

MO 01: Pravěk. První státní útvary na našem území

Osnova:

- PERIODIZACE PRAVĚKU, PŘEDCHŮDCE ČLOVĚKA
- ZPŮSOB ŽIVOTA V PRAVĚKU, VÝZNAMNÁ ARCHEOLOGICKÁ NALEZIŠTĚ
- KELTOVÉ ŘÍMANÉ NA NAŠEM ÚZEMÍ
- STĚHOVÁNÍ NÁRODŮ, PŘÍCHOD SLOVANŮ NA NAŠE ÚZEMÍ
- SÁMOVA ŘÍŠE

Periodizace pravěku:

- **Doba kamenná:**
 - Starší doba kamenná (**paleolit**) – 3-4 mil. př. n. l. – 10 000 př. n. l.
 - Střední doba kamenná (**mezolit**) – 10 000 př. n. l. – 5 000 př. n. l.
 - Mladší doba kamenná (**neolit**) – 5 500 př. n. l. – 4 000 př. n. l.
 - Pozdní doba kamenná (**eneolit**) – 4 000 př. n. l. – 2 000 př. n. l.
- **Doba bronzová** – 2 000 př. n. l. – 750 př. n. l.
- **Doba železná** – 750 př. n. l. – počátek našeho letopočtu
- **Doba římská** – 0 n. l. – 476 (začátek starověku)

Doba kamenná

Paleolit (3-4 mil. př. n. l. – 10 000 př. n. l.)

- Střídání dob ledových a meziledových
- Znalost a později i práce s ohněm (starý – střední paleolit: 1 mil. př. n. l. – 40 000 př. n. l.)
- Přírozená dělba práce: muž – lov, ženy – sběr
- Nástroje z kamene (pazourek, křemen) → pěstní klín
- Zpočátku matriarchát (žena = dárkyně života)
- 40 000 – 10 000 př. n. l. – počátek patriarchátu (v čele náčelník)
- Umění: rytí do mamutoviny, jeskynní malby (Altamira, Lascaux), sošky (venuše)
- Naleziště: Olduvajská rokle v Tanzanii, jeskyně Kůlna, Šipka, Dolní Věstonice

Mezolit (10 000 př. n. l. – 5 000 př. n. l.)

- Oteplení klimatu → vymírání severské zvěře (mamuti, výskyt dnešní známé zvěře (jeleni, zajíci)
- Růst počtu lidí → hledání jiného způsobu obživy, rozmach rybolovu
- 6 000 př. n. l. – počátek zemědělství
 - 1. zemědělci – Středomoří: ideální podmínky
- Domestikace: 1. pes, velbloud
- Středomoří – první státy
- Nástroje: luk, šíp, vrš (lov ryb)
- Naleziště: Kozly, Brno, ...

Neolit (5 000 př. n. l. – 4 000 př. n. l.)

- Sídla: jeskyně, chatrče z kůže, trvalejší sídla – zemnice, polozemnice
- Produktivní hospodářství: už ne lov a sběr ale zemědělství a chovatelství
- Specializace: hrnčířství (rozvoj zemědělství – uschování), tkalcovství

- Rod → kmen → kmenový svaz
- Domestikace: prase, ovce, kozy, ...
- Nástroje: primitivní srpy, mlýnky, dláto, pluh, motyka, jařmo, zbraně, vertikální tkalcovský stav
- Zemědělství:
 - Zisk půdy: klučení (odstraňování pařezů) žďáření (vypalování lesů)
 - Orba hákem
 - Plodiny: pšenice, ječmen, luštěniny, len, konopí
- Umění: (výzdoba keramiky)
 - Lineární – Kutná Hora
 - Vypíchaná – Praha, Březno
 - Malovaná – Jižní Morava

Eneolit (4 000 př. n. l. – 2 000 př. n. l.)

- Používání prvních kovů (měď, zlato) → počátky hornictví
- Dálkový obchod (sůl, kůže, jantar)
- Složitější struktury společnosti – diferencování společnosti (majetkové rozdíly)
- Definitivní vznik patriarchátu
- Megalitické stavby (nikdo neví, proč vznikaly) – Stonehenge, Carnac
- Menhiry – Kamenný pastýř u Klobouk v Čechách, Baba u Slavětína
- Vynález kola – plné kolo

Doba bronzová (2 000 př. n. l. – 750 př. n. l.)

- Bronz = slitina mědi a cínu
- Rozvoj řemesel, výroby nástrojů, zbraní, ozdob
- Rozvoj dálkového obchodu (rudu mědi a cínu, nástroje, zbraně)
- Platidlo: hřivna

Starší doba bronzová

- Sídla – vyvýšené polohy
- Únětická kultura (Čechy a Morava) – vyspělá společnost

Střední doba bronzová

- Ochlazení → zpomalení vývoje
- Kmenové zřízení: náčelník, šaman, družina bojovníků
- Mohylové pohřby
- Chov dobytka → přesun za pastvou
- V Egejské oblasti – Mykénská kultura

Mladší doba bronzová

- Sušší období – oblast Egejského moře → úpadek
- Klimatická změna → rozvoj evropské kultury – Kultura popelnicových polí – žárové pohřby
- Přejít od animismu k polyteismu
- Knovízská kultura
 - žárové pohřby
 - **Depoty** = hromadné nálezy bronzových předmětů
- Naleziště: Mušov, Slaný, Borotice

Doba železná (750 př. n. l. – 0 n. l.)

Starší období halštatské

- Znalost výroby železa (kujné, tažné, tvrdé)
- Sídlo: opevněná hradiště u obchodních stezek (první osady)
- Kmenový náčelník → šaman → bojovníci → řemeslníci/zemědělci
- Rozmach řeckých států a civilizace Etrusků
- Zemědělství: využití koně – železné pluh, vozy
- Domestikace kura
- Kolářství: loukoťové kolo (vozy)
- Naleziště: Býčí skála v Moravském krasu, Závist u Zbraslavi

Mladší období laténské

- Na našem území Keltové (Čechy – Bójové, Morava – Volkové)
- Rotační hrnčířské kruhy
- Ražba mincí – duhovky (stříbrné)
- Druidové = keltští druidové/šamani
- Oppida
 - první kamenné stavby – na stolových horách
 - Uprostřed – Akropole (náboženské středisko)
 - Závist u Zbraslavi, Stradonice u Berouna, Hostýn, Staré Město
- Vrchol pravěkého vývoje v Evropě – zárodky státních útvarů, řemeslné výroby

Doba římská (0 n. l. – 476 n. l.)

- Keltové z našeho území vytlačeni Germány (Čechy-Markomani, Morava-Kvádové)
- Mírný úpadek – žádné kamenné stavby – podzemnice, dřevěné oradlo, pohřby žárové
- Polyteistické náboženství – nejvyšší Bůh Odin, přírodní božstva
- Markomanské války: Římané (císař Marcus Aurelius) x Germáni (Markomané v čele s Marobudem)
- Římské vojenské tábory: Mušov, Trenčín, Olomouc
- Hraniční opevnění: limes Romanus

Stěhování národů – Slované

- 5. – 6. století; počátek 375 n. l.
- Způsobeno tažením kočovných Hunů z východní Asie do Evropy
- Příčiny: změny klimatu, populační růst, nedostatek ruční pracovní síly, touha po půdě
- Naše území – odchod Markomanů a Kvádů
- 6. stol. n. l. – příchod Slovanů z Ukrajiny a Karpat
- Společný jazyk Slovanů - praslovanština → staroslovanština
- Hradiště: Starý Plzenec, Libice nad Cidlinou, Budeč, Stará Kouřim

Sámová říše

- Vznik na obranu proti Avarům
- Podle franckého kupce Sáma
- První kmenový svaz
- 631 – bitva u Wogastisburgu s Franckou říší proti Dagobertovi
- 658 – zaniká Sámová říše (smrt Sáma)
- Fredegarova kronika – kronika psána latinsky, jediný zdroj

Předchůdci a vývoj člověk

Předchůdci

- Aegyptopithecus – žil v Egyptě, vážil 5-6 kg, nejstarší známý předchůdce člověka
- Kenyapithecus – žil ve východní Africe, první skutečný lidoop
- Dryopithecus – žil v tlupách, vážil kolem 35 kilo
- Australopithecus – tzv. „jižní opice“

První lidé

- Homo habilis
 - Člověk zručný
 - Před 2,5 mil. let
 - Jednoduché nástroje, znalost ohně
- Homo erectus
 - Člověk vzpřímený
 - Před 2 mil. let
 - Rozdělení ohně, pěstní klín
- Homo sapiens
 - člověk rozumný
 - 200 000 let
 - Lov, sběr (řeč – posunky, skřeky)
 - Dokonalejší nástroje
- Neandrtálec
 - Slepá vývojová větev
- Homo sapiens sapiens
 - člověk dnešního typu

MO 02: Kulturní dědictví antické civilizace

Osnova:

- HLAVNÍ ETAPY POLITICKÉHO VÝVOJE ŘECKA A ŘÍMA.
- ARCHITEKTURA, VÝTVARNÉ ÚMĚNÍ, VĚDA, FILOZOFIE, DIVADLO A HRY.
- VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI.

-
- Antika (z lat. antiquitas = starý věk) – vznik nejstarších civilizací – Řecko, Řím

Antické Řecko

1. Egejská civilizace

- Kykladská kultura
- Minojská kultura
 - Název – král Mínos
 - Městské státy – palácové hospodářství
- Mykénská kultura
 - Název podle Mykén – mocenské centrum říše
 - Lineární písmo B
 - Rozvrat říše nájezdníky (mořské národy)
 - Raná doba heladská
 - Střední doba heladská
 - Pozdní doba heladská – konec největších center, zničení Troje

2. Temné období (Homérské) – 1050 – 750 př. n. l.

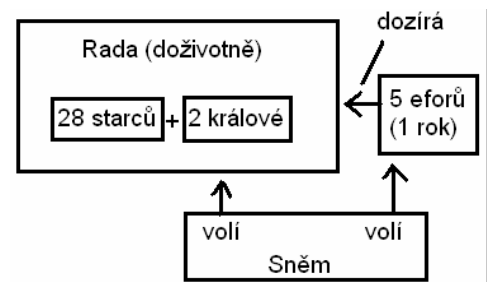
- Zánik architektury, měst, ...
- Vlna zaostalejších nájezdníků – **Dórové**
- Vznik eposů Ilias a Odysea (zdroj informací)
- Velká řecká kolonizace
 - Důvod – nedostatek půdy (obilí), přelidnění
 - Kolonie na Sicílii, jižní Itálii, Francii, Španělsku, severní Africe, Bosporu
 - Metropolis – mateřské město
 - Dali vznik demokracii – v době míru, tyranie – v době válek a nepokojů

3. Archaické období – 750 – 500 př. n. l.

- Největší rozmach říše
- První Olympijské hry
- Nové kolonie v Malé Asii
- Vznik politický i hospodářsky nezávislých městských států – Athény, Sparta, Théby
- Nástup aristokracie – vláda vznešených (šlechta)
- Zavedení trestního práva, zrovnoprávnění občanů (ne otroků)
- Solónovi reformy – řeší krizi zadlužených rolníků, podporu obchodu a řemesel
- Zavedení tyranie – negativní vnímání
- Dělení společnosti
 - Občané – původní obyvatelé, vlastní půdu, jen muži, aktivní i pasivní volební právo
 - Cizinci – svobodní, nemohou vlastnit půdu a nemají volební práva
 - Otroci – mohou být vykoupení a stát se cizinci

Sparta

- Peloponéský poloostrov
- Lakónie
- Převaha na souši
- Důraz na fyzickou
- Oligarchie
- Peloponéský spolek
 - Se státy nad kterými Sparta vyhrála – mírové smlouvy
- Společenské třídy
 - Spartáné (plnoprávní)
 - Periokové (cizinci)
 - Helióti (otroci, původní obyvatelé)
- Vláda
 - 2 králové
 - Gerusia – rada starších
 - 5 efortů - dohlíží
 - lidové shromáždění – všichni plnoprávní Spartáné

Athény

- Attika
- Důraz na vzdělání
- Převaha na moři
- Athénský námořní spolek – cílem osvobození řeckých oblastí v Malé Asii v nadvládě peršanů
- Aristokracie → demokracie
- Vláda
 - Eupatridé (šlechta), v čele 9 Archontů – nejvyšší úředníci
 - Areopagos – rada starších
- Drakónovy zákony – tvrdé zákony, kruté tresty
- Solónovy zákony – zrušení dlužního otroctví
- Peisistratova tyranie – doba rozkvětu
- Kleidthénovy reformy – **Ostrakismus** (střepinový soud), Eklésia – shromáždění lidu

4. Klasické období – 500 – 320 př. n. l.

Řecko-perské války

- Rozpoutány tzv. lónským povstáním
- Peršané – indoevropští kočovníci, kolem 6. století obsadili Babylon, Asýrii, Izrael, Palestinu
- Vyhráli slabší Řekové
- **I. Řecko-perská válka**
 - Sparta nebojovala kvůli náboženským svátkům, bojovali pouze Athéňané a Platajci
 - Formace falanga, Peršané – luky
 - Bitva u Marathonu
 - 490 př. n. l.
 - Dareios I. x Miltiades
 - Vítězí Řekové
- **II. Řecko-perská válka**
 - Sparta – Leonidas x Persie – Xerxes
 - Bitva u Thermopyl
 - 480 př. n. l.
 - Vítězí Peršané

- Bitva u Salaminy
 - 480 př. n. l.
 - Námořní bitva
 - Vítězí Řekové
- Bitva u Platají
 - 479 př. n. l.
 - Vítězí Řekové
- Definitivní vítězství Řeků 449 př. n. l.
- **Peloponéské války**
 - Válka mezi Athénským námořním spolkem a Peloponéským spolkem
 - Vítězí Sparta

5. Helénistické období – 338 – 0

- Řecká kultura do Perské říše
- Vliv Alexandra Makedonského (syn Filipa Makedonského, Alexandrovi nástupci – diadochové např.: Ptolemaios)
- Centrum Alexandrie
- **Helén** = vzdělaný člověk

Kultura

Architektura

- Sloupy – dórský, iónský, korintský
- Chrámy (Héřin, Artemidin, Apollonův, ...)
- Agora = otevřené náměstí

Divadlo

- Spojeno s bohem Dionýsem – při slavnostech, v amfiteátru, jen muži
- Tragédie – mytologie; Euripides – Médeia, Sokles – Elektra, král Oidipus
- Komedie – politický podtext; Aristofanes - Lysistraté
- Deus ex machina – bůh řeší zapeklitou situaci na scéně

Literatura

- Eposy, výpravné básně přednášené pěvci
- Homér, Sapfó, Ezop, Anakreón

Filosofie

- Nové školy a proudy – Sofisté
- Snaha vysvětlit původ věcí
- Sokrates
- Platón – filosofická škola Akademie
- Aristoteles – Filosofická škola Lykeion

Lékařství

- Hippokrates – ustanovení 4 tělních tekutin

Věda

- Mechanika, optika, matematika, filosofie, filologie, botanika, zoologie, medicína
- Aristoteles, Archimedes, Pythagoras
- Odborná terminologie
- Dějepis – Thukydídés, Herodotos – otec dějin

Náboženství

- Antropomorfní božstva – mají i lidské vlastnosti
- Zeus, Héra, Athéna, ...

Olympijské hry

- Na počest Dia, jednou za 4 roky
- Nesměly probíhat války
- 776 př. n. l. – poprvé
- Pouze muži – 5 disciplín (běh, oštěp, disk, skok do dálky, zápas)

7 divů světa

- Cheopsova pyramida
- Visuté zahrady královny Semiramis
- Artemidin chrám v Efesu
- Diova socha v Olympii
- Mausoleum v Halikarnassu
- Rhodský kolos
- Alexandrijský maják

Antický Řím

- Obyvatelé
 - Řekové
 - Etruskové
 - Féničané
 - Italikové

1. Doba předřímská – do r. 753 př. n. l.

2. Doba královská – 753 – 510 př. n. l.

- Příchod Etrusků
- Legenda – Romulus a Remus (založení)
- „Doba 7 římských králů“
- Rozdělení společnosti
 - Patriciové – urození, plnoprávní, bohatí
 - Plebejové – neurození
 - Svobodní občané
- 1. a 2. secese: odchod → snaha vynutit podíl na vládě (plebejové)
- Tribun lidu – právo veta
- Servius Tullius – první římský král, rozdělil společnost do 5 majetkových tříd
- Tarquinius Superbus – poslední římský král

3. Doba republiky

Raná republika

- Moc patří Patriciům, rozpory patriciové x plebejové
- Zákon 12 desek – práva a pravidla
- Řím ovládl Itálii

Vrcholná republika

Punské války

- Proč? Spor o Sicílii, Středozevní moře – peníze, prestiž
- **1. punská válka** – Řím získal Sicílii, Sardinii, Korsiku
- **2. punská válka** – Kartaginci (Hannibal + sloni), vítězí Řím (zisk Hispánie, Řecka, Makedonie)
- **3. punská válka** – definitivní porážka Kartága

Krise římské republiky

- Lidé chtějí reformy → příchod bratří Gracchů (prodej obilí chudým)
- Gaius Marius – vojenská reforma
- Přelom 2. a 1. stol. př. n. l. – občanské války, 2 politické směry
 - Populárové (lid, Gaius Marius) x Optimáti (bohatí, Sulla) → Sulla diktátorem
- Proskripce – seznamy nežádoucích osob → beztrestné vraždy
- Spartakovo povstání
- Gaius Julius Caesar (neoficiálně první císař) + Pompeius + Crassus = **1. triumvirát**, Pompeius x Caesar → Caesar zavražděn
- **2. triumvirát**: Marcus Antonius, Lepidus, Octavianus
- Antonius daroval Egyptu (Kleopatře) území → Octavianus x Antonius → Octavianus pánem římské říše (první oficiální císař, změna jména na Augustus), konec republiky

4. Doba císařství

Rané císařství – 27 př. n. l. – 284 n. l. (Principát)

Julsko-claudijská dynastie

- Úspěšná
- Tiberius (adoptivní syn Octavia) – povstání kmenů na Rýně a Dunaji
- Caligula „Botička“ – šílenec, tyran, hospodářská krize
- Claudius – připojení Británie
- Nero – teror, zapálení Říma, sebevražda → rok zmatků, vláda 4 císařů

Flaviovci

- Flavius Vespasianus – budoval Koloseum
- Titus – výbuch Vesuvu, třídenní požár Říma, epidemie moru, otevření Kolosea
- Domitianus – tyran
- Nerva – dooptoval nástupce → dynastie adoptivních císařů

Dynastie adoptivních císařů

- Traianus – největší rozsah říše
- Hadrianus – Hadriánův vál proti Keltům
- Antonius Pius
- Marcus Aurelius – Markomanské války, Římané na Moravě a na Slovensku
- Comodus – tyran

Severovci – úpadek

- Septimius Severus
- Caracalla
- Marcus Aurelius Severus Alexander

Dynastie „vojenských císařů

- Totální úpadek – začíná dominát

Pozdní císařství – 284 – 476 (Dominát)

- Diocletianus – dominus, absolutní moc císaře, vojenská diktatura, rozdělení říše na diecéze
- Constantinus: 313 – **Edikt milánský** – rovnoprávnost křesťanství, Konstantinopol – 2. hlavní město

Úpadek říše

- 375 – vpád Húnů → stěhování národů
 - Jovián, Valentinianus a Valens, Gratianus
 - Theodisius I. 395 – Rozdělení říše

Západořímská říše

- Nestabilní
- Latina
- Římskokatolická církev s papežem → Valentinianus III.
- 476 – sesazení Romula Augustula, konec Západořímské říše, počátek středověku v E.

Východořímská říše

- Stabilnější
- Řečtina
- Řeckokatolické náboženství
- Caesaropapismus – císař v čele církve
- Theodosius II. → Leo → Zeon
- 1453 – dobytí Cařihradu, zánik Východořímské říše

Kultura

Architektura

- Řecké a etruské vlivy (iónský a korintský sloup)
- Divadla, Koloseum, triumfální oblouk (Konstantinův)
- Akvadukty, viadukty, kloaky – anály, silnice, činžovní domy
- Limes Romanus – hranice od Germánů
- Via appia – dlážděná cesta z Říma do Kapui

Literatura

- Latina → francouzština, italština
- G. J. Caesar – Zápisky o válce galské a občanské
- Cicero – O řečnictví
- Ovidius – Umění milovat

Náboženství

- Ježíš v Judei (Palestině) – římská provincie
- 313 – Edikt milánský

MO 03: Starověká náboženství, počátky křesťanství, úloha církve ve středověku

Osnova:

- ▶ POLYTEISMUS A MONOTEISMUS VE STAROVĚKU NÁBOŽENSTVÍ V ORIENTU. ŘECKÁ A ŘÍMSKÁ MYTOLOGIE.
- ▶ JEŽÍŠ KRISTUS A ŠÍŘENÍ KŘESŤANSTVÍ. EDIKT MILÁNSKÝ.
- ▶ VÝCHODNÍ SCHIZMA. BOJ O INVESTITURU.
- ▶ KŘÍŽOVÉ VÝPRAVY A JEJICH VÝZNAM.

Mezopotámie

- Každé město má svého boha ochránce
- Hlavní bohové: An, Nichursag (Ištar), Enlin, Sin,...

Egypt

- Antropomorfní nebo zoomorfní božstva
- Uctívání zvířat – kočky, krokodýli, sokoli,...
- Amenhotep – náboženská reforma – nový bůh Aton → **Achnaton**, neujalo se, po smrti se lidé vrátili k Amonovi

Indie

- Buddhismus, Džinismus, Hinduismus (nemá církevní organizaci ani zakladatele)

Palestina

- Monoteismus – od 2. tisíciletí př. n. l.
- Starý zákon
 - Pět knih Mojžíšových
 - Proroci
 - Spisy
- Smysl dějin = čekání na spasitele

Náboženství starověkého Říma

- Nejdříve uctívání přírodních jevů
- Přijímání božstva od Etrusků
- Objevování řeckých kolonií – uctívání řeckých bohů pod jinými jmény
- Rozšiřování území → růst počtu uctívaných bohů (za svá přijímali i božstva porobených národů)
- Nevyšší bůh – Jupiter

Řecké náboženství

- Řecké státy – nejednotné, ale společná kultura, jazyk a náboženství
- Řekové uctívali malá i velká božstva
- První vyznávali antropomorfní božstva (nejen lidskou podobu i vlastnosti)
- Božstva zoomorfní - původní zvířecí podoba někdy zůstala bohům jako jejich charakteristický znak nebo vlastnost (př. Athéna byla zobrazována se sovou)
- Bohové sídlili hoře **Olymp**
- Prvního člověka uhnětl podle pověsti z hlíny Prometheus, syn jednoho z titánů

- Řekové svým bohům stavěli velkolepé chrámy
- Chrám byl pokládán zároveň za příbytek boha, vnitřní prostory přístupné pouze kněžím (aby božstvo nebylo rušeno)
- Nejvyšší bůh – Zeus

Počátky křesťanství

- Začátek 30. let 1. století (římská provincie Judea)
- Vznik – spojen s osobou Ježíše

Ježíš

- Syn Boží, vytoužený Mesiáš, který obětoval svůj život, aby vykoupil hříchy lidstva
- Narození v Betlémě bylo ohlášeno kometou
- Vyrůstal v Nazaretu jako syn Marie a tesaře Josefa
- Většinu svého života strávil v Galilei (severní část Palestiny)
- Kolem 30. roku života – křest z rukou proroka Jana Křtitele
- Zvěstovatel Boha
- Základ křesťanského učení → myšlenka o vítězství nebeského království - dosažení spasení, podmínka – pokání, láska k bližnímu
- Jejíž shromáždil 12 oddaných stoupenců (apostolové), procházel s nimi zemi a hlásal své učení a potvrzoval jej zázraky (během svatební hostiny proměnil vodu ve víno, nasýtil zástupy, uzdravoval nemocné: Lazar)
- Vstup do Jeruzaléma – vládnoucí židovská kněžská kasta jím byla vyděšena, že si za pomoci zrádného učedníka Jidáše (za 30 stříbrných) vynutila souhlas s jeho smrtí
- Kristus byl poté jako nepravý mesiáš ukřižován → zmrtvýchvstání
- Rozeslal učedníky do celého světa, aby šířili jeho učení
- Jeho smrt = vykupitelský čin, sňal z lidstva dědičný hřích a ukázal mu cestu ke spasení a věčnému životu → tím se stal **Kristem**
- Slovo Křesťan bylo hanlivým označením přívrženců Kristova učení

Bible

- Starý a Nový zákon
- Evangelia (Matouš, Marek, Lukáš, Jan) – zachycují narození, život, smrt, vzkříšení a nanebevstoupení

Pronásledování křesťanů

- Římané – nábožensky tolerantní do chvíle křížení náboženství se státními a ekonomickými zájmy
- Křesťané odmítali uctívat císaře jako boha a sloužit ve vojsku
- První pronásledování za císaře Nera, císař hledal obětího beránka
- 3. století – Diocletianus – několik protikřesťanských dekretů → pronásledování a popravy
 - Dekrety:
 - Nařízení zbourat modlitebny
 - Zničit knihy a uvěznit kněze
 - Popravit každého, kdo nebude obětovat římským bohům
- 313 – císař Constantinus: Edikt milánský → zrovnoprávnění křesťanství, podpora křesťanství

Křesťanská církev na počátku Středověku

- Křesťanství = jediná uznávaná ideologie
- Učení – rovnost lidí nastane po smrti, hříšníci jdou do pekla
- **Učení o trojím lidu** – Duhovenstvo x Šlechta x Poddaní

- **Struktura:** papež, arcibiskupství, biskupství, děkanství, farnost, kláštery
- **Církevní řád** = národní instituce, neřídí se státem ale řeholí (zásady přísného života v klášteře)
 - Muži – mniši, řeholníci → v čele opat
 - Ženy – řeholnice, mnišky → v čele abatyš
- Nejstarší řád – Benediktínský (529), další řády: františkáni, cisterciáci, ...

Boj o investituru

- Střet papeže a císaře (nároky na řízení církve)
- 11. stol – zvolen papež Řehoř VII. bez souhlasu císaře
- Řehoř VII. – duchovní moc je důležitější než moc světská → boj o investituru
- 1077 – pouť do Canossy – císař Jindřich IV. k papeži pro odpuštění
- Spory do r. 1122 – **Konkordát wormský** (církve a státu) – volba biskupů církví za královy přítomnosti → církev posílila

Velké papežské schizma – 1054

- Rozdělení církve na východní a západní
- Východní
 - Ortodoxní, pravoslavná
 - V čele Patriarcha
 - Bohoslužebný jazyk – řečtina
- Západní
 - Římská, latinská – katolická
 - V čele papež
 - Bohoslužebný jazyk – latina

Křížové výpravy = kruciáty

- Vojenské výpravy, křižáci (vojáci) bojovali ve znamení kříže
- Od 11. století
- El Cid- reconquista
 - pokřesťování Pyrenejského poloostrova
 - počátek výprav
 - nevyhlášené papežem
 - proč? muslimové zabrali Pyrenejský poloostrov
 - **732:** bitva u poitiers – konec muslimské invaze do Evropy
- Příčiny
 - Osvobození Svaté říše římské od Muslimů
 - Šíření křesťanství i mimo Evropu
 - Kořistnické dobývání – převládalo
- Vyhlašoval papež
- Proti pohanům, kacířům, muslimům
- Celkem 8 + 1 dětská

1. Výprava

- 11. století, Turci dobyli Svatou zemi – Palestinu
- Přerušili hedvábnou stezku do Asie
- Cíl: osvobodit Svatou zemi a zajistit křesťanům přístup k Božímu hrobu + snaha šířit víru
- Papež Urban II.
- Největší úspěch – dobyt Jeruzalém Jeruzalémské království

2. Výprava

- Polovina 12. století
- V čele Vladislav II. – královský titul
- Křižáci poraženi Sultánem

3. Výprava

- Rozsahem největší
- Konec 12. století
- Richard Lví srdce; účastnili se významní panovníci
- Částečný úspěch
- Jeruzalém dobyt, ale jen dohody → křesťané jen část území

4. Výprava

- Čistě kořistnická
- Italská města si vyřizovaly účty s Cařihradem

5. a 6. stejný neúspěch, stejně tak 7. a 8.

9. Výprava

- Dětská
- R. 1212
- Jen neposkvrněné dětské duše mohou nad muslimy zvítězit
- Buď zahynuly, nebo otroctví

Význam – důsledky výprav

- Setkání křesťanů s arabskou kulturou (nové plodiny – rýže, třtina, mák, špenát, citrusy)
- Růst moci církve a papeže – vrchol ve 13. století
- Rozvoj měst (Benátky, Janov, Milán – největší rozkvět)
- Zdokonalování výroby (skla, hedvábí, tkaní koberců, výroba sametu, větrné mlýny)
- Růst životní potřeby panstva (nosili kožešiny, klenoty, spodní prádlo, šachy, cizí vína)
- Rozvoj rytířské kultury – rytířské turnaje, vlastní erby
- Vznik rytířských řádů – templáři, johanité – řád německých rytířů

Rytířské církevní řády

- Vznikaly, aby střežily křesťanská svatá místa a pečovaly o křesťanské poutníky

Johanité

- Zdravotnické služby
- Dnes tzv. „Maltézští rytíři“
- Dosud existují
- Bílý osmiboký kříž v černém poli

Řád německých rytířů

- Blízký východ
- Především zájemci z německých oblastí
- Stavěli hrady
- Dosud existují
- Černý latinský kříž v bílém poli

Templáři

- Podle templ – Šalamounův chrám
- Bohatý, mocný řád
- Zničen Filipem IV.
- Červený kříž

MO 04: Vývoj českého státu v raném středověku

Osnova:

- ▶ VELKÁ MORAVA, VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI, NEJSTARŠÍ PÍSEMNICTVÍ
- ▶ PŘEMYSLOVSKÁ KNÍŽATA, KONSTITUOVÁNÍ ČESKÉHO STÁTU, POSTAVENÍ MORAVY
- ▶ ROMÁNSKÁ KULTURA

Útvary na našem území

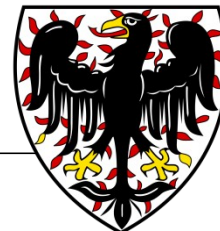
Sámová říše

- Historicky nejstarší státní útvar na našem území (1. polovina 7. století)
- Vojenský kmenový svaz – centrum na jižní Moravě, v čele franský kupec **Sámo**
- Obyvatelé zemědělci – potřeba sdružovat se
 - Nájezdy Avarů – po vítězství nad nimi 623 → Sámo zvolen kmenovým náčelníkem
 - Střet s Franky – Sámo odmítl poskytnout náhradu za oloupení kupců a podřídit se králi Dagobertovi I. → 631: **bitva u Wogatisburgu** – Frankové poražení
- Po Sámově smrti – rozpad říše → území přes 150 let bez zpráv

Velkomoravská říše

- První státní útvar
- Období oslabení Franské říše (smrt Karla Velikého)
- Základ – 2 knížectví
 - Moravské – Mojmírovci
 - Nitranské – kníže Pribina I.
- **833: Mojmír I.** – snaha rozšířit vliv, dobyl sídlo Pribiny, spojil území → Velká Morava
- 846: sesazen Mojmír I. Ludvíkem II. Němcem – dosazen kníže Rastislav
- Rastislav
 - Snaha vymanit se východofranskému vlivu → konflikt → Velká Morava se ubránila
 - Žádá byzantského krále Michala III. o křesťanskou misi
- 863: **příchod Cyrila a Metoděje** – bratři ze Soluně
 - Šíření křesťanství ve staroslověnštině, výchova nových kněží
 - Písmo na základě řecké abecedy – **hlaholice** (později zjednodušení na cyrilici → azbuka)
 - Překlad Bible do staroslověnštiny
 - Překlad evangelií → **Proglas**
- Za pomoci Franků – Rastislav svržen, uvězněn a oslepen → synovec Svatopluk u moci
- **Svatopluk** se zbavuje vlivu Franků pomocí **Tributu** – poplatek za mír
- Vrcholná fáze vývoje Velké Moravy – rozšíření a upevnění státu, připojení Čech k Moravě
- Na Svatoplukově dvoře **885** pokřtěn kníže Bořivoj s manželkou Ludmilou (Metodějem)
- Smrt Svatopluka 894 – útoky Franků, Čechy se odtrhly, nástupce Mojmír II.
- Mojmír II.
 - Problémy
 - Vnitřní neshody → ztráty území
 - Vnější → útoky Franků a Maďarů
- **906**: zánik říše a rozpad na menší celky
- Trojjazyčníci
 - Jazyky, kterými se mohly vést bohoslužby
 - Hebrejšтина, řečtina, latina

- Národní jazyky až v době humanismu a renesance

První přemyslovská knížata

- Libuše a Přemysl Oráč ze Stadice → Přemyslovci
 - Následníci – tzv. bájná knížata: Nezamysl, Mnata, Křesomysl,... (zmínka v Kosmově kronice)
 - První historicky doložený Přemyslovec – **Bořivoj I.**
 - Přemyslovci – jediná původem česká panovnická dynastie
-

Bořivoj I.

- Původní sídlo – Levý Hradec, 885 přesídlení na pražské hradiště
- Manželka Ludmila z rodu Pšovců
- Kristiánova legenda: křest Bořivoje a Ludmily → počátky christianizace

Bořivojovi synové

Spytihněv I.

- české kmeny se odtrhly od Velké Moravy
- vazal východofranckého panovníka **Arnulfa** – latinská a staroslověnská kultura vedle sebe

Vratislav I.

- zakládal křesťanské kostely
- po smrti problém – dva nezletilí synové Václav a Boleslav → spory (matka a babička Václava) o výchovu a zároveň spor mezi křesťanstvím (babička Ludmila) a pohanstvím (matka Drahomíra) a spor o zahraniční orientaci
- Zářij 921 – Ludmila na popud Drahomíry zavražděna na Tetíně (později svatořečena)

Vratislavovi synové

Václav

- 921-925
- vzdělaný panovník, křesťan
- obavy ze Saska (panovník Jindřich I. ptáčník) → platí tribut pacis (daň míru)
- idea univerzalizmu (začlenění se do nadnárodního německého celku)
- založil kostel sv. Víta na Pražském hradě
- zavražděn svým bratrem (929 nebo 935)

Boleslav I.

- 935-972
 - zvaný Ukrutný
 - buduje stát a hradby, podpora křtěného obyvatelstva, vybíral dávky na udržování vojenské družiny
 - první mince (stříbrné denáry)
 - vedl výbojné války (Slezsko a Krakovsko platili tribut pacis)
 - **955** – bitva s Maďary na řece Lechu (spolu s Otou I. – výhra) → konec kočovného života Maďarů
 - za vlády vzniká Vyšehrad – střežil Prahu z jihu
-

Boleslav II.

- zvaný Pobožný
- dokončeno sjednocování země
- **973** – založeno v Praze biskupství (první biskup Sas Dětmar, druhý Vojtěch Slavníkovec)
- **995** – vyvraždění Slavníkovců; Vojtěch Slavníkovec unikl → křesťanská misie → **997** umučen
- po smrti (999) – cca 30 let bojů o trůn (krize raného českého státu), rozpory mezi syny (Boleslav III., Jaromír, Oldřich)

Polsko vedlo expanzivní politiku, 1002 svržen Boleslav III. a dosazen (za pomoci polského panovníka Boleslava Chrabrého) Vladivoj, po jeho smrti snaha Boleslava Chrabrého o zisk Čech – neúspěch, Poláci vypuzeni (za pomoci Oldřicha, Jaromíra a německého krále Jindřicha II.)

Oldřich

- svrhnul bratra Jaromíra
- uklidnění poměrů
- nemanželský syn s pradlenou Boženou → syn Břetislav

Břetislav

- tzv. Český Achilles (označení v Kosmově kronice)
 - schopný vládce, bojovník, rozmach státu
 - **1039**: vpád do Polska
 - převezení ostatků Vojtěcha Slavníkovce do Prahy
 - nad hrobem vyhlášen nejstarší soubor zákonů – **Břetislavova dekreta**
 - **1054/55**: ustaven **SENIORÁT** = stařešinské právo (nástup na trůn – nejstarší z rodu)
-

Nastala další krize českého státu – 150 let bojů o trůn

Zásahy německých panovníků

Oslabení českého státu

Románská kultura

- 9. – 13. století
- První kamenné stavby v českých zemích
- nejstarší kamenná stavba – Kostel sv. Klimenta na Levém Hradci, Kostel Panny Marie v Praze (nedochováno)
- Například: kostely, kláštery – církevní stavby, až později hrady a městské stavby
- Rotundy s apsidou (sv. Jiří – Říp, sv. Kateřina – Znojmo, sv. Vít – Praha (zaniklá), sv. Petra Pavel – Starý Plzenec)
- Baziliky (sv. Jiří – Pražský hrad)
- Kláštery (Strahov, v Břevnově, Doksany, Velehrad,...)
- Další stavby: Juditin most, Hrad Přimda, hrad v Chebu
- Umění – fresky, knižní malba (iluminace)
- Literatura – Kosmova kronika, Kristiánova legenda, Gumpoldova legenda, Vyšehradský kodex
- pozn. do této doby se datuje i Codex Gigas (Děblova bible)

MO 05: Český stát za vlády posledních Přemyslovců

Osnova:

- ▶ PRVNÍ KRÁLOVÉ Z RODU PŘEMYSLOVCŮ
- ▶ POSLEDNÍ PŘEMYSLOVCI – PANOVNÍCI, KOLONIZACE, ZAKLÁDÁNÍ MĚST, VÝZNAMNÉ KLÁŠTERY
- ▶ VYMĚŘENÍ PŘEMYSLOVCŮ PO MEČI
- ▶ GOTICKÁ KULTURA A VZDĚLANOST ZA VLÁDY PŘEMYSLOVCŮ

Vratislav II. (vládl 1061 -1092)

- Syn knížete Břetislava I.
- 1063 - zřízení biskupství v Olomouci
- za jeho vlády probíhá boj o investituru (Jindřich IV. x papež, kdo má větší moc)
- Jindřich mu za odměnu dává nedědičnou (!!!) královskou korunu
- 1086 – 1. český král Vratislav I. (nikoliv II.!!)
- Přinesl svému panství územní zisky – Lužici, Budyšínsko a Zhořelecko
- Jeho vláda přinesla růst prestiže a moci českého státu

Knížata v období mezi Vratislavem II. a Vladislavem II.

- 1092 Konrád I. Brněnský
- 1092-1100 Břetislav II.
- 1100-1107, 1117-1120 Bořivoj II.
- 1107-1109 Svatopluk Olomoucký
- 1109-1117, 1120 -1125 Vladislav I.
- 1125-1140 Soběslav I.

Vladislav II. (vládl 1140 – 1172)

- vnuk Vratislava
- zúčastnil se 2. křížové výpravy. Vydal se s císařem Konrádem III. do Palestiny, ale dorazil jen do Cařihradu.
- pomáhal Fridrichu II. Barbarossovi dobýt Miláno (za pomoc získal titul krále 1158)
- jeho druhá manželka – Judita – Juditin most (zničen povodní za vlády Karla IV.)
- V Čechách se usadily tzv. **reformované řády**: premonstráti a cisterciáci, později i johanité.
- Založeny kláštery Strahov, Plasy, Pomuk, Želiv a Doksany
- Dlouhá Vladislavova vláda přinesla českým zemím rozkvět
- 1172 abdikoval ve prospěch syna Bedřicha – začalo 25 let bojů o post českého knížete (Barbarossa podpořil syny Soběslava II. nikoliv Vladislavovy)

Knížata v období mezi Vladislavem II. A Přemyslem Otakarem I.

- 1172-1173, 1178-1189 Bedřich
- 1173-1178 Soběslav II. (syn Soběslava I.)
- 1189-1191 Konrád II. Ota
- 1191-1192 Václav (II.) (syn Soběslava I.)
- 1192-1193, 1197-1198 (poté král) Přemysl Otakar I.
- 1193-1197 Jindřich Břetislav
- 1197 Vladislav Jindřich

Přemysl Otakar I. (1197–1230)

- české země – středoevropská velmoc
- Třetí český král (od 1198), ale první, který zajistil dědičnost koruny
- **1212: Zlatá bula sicilská**
 - podpora Fridricha II. v boji o císařský titul
 - Upravovala:
 - postavení českých zemí v rámci říše
 - dědičný královský titul
 - právo krále volit císaře (jeden e 7 kurfiřtů)
- změna znaku – z orlice na českého lva
- začala platit zásada **PRIMOGENITURY** – nástupnictví prvorozených synů (do té doby seniorát – nejstarší z rodu)
- růst moci církve (biskupa)
- Proces vzniku středověkých měst začíná až za Přemyslovy vlády
- Během jeho vlády bylo založeno: Bruntál, Hradec Králové, Opava, Znojmo, Jemnice
- Pozval německy mluvící cizince k osídlení pustých a hornatých příhraničních oblastí

Václav I. (1230-1253)

- „Jednooký král“
- druhorozený syn Přemysla Otakara I.
- za jeho vlády → gotika do Čech
- reforma soudnictví
- samostatné soudy v Praze, Brně, Olomouci... + zemský soud v Praze – tvořil zákony
- zřízeny desky zemské – právo patřící výhradně do rukou panovníka (těžba stříbra, ražení mincí)
- heraldické symboly našich zemí
 - české království – dvouocasý lev
 - moravské markrabství – šachovaná orlice + plamínková orlice – symbol sv. Václava
- Významně pomohl v odražení tatarských nájezdů, nezabránil nájezdům na Moravu, ale podařilo se mu je zastavit při postupu na Vídeň
- Pokračoval v osidlování pohraničí německými přistěhovalci, kolonizace venkova
- Byla založena města Jihlava, Olomouc, Brno a Stříbro.
- vznik Starého města Pražského, městské osady Malá strana
- šlechta
 - hrady na těžce dostupných místech
 - spojení vyšší a nižší → svobodní lidé, osobní nezávislost
 - s panovníkem – ozbrojená vrstva – plnoprávní občané (spolu s královskou mocí)
 - výsadní postavení – dalo základ zemskému právu
- zápas mezi králem a pražským biskupem, církev zakládala řády (cisterciáci, benediktýni, templáři,...) a vlastnila více než třetinu půdy

Přemysl Otakar II. (1253-1278)

- „Král železný a zlatý“
- Železný = jeho vojáci – nejobávanější jednotka, zlatý = bohatství
- sňatkem (sestra Fridricha II. Markéta – o 30 let starší) připojil Horní a Dolní Rakousy
- spory s uherským králem Bélou IV. → bitva u Kressenbrunnu – Přemysl vyhrál a připojil: Štýrsko, Kraňsko, Korutany = středoalpské země)
- 1254/55 a 1267/8 – křížové výpravy do Pruska (Pobaltí) proti pohanům + založení města Královec (Königsburg, Kaliningrad), připojil Chebsko
- hospodářský rozvoj, další kolonizace pro zemědělství a zakládání měst, 25 nových měst (Kolín, Chrudim, Písek) + povyšování měst

- těžba stříbra (Jihlava)
- Měl snahy o nastolení přemyslovské moci v Litvě a Pobaltí, přičemž z olomouckého biskupství se mělo stát arcibiskupství spravující dobytá území
- chtěl oslabit vliv šlechty, ta se dostává do opozice
- ambice stát se římským císařem (nejmocnější panovník ve střední Evropě) – to se spouště knížatům nelíbilo a raději zvolili za císaře Rudolfa I. – zpochybnil Přemyslovy nároky na rakouské země – využil vzpoury českých šlechtických rodů (Vítkovců), získal vojenskou převahu a ovládl rakouské državy, kde ho donutil podepsat Vídeňský mír. 1276
- **26. 8. 1278: Bitva na Moravském poli**
 - Důvod bitvy: Přemysl – nucen uzavřít Vídeňský mír a vzdát se nečeských držav. Rudolf I. Habsburský nedodržel, že nebude zasahovat do českých záležitostí.
 - Přemyslova vojska vs. vojska římského krále Rudolfa I. Habsburského a uherského krále Ladislava IV. Kumána
 - Nezasáhnutí vojsk české šlechty (údajná zrada českých šlechticů) – porážka Přemyslovy armády nastalo obklíčení Přemyslovy armády a k následné porážce. Zemřel zde i Přemysl Otakar II. utopením v bažině.
 - smrt Přemysla Otakara II.

Václav II. (1278–1305)

- Český a polský král
- Politik a diplomat, z českých zemí - velmoc
- nezletilý → vládne jeho poručník Ota Braniborský (uvěznil Václava s matkou na Bezdězu a poté převezl do Braniborska) → Braniboři v Čechách (1278 – 1283) země upadá
 - další poručník: Závíš z Falkenštejna (+ matka V. Kunhuta)
- těžba stříbra → Kutná Hora, Stříbro, Jihlava
 - **1300: lus regale montanorum** (horní zákoník)
 - **1300 Pražský groš** – vysoký obsah stříbra, vyhledávané platidlo i v jiných státech
- zasloužil se během své vlády o stabilizaci hospodářské situace a získal polskou korunu
 - **1300** – v Polsku vymření dynastie Piastovců – boje o moc → zvolení Václava II. – upevněno sňatkem s Eliškou Rejčkou
- **1301** – vymření Arpádovců → získal uherskou korunu pro syna Václava III.

Václav III. (1305–1306)

- Český, polský a uherský král
- Mladý, nezodpovědný, pořádal orgie, pitky
- kvůli odboji uherské šlechty se dobrovolně vzdal uherské koruny
- Poláci chtějí nazpět svou korunu → tažení do Polska
- **4. 8. 1306** – zavražděn v Olomouci (ubodán) → vymření Přemyslovců po meči
- Poté nastupuje Jindřich Korutanský (Anna), Rudolf Habsburský („král kaše“), Jan Lucemburský (Eliška Přemyslovna)
- Ve vedlejší opavské linii vymřeli Přemyslovci po meči až v roce 1521

Kolonizace

- **Vznik měst:** Uničov, České Budějovice, Nový Bydžov, Hradec Králové, Opava, Znojmo, Jihlava, Olomouc, Brno, Stříbro, Uherský Brod, Uherské Hradiště, Přerov, Most

Města měla práva:

- **právo osobní svobody:** nejdůležitější výsada pro měšťany
- **právo trhu:** právo konat v určitých dnech ve městě trh, což byl pro město velký zdroj příjmů
- **právo várečné:** právo vařit pivo
- **právo mílové:** na míli (7,5 km) od města se neměla být provozována ta řemesla, jež provozovali měšťané, výjimku tvořili kováři
- **právo samosprávy:** právo postavit si radnici a volit své zástupce (12 konšelů v čele s purkmistrem)
- **právo hradební:** město získalo vojenský význam, mohlo si postavit opevnění a vlastní vojsko
- **právo hrdelní:** město mělo pravomoc odsuzovat i k trestu smrti
- **právo horní:**
- **právo těžít kovy** („veškeré nerostné bohatství patří panovníkovi“)
- města s tímto právem neodevzdávala všechno vytěžené nerostné bohatství panovníkovi, ale odevzdávala mu jen část (regál)
- byly vydávány horní zákoníky, které upravovaly těžbu (viz Václav II.)
- **právo nuceného skladu:** obchodník, jedoucí kolem města, se musel ve městě minimálně tři dny pozdržet a nabídnout své zboží
- Vznikala přestavbou původního osídlení nebo na zeleném drnu. Nacházela se na obchodních trasách, brodech nebo na strategickém místě.

-
- **Kolonizace venkova:** zakládání vesnic na dosud neobydlených místech
 - V Čechách probíhá od 12. stol. a na Moravě začíná od konce 12. stol.
 - V pohraničí a neúrodných oblastech se ho účastnili němečtí osadníci. Kolonizaci zařizoval Lokátor
 - kolonizace rozdělena na vnitřní (účást domáciho obyvatelstva) a vnější (německá kolonizace)
 - kolonisté – poddaní vrchnosti, povinni několik dní v roce robotovat – emfyteutické právo („německé“) – hospodářství je dědičné (z otce na syna)
 - poddanská města (šlechta, církve), královská města – těžební města, věnná města

Přemyslovská gotika

- Období rané gotiky zhruba od roku 1230 do 1330
- z Burgundska ji přinesli cisterciáci
- stavby jsou masivní a jednoduché; tlusté zdi a pevná okna; trojlaločné oblouky (jetelový list); šestidílné klenby, menší prostory – hvězdové klenby
- Postupný přechod k lomenému oblouku (umožňuje stavět méně masivní stavby než románský)
- **Církevní architektura:**
 - **Kláštery:** *Porta coeli (Brána nebes) v Předklášteří u Tišnova, Cisterciácký klášter Osek, Oslavany, Třebíč a Sázavský Klášter (pozvolná přestavba), klášter v Předklášteří u Tišnova*
- **Světská architektura:**
 - **Hrady:** *Zvíkov, Pernštejn, Křivoklát, Bezděz, Loket, Buchlov, Veveří, Kokořín*
 - **Mosty:** *nejstarší kamenný most v Písku*
- Sochařství – moc se nedochovalo

MO 6: Český stát za Lucemburků

Osnova:

- MOCENSKÝ VZESTUP ČESKÉHO STÁTU ZA LUCEMBURKŮ
- ÚZEMNÍ VÝVOJ ČESKÉHO STÁTU, VZTAH ČESKÉHO STÁTU K ŘÍŠI
- GOTICKÁ KULTURA A VZDĚLANOST ZA VLÁDY LUCEMBURKŮ

-
- Po vymření Přemyslovců po meči (1306)
 - Jindřich Korutanský zvolán králem (manžel Anny Přemyslovny, sestry Václava III.)
 - útoky na český trůn římským králem Albrechtem Habsburským (chtěl korunu pro syna Rudolfa)
 - **13. 10. 1306** – králem Rudolf Habsburský (svatba s vdovou Eliškou Rejčkou) – 1307 zemřel, vrátil se Jindřich Korutanský (s ním velká nespokojenost)
 - **květen 1308** – zavražděn Albrecht Habsburský
 - **1308** – římský král – Jindřich VII. Lucemburský – souhlasil se sňatkem svého syna Jana s Eliškou Přemyslovnou (druhá ze sester Václava III.)

Lucemburkové (1310 – 1437)

-
- **Druhá česká královská dynastie**; za nich vznikl pojem **ZEMĚ KORUNY ČESKÉ**
 - Za vlády Karla IV. K zemí koruny české patří – Lucembursko; Čechy; Chebsko; Falc; Morava; Slezsko; Horní a Dolní Lužice; Braniborsko + získal říšskou císařskou korunu; Praha se stala významným centrem Říše

Jan Lucemburský (1310 – 1346)

- „Král cizinec“; „Král diplomat“; „Toulavý rytíř“ → v zemi pobýval velmi málo; jezdil pouze pro peníze → nahrával šlechtě do karet
- Rezignoval na vnitřní politiku – s českým prostředím se nikdy nesžil a věnoval se rodové politice v evropském měřítku
- Manželkou Eliška Přemyslovna; vztah nešťastný – Eliška obviněna ze spiknutí proti němu (uvězněna na Mělníku)
- **1310** – dobyl Prahu – korunován na krále
- po inauguraci vstoupil v platnost tzv. inaugurační diplom krále Jana – omezoval centrální královskou moc (v zájmech šlechty) → většina dvorských úřadů – čeští pánové
- **1318** – Domažlické úmluvy/mír: posílení moci šlechty na úkor krále (správa země v rukou šlechty) – základ stavovské monarchie
- Cíl – rozmach dynastie (Čechy finanční a vojenskou oporou) → úspěšná územní expanze – připojení Chebska – podpora Ludvíka Bavorského; Horní Lužici a slezská knížectví i některá italská města
- **1325** – raženy dukáty (florény)
- **1344** – pražské arcibiskupství povýšeno (papežem Klimentem VI.) na arcibiskupství – prvním arcibiskupem Arnošt z Pardubic
- **1344** – položen základní kámen katedrály sv. Víta; stavitelé – Matyáš z Arrasu, Petr Parléř
- **1346** – bitva u Kresčaku
 - Na straně francouzského krále (stoletá válka mezi FR a VB)
 - účast na ni – slepý a padl

Karel IV. (1346 – 1378)

- nazýván „Otec vlasti“
- synem Jana Lucemburského a Elišky Přemyslovny
- původním jménem Václav (na Karla pokřtěn ve Francii, kde byl vychováván)
- 1. český král a zároveň i římský císař
- diplomat, sňatky získal řadu územní → NEVÁLČIL
- **1333** – návrat do Čech, udělen titul moravského markraběte – došlo dvojvládí – otce a syna
- **1346** – získal titulu římského krále
- **1347** – korunován na českého krále – české soustátí (Království české a tzv. vedlejší země – Markrabství moravské, slezská knížectví, Horní a Dolní Lužice); Braniborsko; Horní Falc a formálně i Lucembursko
- **1348** – vznik Zemí Koruny české (prakticky až do 1918) – české království, moravské markrabství, slezská knížectví
- **1348** – Založení **Karlovy univerzity** – 4 fakulty (teologická, právnická, lékařská, artistická = svobodných umění)
- **1355** – korunován římským císařem
- **1355** – vydán základní zemský zákoník **MAIESTAS CAROLINA** – snaha vymezit vztah mezi šlechtou a králem; upravit majetkové a trestní právo; pro české země; ve skutečnosti první ústava; šlechta nesouhlasila → neuveden v praxi
- **1356** – **ZLATÁ BULA pro říši** – nový zákoník – stanoveno výsadní postavení českého státu a českého krále v říši
- manželky Karla IV. – Blanka z Valois; Anna Falcká; Anna Svídnická (matka Václava VI); Eliška (Alžběta) Pomořanská (matka Zikmunda Lucemburského a Jana Zhořeleckého)
- ČECHY – centrem sv. říše římské
- PRAHA – základ lucemburského panství
- úcta ke sv. Václavu (patron českých zemí); symbol zemí – Svatováclavská kaple v katedrále sv. Víta; Václav na pečeti pražské univerzity; ke korunovacím → svatováclavská koruna
- Podporoval podnikání tj. rybníkářství, vinařství, chmelařství, ovocnářství
- za jeho vlády – hospodářský, ekonomický a kulturní rozvoj
- stavební zásluhy
 - **1344** – začala výstavba katedrály sv. Víta
 - **1348** – Karlova univerzita
 - **1348** – založeno Nové Město pražské
 - **1348 – 1357** – Karlštejn
 - **1353** – založeny Hradčany
 - **1357** – začátek budování nového kamenného mostu (Karlův most) – Petr Parléř
 - **1361** – hladová zeď
- Náměstí – Koňský trh – Václavské náměstí, Dobytčí trh – Karlovo náměstí
- VITA CAROLI = Karlův životopis, autobiografie
- **29. 11. 1378** – zemřel

Václav IV. (1378 – 1419)

- Syn Karla IV. a Anny Svídnické (třetí manželka)
- Ještě za života svého otce se stal králem českým i německým
- těžká doba – papežské schizma, morová epidemie, počátek reformace, úbytek stříbra, pokles hodnoty pražského groše
- **1363** – český král (ve 2 letech)
- **1376** – římským králem – císařské korunovace nikdy nedosáhl
- Hospodářská pasivita + devalvace stříbrného groše
- vzrůst zločinnosti (lapkovství) – přepadávání kupeckých vozů, okrádání, únosy

- růst sociálního napětí
- **1378** - PAPEŽSKÉ SCHIZMA – rozkol – katolická církev má dva papeže; Václav IV. – podpora Avignonského → nevyužil nabídky římského papeže ke koruně císaře
- **1380** – morová epidemie → zhoršení celkové situace; Václavu klesá popularita
- **1384** - konflikt s církví – konflikt s pražským arcibiskupem Janem z Janštějna (podporoval římského papeže)
- **1393** – Václav IV. – uvěznění kněze Jana Nepomuckého – spolupracovník Jana z Janštejna (Jan z Pomuku) – umučen; tělo svrženo do Vltavy; svatořečen, český zemský patron
- konflikt s vyšší šlechtou – Václav se opíral o nižší šlechtu
 - Václav vězněn (1394 a 1402)
- **1400** – Václav IV. zbaven hodnosti římského krále → římským králem jeho bratr Zikmund
- **1409** – **DEKRET KUTNOHORSKÝ** = listina omezující vliv cizinců na Karlově univerzitě; změna poměru hlasu na univerzitě; cizinci (1hlas); Češi (3hlasy)
- **1412** – uvalena na Prahu klatba kvůli Janu Husovi; papež Jan XXIII zavedl prodávání odpustků, aby z nich financoval křížovou výpravu → Hus proti tomu ostře vystoupil s tím, že odpuštění hříchů nelze zobchodovat, neboť odpustit může jen Bůh, nikoliv církev; jenže král prodej povolil, jelikož z toho sám měl provizi → klatba
- Václav IV. nejdříve – Husův zastánce; poté, díky interdikt (zákaz církevních obřadů), se od něj distancoval
- **1414 – 1418** – Kostnický koncil → upálení Jana Husa **6. 7. 1415**
- **30. 7. 1419** – **PRVNÍ PRAŽSKÁ DEFENESTRACE** (svržení z oken)
 - v tomto případě protihusitských radní
 - počátek husitské revoluce
 - vedena Janem Želivským (radikální husitský kněz a kazatel)
- Václav brzy umírá (mrtvice či epilepsii)

Zikmund Lucemburský (1436 – 1437)

- „Liška ryšavá“
- syn Karla VI. a Alžběty Pomořanské, bratr Václava IV.
- král uherský, římský císař i král
- hlavní zájem – reforma církve a říše
- **1387** – uherský král
- **1411** – římský král
- **1433** – římský císař
- **1436** – český král (podmínka – dodržování basilejských kompaktát)

Gotický sloh

- vznik v pol. 12. stol. ve Francii
- navazuje na románský sloh
- v českých zemích nastupuje i ustupuje o něco málo později
- touha směřovat k nebi, vyjadřuje velikost Boha
- Lucemburská gotika = vrcholná gotika **14. – počátek 15. století**
- největší rozmach – Karel IV, Václav IV.

Architektura

- Znaky: vertikálnost, opěrný systém – lomený oblouk, žebrová klenba, tenké a vysoké zdi, pilíře, velká okna s vitrážemi, rozety, chrliče, fiály, stavební materiál: Cihly, kámen
- stavby: především KATEDRÁLY (hlavní kostel diecéze); farní kostely; synagogy; hrady; tvrze opevněné sídlo drobného šlechtice; mosty; paláce; domy; radnice

- stavby
 - Raná gotika (viz Přemyslovští králové)
 - **Vrcholná gotika (Lucemburkové) – katedrála sv. Víta; Týnský chrám; kostel sv. Mikuláše; hrad Kašperk; hrad Točnick; Karlův most; zřícenina hradu Okoř a Trosky; Karlštejn, Staroměstská a Novoměstská radnice, hrad Kost**
 - Pozváni architekti: Matyáš z Arrasu a Petr Parléř
 - Pozdní gotika (Jagellonci) – hrad Křivoklát (přestavba); katedrála sv. Barbory v Kutné hoře; portál staré radnice v Brně

Sochařství

- Díla: reálnější; přírodní motivy; rozvoj řezbářství
- Nejčastěji: Madony (Marie držící malého Ježíška); Piety (Marie s mrtvým tělem Ježíše); další biblické motivy

Malířství

- Umělci neznámí; zachycení realistického výrazu; rozvoj iluminování (obraz ve středověkých rukopisech)
- nástěnné a deskové malby

Móda

- špičaté boty; u žen těsné linie a výstřihy; těhotné ženy nosily čepičky

literární díla – národní jazyky (čeština – veršovaná legenda o sv. Kateřině; němčina – Oráč z Čech)
 úřední a odborné práce – latina (začal postupovat i čeština a němčina → rozšiřující se vzdělanost a gramotnost – měšťanské a šlechtické vrstvy)

MO 7: Husitství a jeho doznívání za vlády Jiřího z Poděbrad, cesta ke stavovské monarchii

Osnova:

- PŘÍČINY SPOLEČENSKÉ KRIZE NA PŘELOMU 14. A 15. STOLETÍ, HUSOVI PŘEDCHŮDCI.
- JAN HUS, HUSITSKÉ VÁLKY. DOZNÍVÁNÍ HUSITSTVÍ A JEDNOTA BRATRSKÁ.
- JIŘÍ Z PODĚBRAD
- STAVOVSKÁ MONARCHIE

Opravné hnutí v českých zemích

- hospodářské potíže, epidemie, postavení českých zemí za vlády Václava IV. – nepokoje a nejistota mezi obyvateli
- církev – terč kritiky (hromadění majetku, upuštění od apoštolské prostoty, nevěnovala se péči o duši – nejdůležitějšímu poslání)
- růst významu bible (od 1350 v češtině)
- významná role kazatelů
- všeobecná nespokojenost a odpor k církvi – snaha o její nápravu
- úpadek církve
 - Avignonské zajetí papežů
 - Velké papežské schizma – dvojpapežství, posléze i 3 papežové (od 1409)
- REFORMÁTOŘI:
 - John Wyclif (Anglie)
 - Martin Luther (Německo)
 - Konrád Waldhauser, Jan Milíč z Kroměříže, Matěj z Janova, Jeroným Pražský, Jakoubek ze Stříbra, Tomáš Štítný ze Štítného

Působení Jana Husa

- **1402** – betlémský kazatel, rektor
- navazoval na Johna Wycliffa (doporučoval, aby byla církev zbavena pozemkového majetku, odmítal prodej odpustků)
- zpočátku – podpora Václava IV.
- odpor pražského arcibiskupa – měl strach ohledně postavení církve; prohlašoval jak Wycliffa tak Husa za kacíře
- **1409** – Dekret kutnohorský – změna poměru hlasů na Karlově univerzitě – nespokojenost cizinců, odchod (nejen) německých učitelů, rozšiřování zpráv o Husově kacířství
- Hus uvalen do klatby a v Praze vyhlášen interdikt
- hlásal slovo Boží mimo Prahu
- **1414** – pozván na koncil v Kostnici
- **Koncil v kostnici**
 - svolán papežem Janem XXIII. na popud Zikmunda Lucemburského (nevlastního bratra Václava IV.)
 - Hus odsouzen coby kacíř
 - **6. 7. 1415** – upálen
 - vlna protestu proti jeho upálení
 - odstranění schizmatu – nový papež Martin V.

Husitství

- Jakoubek ze Stříbra – přijímání pod obojím způsobem (víno i hostie – krev a tělo Kristovo)
- víno z kalicha – proto označováni jako „Kališníci“ (či utrakvisté)
- Program husitů: **Čtyři pražské artikuly (jaro 1420)**
 - Přijímání pod obojím způsobem
 - Svobodné hlásání slova Božího bez lidských příměšků
 - Zákaz světského panování kněží
 - Trestání hříchů ve všech stavech
- statky katolických šlechticů – husité nemohli kázat → scházeli se na vyvýšených místech (Tábor, Oreb,...)
- husitská města: Plzeň, Klatovy, Louny, Žatec, Slaný
- chiliasmus – očekávání, že Kristus sestoupí na zem a bude zde po tisíc let vládnout s věrnými
- **Dělení**
 - Umírnění (konzervativní)
 - husitská šlechta, vzdělanci (Husovi žáci), měšťané
 - Čeněk z Vartemberka – nejvyšší purkrabí
 - Střed (Pražané)
 - Staré město
 - Jan Rokycana
 - Radikálové
 - Táborité – v čelé kněží; Žižka, Prokop Holý
 - Orebité – po Žižkově smrti → tzv. sirotci
 - Pražané – Nové město
 - severočeští – Žatec, Louny
 - Krajní radikálové (adamité, jihočeští)
 - sídlo – Nežárka, u Sezimova Ústí
 - propagace volné lásky
 - Žižka byl proti
 - v Praze – Jakoubek ze Stříbra, Jan Rokycana

Husitská revoluce

- Husitská revoluce – 3 fáze:
 1. vznik a dozrávání husitství – 1415 – 1419
 2. husitské války – 1419 – 1436
 3. doznívání husitství – 1436 – 1471
- Václav VI. – dosadil na Novoměstskou radnici protihusitské konšely → nespokojenost kazatele Jana Želivského
- za počátek je považována první pražská defenestrace (1419) po kázání Jana želivského
- **březen 1420** – křížové tažení proti husitským kacířům (na popud krále Zikmunda, vyhlásil papež)
 - snaha vyhladovět husitskou prahu – neúspěch
- **14. 7. 1420:** bitva na Vítkově – porážka křížáků
- další pokus Zikmunda (listopad 1420) – neúspěch
- husitská Praha se zmocnila Vyšehradu i Pražského hradu
- druhá křížácká výprava – neúspěch
- **Čáslavský sněm**
 - 1421
 - prohlášení Zikmundovi korunovace za neplatnou (sám se nazval králem)
 - závaznost čtyř pražských artikul
 - zvolení dvacetičlenné dočasné zemské vlády (měla řídit České království)
- Jan Želivský – diktátorské počínání → 1422 popraven

- Spory mezi Žižkou a tábořským kněžstvem – odchod Žižky z Tábora
 - boj proti katolíkům a umírněným husitům
 - **1424** – bitva u Malešova – poražení spojené síly katolíků a Pražanů, uzavření míru – tažení na Moravu
- **11. 10. 1424** – Žižka umírá
- husité – vojenské výpravy (rejsy, spanilé jízdy) – propagace husitských myšlenek
- **Prokop Holý**
 - „bitva u Domažlic“ 1431 – křižáci utekli, jelikož slyšeli zpěv husitů (ktož jsou boží bojovníci)
- **1433** – koncil v Basileji
 - obhajoba čtyř pražských artikul (církve nemohla uznat všechny – rozkol mezi husity)
 - uznala jen přijímání pod obojí
- **1434 – Bitva u Lipan**
 - **radikálnější** (Tábor, Oreb) – Prokop Holý, Prokop Malý, Jan Roháč z Dubé vs. **umírněnější husité** (spolu s katolíky) – Diviš Břek z Miletínka
 - výhra umírněných
 - padl Prokop Holý
- **Výsledky husitské revoluce**
 - 1436 – v Jihlavě vyhlášena **Basilejská kompaktáta** (dohody mezi koncilem a husity)
 - Čechy a Morava – země dvojího lidu (katolíci a husité)
 - dohoda mezi husity a císařem Zikmundem → uznán českým králem
 - Jan Roháč z Dubé – proti Zikmundovi (skončil na šibenici)
- Celkově husitská revoluce úspěšná!
- 1437 – smrt Zikmunda Lucemburského – vymření Lucemburků
- 1439 – 1453 – neobsazen český trůn (Syn Zikmundovy dcery a Albrechta II. Habsburského – Ladislav Pohrobek)
- Ladislav Pohrobek – dítě, nemohl panovat
 - Albrecht Habsburský – 1438-1439 český král
 - nakonec krátká vláda (akutní forma leukémie)
- husité kandidovali na trůn svého vůdce – Jiřího z Poděbrad a Kunštátu (od 1452 – úřad zemského správce)
- **2. 3. 1458** – český král (první volba českého krále, nepocházel z panovnického rodu, nemohl si vznášet dědické nároky)
- Jiří z Poděbrad
 - husita „husitský král“
 - v očích papeže – kacíř
 - dodržoval basilejská kompaktáta
 - spory s Matyášem Korvínem (katolík)
- Papež prohlásil kompaktáta za zrušená – hrozila válka – Jiří se snažil čelit mírovým návrhem → spory mezi státy – diplomatická cesta → omezení moci císaře a papeže – nepodpořeno
- Jiří z Poděbrad – sesazen – povstání proti němu (připojil se uherský král Matyáš Korvín)
- Matyáš Korvín – **1469** – zvolen českými a moravskými katolíky českým panovníkem (v Olomouci)
- **1471** – smrt Jiřího z Poděbrad
- **1479** – ukončen válečný stav mezi husity a Korvínem
- Nástup Vladislava Jagellonského – spoluvláda s Korvínem
- **1490** – smrt Korvína → Vladislav: sjednocení Zemí koruny + zisk Uher
- v českých zemích – období náboženské snášenlivosti

Petr Chelčický a jednota bratrská

- Petr Chelčický
 - kritika husitských válek a násilí
 - kritika trojího lid (šlechta, duchovenstvo, poddaní)
 - zbytečnost státu – je založen na násilí
- Jednota bratrská
 - vychází z myšlenek Chelčického
 - 1458 – usadili se v Kunvaldu pod Orlickými horami
 - ustavili vlastní církev, nezávislou na té katolické
 - odmítali vzdělání (kromě bible) a činnosti vedoucí k zisku
 - během 16. století – umírnění, i zájemci z řad šlechty

Stavovská monarchie

- Za vlády Jagellonců (polský rod) – 1471 – 1526
- od konce husitství do 1620 – stavovský feudální stát
- charakteristika: podíl stavů na výkonu správy, zákonodárství, soudnictví
- stavy – vrstvy společnosti, uzavřené: panský (vyšší šlechta), rytířský (nižší šlechta), měšťanský (obyvatelé svobodných měst)
- Vladislav Jagellonský „král bene“ = „král dobře“
 - uznáván kališníky
 - nastupuje do spoluvlády s Matyášem Korvínem (uznáván katolíky)
 - Čechy – Vladislav
 - Morava, Slezsko – Matyáš
 - po smrti Korvína (1490) – spojení České koruny + zvolení uherským králem (Česko – Uherská personální unie)
 - sídlo – Budín, Praha ztrácí postavení
 - vnější problémy – útoky Turků (Uhry vs. Turci; peníze z Čech)
 - důsledky vlády:
 - náboženský rozkol – růst moci katolíků, 1483 – utrakvistické povstání, 1485 – náboženský mír
 - růst moci stavů!
 - oslabení královské moci po husitských válkách – král odkázán na stavy
 - kolegium 4 zemských šlechticů → úpadek královské moci
 - posílení šlechtického charakteru – oslabení měšťanstva
 - **1500: Vladislavské zřízení zemské**
 - pokus o zemský zákoník
 - potvrzení šlechty u moci
 - zákoník pouze pro Čechy! (opomenutí Koruny české)
 - stavy – nejednají v zájmu státu
 - šlechta – hospodářské podnikání
 - **1517: Svatováclavská smlouva**
 - kompromis mezi městy a šlechtou
 - města – 3 hlasy na sněmu
 - šlechta může hospodářsky podnikat
- Ludvík Jagellonský „Ludvík dítě“
 - nezletilý – poručník – polský král, strýc Zikmund I. Starý
 - soupeření šlechtických rodů – hrozba občanské války
 - ustanovena nová vláda (v čele Karel z Minstrberka – vnuk J. z Poděbrad)
 - útoky Turků – slabá armáda

- **28. 9. 1526: bitva u Moháče**
 - Ludvík prohrává → útěk → utopení v bažině

MO8: Myšlenkové proudy 14. – 16. století

Osnova

- ▶ HUMANISMUS A RENESANCE
- ▶ NĚMECKÁ REFORMACE. ŠVÝCARSKÁ REFORMACE
- ▶ POLITICKÉ A EKONOMICKÉ DŮSLEDKY REFORMACE: AUGSBURSKÝ NÁBOŽENSKÝ MÍR. NIZOZEMSKÁ REVOLUCE. PREDESTINACE A RANÝ KAPITALISMUS.
- ▶ VZNIK ANGLIKÁNSKÉ CÍRKVE. PURITÁNI.
- ▶ NÁBOŽENSKÉ VÁLKY VE FRANCII. EDIKT NANTSKÝ.

Renesance:

- nový životní a umělecký sloh, hnutí, které se opět zajímá o antiku a vrací se k jejím ideálům
- vzniklo na počátku 14. století v Itálii – Florencie (šíření v 16. století)
- rozvoj poznání, ztráta výsadního postavení církve, úspěchy obchodu a řemesel
- Je to mohutné kulturní a společenské hnutí, které přineslo převratné změny v umění, vědě, filozofii, literatuře a životě lidí vůbec
- Myšlenkový a umělecký proud, který radikálně mění středověký způsob myšlení, když proti naprosté duchovní nadvládě katolické církve staví antický ideál krásy, dobra a životní styl antiky
- Důraz kladen zejména na poznání a vzdělání, rozvíjí se především přírodní vědy, vědy o člověku a návrat k přírodě
- Sílí úloha měšťanstva
- V širším slova smyslu renesancí označujeme celou vývojovou etapu lidstva, v tom užším jde o označení umělecké epochy
- Antropocentrismus = člověk je středem úvah o světě
- Individualismus (právo být svobodný a rozhodovat o sobě), senzualismus (víra v to, že mě mě smysly nezklamou), optimismus
- Oslava života, heslo doby „Carpe diem“ = užij dne (neztrácej čas, Horatius)

Humanismus:

- klade svobodný rozvoj osobnosti v nových společenských podmínkách
- kulturní hnutí italské renesance (spojené se studiem antické literatury, historie, vzdělanosti)
- literární hnutí 14.-16. st.
- heslo: „ad fontes“ = k pramenům
- Zájem: latina (základní jazyk), řečtina, rozvoj filozofie, studium přírodovědných oborů a zeměpis, studium historie
- Společně s renesancí se začal šířit i nový názor na svět
- Humanisté chtěli překonat dogmatické středověké církevní myšlení, veškeré své poznání nesměřovali k Bohu, ale k člověku
- Obecně vyjadřuje humanismus stanovisko, že je člověk tvůrcem všech hodnot a současně dokáže být sám sobě soudcem
- Prosazuje schopnost člověka postavit se nadpozemským silám a ovládnout přírodní síly
- Zdůrazňuje rovnost všech lidí před Bohem a svobodnou lidskou vůli
- Tento myšlenkový směr se nemusí nutně vázat jen k jedné historické epoše, zdůrazňuje svobodný rozvoj lidské osobnosti v konkrétních historicko–společenských podmínkách
- Humanisté kritizují feudální řád i církve, proto je humanismus spojen s reformací

Tři základní příčiny šíření renesance:

- Zámořské objevy:
 - Nejznámější mořeplavci: Bartolomeo Diaz, Kryštof Kolumbus, Vasco da Gama a Fernando Magalhaes
- Rozvoj přírodních a společenských věd:
 - Na rozvoji přírodních věd se podíleli zejména astronomové: Koperník, Bruno a Galileo
 - Mikuláš Koperník přišel jako první s teorií, že středem vesmíru není Země, ale Slunce, a že naše planeta kolem něj obíhá > heliocentrismus
- Vynález knihtisku:
 - Knih tisk umožnil přístup k literatuře širším vrstvám, zejména šlechtě a neustále bohatšímu měšťanstvu: Johannes Gutenberg, r. 1450

Periodizace:

- Trecento (14. st) – zrod
- Quattrocento (15. st) – raný
- Cinquecento (16. st) – vrchol
- Manýrismus (1520-1600) – pozdní

Umění:

- převzalo antickou inspiraci člověkem a přírodou
- princip kalokagathia: ideál tělesné i duševní krásy > znovuoživení krásy lidského těla a harmonický soulad tělesných proporcí typický už pro řecké sochařství
- vycházeli ze zrakových dojmů, z poznatků z matematiky, optiky, fyziky, mechaniky a anatomie

Architektura:

- stavby světského charakteru (vytvářeny pro pohodlí lidí): měšťanské domy, paláce, venkovské vily, letohrádky, zámky, zahrady
- Prvky: souměrnost, horizontálnost, klenba, kupole, svislá podpora (sloup /na ozdobu/, pilíř), pravoúhlá okna, rustikální fasády, arkády, bosáže, římsy, pilastry, sgrafita, štuková výzdoba stropů
- **Felippo Brunelleschi:** kupole domu Santa Maria del Fiore (Firence)
- **Donato Bramante:** koncepce chrámu sv. Petra, nádvoří Vatikánu
- **Leon Battista Alberti:** stanovil základní principy renesanční architektury
- Další stavby: letohrádek královny Anny (Belveder), Schwarzenberský palác, město Telč

Sochařství:

- sochy dotvářely interiéry, objevovaly se jako součásti pilířů, náměstí, zahrady
- **Donatello:** poprvé představil nahé tělo (David – bronzový)
- **Michelangelo Buonarroti:**
 - umělec konce renesance
 - introvert, raději zničil dílo, když se mu nelíbilo
 - socha Davida: 4,5 m vysoký, mramorový, pracoval na něm 2,5 let (David, co bojoval s Goliášem)
 - Další díla: pieta, strop Sixtinské kaple

Malířství:

- **Sandro Botticelli:** náměty z náboženství, mytologie (Zrození Venuše, Primavera)
- **Rafael Santi:** malíř, architekt (Athénská škola, Dáma s jednorozcem, Tři grácie)
- **Leonardo da Vinci:**
 - malíř, sochař, architekt, matematik, vynálezce, hudebník, přírodovědec (→ renesanční člověk)
 - nemanželský syn (notář + služka), gay
 - stroje létající (padák), pracovní, válečné (tank), vodní (skafandr)
 - knihy: O letu ptáků, O pohybu a měření vody, O malířství
 - Poslední večeře (Milano)
 - Mona Lisa (Gioconda): Leonardův ideál krásy, technika sfumato > nejdou rozpoznat tahy štětcem
 - Obraz: Dáma s hranostajem

Věda:

- **Giordano Bruno:** filozof, astronom (učil, že vesmír je nekonečný), upálen
- **Galileo Galilei:** „a přece se točí“
- **Mikuláš Koperník:** heliocentrická teorie, Polák
- **Johan Kepler:** Němec, matematik, propočítal dráhy planet
- **Tycho de Brahe:** dánský astronom, působil na dvoře Rudolfa II.

Literatura:

- **Giovanni Boccaccio:** Dekameron
- **Francesco Petrarca:** Sonety Lauře
- **Dante Alighieri:** Božská komedie
- **William Shakespeare:** Zkrocení zlé ženy, Sen noci svatojánské, Mnoho povyku pro nic, Kupec benátský, Romeo a Julie, Hamlet, Macbeth
- **Niccolo Machiavelli:** Vladař
- **Thomas More:** Angličan, spisovatel (popraven Jindřichem VIII.)
- **Erasmus Rotterdamský:** Nizozemí, Chvála bláznovství: satira

– v období raného novověku ovlivnili Evropu dvě zdánlivě protichůdné tendence – renesance a reformace

Reformace

- (z lat. – přetvoření, obnovení)
- snaha o obnovu církve
- na přelomu 15. a 16. století pokračovalo volání po reformách církve
- Příčiny:
 - Církev: nejbohatší vlastník (majetek neprodejný, nedělitelný > 1/3 půdy)
 - hodnostáři žili v přepychu, zahálce („káží vodu, pijí víno“)
 - ztráta důvěry věřících, nespokojenost, odpor

Německo:

- **Martin Luther (1483-1546):**
 - ze selského prostředí > vstoupil do augustínského řádu
 - vyučoval filozofii ve Wittenbergu, vzdělaný, později se oženil s bývalou jeptiškou, přihlásil se k odkazu Husa
 - studoval Bibli a začal pochybovat o správném výkladu některých pasáží > nejvíce ho rozhořčovalo prodávání odpustků
 - 31. 10. 1517: přibyl na dveře kostela ve Wittenbergu „95 tezí“ (napsal seznam návrhů na diskusi, údajně sepsáním těchto tezí začala reformace) > pálení Lutherových spisů > odmítnul odvolat své tvrzení > císař Karel V. (1519-1556) jej uvrhnul do klatby > uchýlil se do azylu (hrad Wartburg)
 - Lutherovo učení:
 - jediný zdroj víry je písmo svaté – Bible (> popíral autoritu papežství)
 - neuznával nutnost existence prostředníků mezi Bohem a křesťany (tedy úlohu církve)
 - neuznával katolickou zpověď, zavedl přijímání podobojí
- vlna násilností > rabování církevního majetku, lynčování kněží – **Selská válka (1524-1526):** v čele Tomáš Muntzen (vzpourey venkovského obyvatelstva, hlásily se k Lutherovu odkazu) > vzpoura potlačena
- **Šmalkaldská válka (1546-1547):** protestanti X císař Karel V. Habsburk
- **1555:** augsburský mír > povoleno i protestantské náboženství (ALE: „čí pán – toho víra“)

Švýcarsko:

- **Ulrich Zwingli (1484-1531):**
 - teolog, horlivý zastánce protestantských myšlenek, radikálnější než Luther
 - r. 1523 – zřídil v Curychu církevní obec (odpor horských kantonů > 1531 v bitvě zabit)
- **Jan Kalvín (1509-1564): původem Francouz**
 - podstata jeho učení: predestinace = předurčení (lidé jsou od narození předurčení ke spáse nebo zatracení) > Calvinismus
 - ti, kteří byli vyvoleni ke spasení – vytvořili obec (v Ženeva): tam se žilo podle přísných pravidel
 - důraz na práci, skromnost (jen pracovat a modlit se), zákaz „modloslužebných“ předmětů (obrazy, sochy...), církevní orgány měli velké pravomoci, zákaz veškerých zábav
 - r. 1566: sloučení kalvinismu se stoupenci Zwingliho > vznikla helvétská konfese

Francie:

- tady nenašla reformace širší ohlas
- druhá pol. 16. st.: šíření kalvinismu (ve Francii se jim říkalo hugenoti)
 - válečné konflikty
 - R. 1570: příslib částečné svobody (měl být stvrzen svatbou Jindřicha Navarrského - hugenot + Markéta z Valois - katolička)
 - Bartolomějská noc 23.-24. srpna 1572: hugenoti povraždění (J. Navarrský uvězněn)
- R. 1589: vymřel rod Valois > nový vládce Jindřich IV. Navarský (Bourbon - jejich rod vládne až do francouzské revoluce) > chtěl náboženskou stabilitu > přestoupil na katolictví > 1598

vyhlásil edikt nantský: uznal náboženskou svobodu hugenotů > konec náboženských válek (edikt zrušen v roce 1685 – Ludvík XIV. - Jindřichův vnuk)

Anglie:

- reformace zde také nenacházela velký ohlas
- Jindřich VIII. Tudor (1509 - 1547):
 - papež zamítnul rozvod s první manželkou Kateřinou Aragonskou (Jindřich chce Annu Boleyn) > Jindřich se tedy obrátil na anglické duchovenstvo + parlament, ti si nedovolili odporovat > Jindřich byl prohlášen za obránce víry v Anglii založil a stal se hlavou anglikánské církve
 - vzpurné kláštery jsou vypáleny, ostatní vyvlastněni (získá 1/6 anglické půdy), jakékoliv vzpoury potlačeny > nepohodlní lidé popraveni (až 72 000 poprav)
- Eduard VI: vládnul pod poručníkem, protože mu bylo teprve 9 let, bylo zavedeno podobojí, bohoslužba v angličtině, zrušen celibát, umírá v 15 letech
- Marie Tudorovna (Krvavá) + španělský král Filip II.: snaha o návrat ke katolictví, protestanti utlačováni (upáleno cca 300 církevních rebelů)
- Alžběta I.: měla na prosazení reformace osobní zájem (z hlediska katolíku byla nemanželskou dcerou Jindřicha a Anny Boleyn) > zajistila anglikánské (protestantské) církvi vedoucí pozici, doba její vlády je označována jako „zlatý věk Anglie“
 - Puritáni: křesťanské skupiny, které nebyly spokojeny s výsledkem reformace v Anglii, své myšlenky se šířili hlavně v presbyteriánských (církve vedena volenými staršími, ne biskupy) kruzích, ovlivnění spisy Jana Kalvína

Nizozemí:

- 17 samostatných provincií (formálně patřili Španělsku – Filip II. – ryzí katolík, absolutista)
- R. 1566: protikatolické povstání > obrazoborecké hnutí > Filip II poslal vévodu z Alby (Albova hrůzovláda) > 1572 celonárodní povstání
- v čele: Vilém Oranžský + nižší vrstvy – „Gézové“ (španělský výraz = žebráci)
 - pomoc Anglie a francouzských protestantů
- Výsledek: sever – odtrhnul se, jih – uznal vládu Španělska (dnešní Belgie)

Protireformace (katolická reforma):

- snaha získat zpět katolíky
- Tridentský koncil (1545-1563: zasedal ve fázích) – z iniciativy císaře Karla V.:
 - bylo odstraněno svatokupectví
 - nově formulována dogmata, potvrzeny svátosti křtu, zpovědi, manželství a přijímání
 - byla zdůrazněna role hudby a výzdoby kostelů
 - byly vypracovány seznamy libri prohibiti (zakázaných knih) > na koncil byli pozváni i zástupci protestantů – k zásadní shodě ale nedošlo
- 1540 nový řád: Jezuité (Tovaryšstvo Ježíšovo) – zakladatel: Ignác Z Loyoty
 - důraz na vzdělání - zakládali školy
 - misionáři
 - zakázali určité knihy

MO 9: Objevné cesty a jejich důsledky

Osnova:

- OD VIKINGŮ PO JAMESE COOKA
- PŘEDPOKLADY A PŘÍČINY ZÁMOŘSKÝCH OBJEVŮ
- NEJVÝZNAMNĚJŠÍ OBJEVNÉ PLAVBY
- VZNIK KOLONIALISMU
- DŮSLEDKY ZÁMOŘSKÝCH OBJEVŮ

Příčiny

- Nedostatek drahých kovů (zlato, stříbro)
- narušení obchodních styků s Východem (kvůli Turkům)
- šíření křesťanství
- věda
- zvěsti o bohatství neznámých zemí
- Inspirace dílem: Milión od Marca Pola
- hlavním důvodem těchto cest byly hospodářské příčiny
- **1492** – první globus – Martin Behalm, zdokonalení map
- **1453** – dobytí Cařihradu Turky – ovládli velkou část JV Evropy a tím byl znemožněn obchod do Indie po souši
- Rozvoj astronomie a astrologie + dokonalejší lodě

Vikingové

- Germánské severní kmeny, skandinávští mořeplavci
- „Normané / Varjagové“
- viking = loupeživá výprava do evropských zemí
- 8. – 11. stol. – loupeživé výpravy do evropských zemí (Británie, Francie)
- lodě: drakary, snekkary
- osídlili Island a Grónsko
- Leif Eriksson – náčelník, díky němuž byli Vikingové první Evropané v Americe (kolem roku 985)
- na dobytých územích se Vikingové leckdy usadili
- bylo tomu tak v Rusku i na pobřeží severozápadní Francie, kde vznikl normanský stát – Normandie

Portugalsko

- Portugalsko patřilo k jedné z největších evropských koloniálních mocností světa
- V 15. století organizuje princ Jindřich Mořeplavec (1394 – 1460) objevitelské výpravy do západní Afriky a ještě dále chtěl potlačit muslimskou víru
- Objevil řadu ostrovů – Madeira nebo Kapverdy
- **1460**: pobřeží dnešní Ghany a Nigérie (dováželi otroky, zlato, africký pepř a slonovinu)
- Kolem roku 1550 Portugalci obsazují Brazílii
- mnoho italských námořníků, co po osmanských výbojích ztratili práci

Bartolomeo Diaz

- **1487**: objevil Mys dobré naděje (původně Bouřlivý mys, přejmenován králem Janem II.) – nejjižnější bod Afriky

- chtěl obeplout Afriku a dostat se do Indie

Vasco de Gama

- Objevil námořní cesty do Indie, obeplul Afriku
- **1498:** doplul do Indie
- **1500:** doplul k Brazílii
- **1512:** ostrovy Moluky – zdroj koření
- **1524:** jmenován Indickým místokrálem, chvíli poté zemřel

Fernando de Magalhaes

- 1. plavba kolem světa 1519 – 1522
- plavbu kolem světa nepřežil, vrátilo se málo mužů (zkazila se voda, bouře, kurděje – nedostatek vitamínu C)
- pojmenoval Tichý oceán

Španělé

Kryštof Kolumbus

- Ital (původně nabídl služby portugalskému králi – odmítl)
- Snaha o novou cestu do Orientu přes západ
- Myšlenka: země je kulatá, lze jo obeplout
- 3 lodě – Santa Maria, Pinta, Niña
- Objevil San Salvador, Kubu, Bahamy a celkem podnikl výpravy
- **1492:** Vyplul do Orientu přes západ – objevil Nový Svět – Ameriku – myslel si, že je v Indii – obyvatele nazval „Indiáni“

Amerigo Vespucci

- Ital z Florencie, podílel se na přípravě první Kolumbovy výpravy jako úředník italských obchodních firem, několika plaveb se sám účastnil – pro objevený světadíl navrhl název Nový Svět (pochopil, že nejde o Indii)
- **1507:** byl tento kontinent pojmenován Amerika

Británie

Franci Drake

- zničil španělskou Neporazitelnou armádu – počátek vlastní koloniální expanze
- druhá plavba kolem světa
- spolu s Francouzi a Holanďany – zakládání obchodních stanic v zámoří

James Cook

- **1759:** plavba do Severní Ameriky
- objevil Austrálii, Harveyovy ostrovy, Jižní Georgii, zmapoval Nový Zéland, prozkoumal Novou Kaledonii a plavil se přes Tasmánii

Vznik kolonialismu

- snaha ovládnout zámořská území a obohatit se
- koloniální úsilí probíhalo v etapách
 - 16. a počátek 17. století – převaha Portugalska a Španělska

- polovina 17. století – prosazování Nizozemska
- druhá polovina 17. století – Anglie a Francie – boje o převahu v koloniích

Ekonomické

- Masová produkce po průmyslové revoluci potřebovala levné suroviny, které mohly být získávány z dobytých území + průmysl potřeboval obdytiště svého zboží

Nacionalismus

- vzrůst nacionalismu v 19. století vede ke snaze získat prestiž ovládnutím kolonií

Misie a ochrana křesťanů

- Misie – upřímné přesvědčení křesťanských misionářů hlásajících víru domorodým národům – zásluhy na zrušení otroctví, mrzačení apod.
- Snaha zaručit křesťanským menšinám svobodu

Námořní základny

- Západní státy potřebovaly mít uhelné stanice po celém světě

Pocit nadřazenosti a moci

- Břemeno bílého muže – pocit kulturní nadřazenosti na západě, ale také upřímné přesvědčení, že je povinností bílých učit barevné „primitivní“ obyvatele Afriky a Asie

Trojúhelníkový obchod- počátek mezinárodní dělby práce

- Evropa: Dodavatel hotových výrobků, provozovatel obchodu, místo konečné akumulace zisku, zdroj investic
- Afrika: Zdroj levné pracovní síly
- Amerika: Dodavatel primárních surovin (nerostných a zemědělských)

Mocnosti

- Nizozemí – Indonésie, Jáva
- Anglie – pirátské plavby F. Drakea proti Španělům, založení východoindické společnosti
- Francie – Kanada (1535)
- Dánsko, Norsko, Německo – pokusy obsadit území v severní americe

Rivalita mocností

- Španělsko a Portugalsko (16. stol.)
- Nizozemí (1. pol. 17. stol.)
- Navigační akta – zákony o plavbě (1651)
- Francie a Velká Británie (pol. 17. – pol. 18. stol.)
- Colbert (F) – Sedmiletá válka (1756 – 1763)
- Velká Británie (19. stol.)

Důsledky

Rozvoj dálkového obchodu mezi koloniemi a Evropou

- Do Evropy se dostaly drahé kovy (drahokamy, perly), tabák, koření a bavlna (z Indie), hedvábí a porcelán (z Číny), slonovina, zlato a otroci (černoši z Afriky)
- Z Evropy se vyvážely: potraviny (pivo), látky, kolo, železo a tažná zvířata – pokles hodnoty peněz, růst cen → měnová revoluce
- Přesunutí obchodních středisek ze středomoří na pobřeží Atlantiku – Londýn, Amsterdam
- Přístavy: Lisabon, Antverpy, Cadiz, Seville

Kulturní přínos

- Do Evropy přineseny nové plodiny – rajčata, brambory, kukuřice, kakao, bavlna, tabák
- Rozvoj evropské vzdělanosti – šíření španělštiny a portugalštiny

Důsledky pro domorodce

- V některých oblastech domorodci úplně vyhubení, byly zničeny říše Inků a Aztéků
- Vznik a rozvoj obchodu s otroky – dovoz z Afriky

Šíření křesťanství

- (misie – násilná christianizace)

Přenos chorob

- Z Ameriky do Evropy syfilis
- Z Evropy do Ameriky chřipka, mor, spalničky nebo neštovice

Změna map, objevení nových zemí a počátky kolonialismu

Americké civilizace

- vyvíjely se odděleně od Evropy
- první městské státy – poloostrov Yucatan v Mexickém zálivu
- Mayové
 - písmo, matematika, astronomie, kalendář, stavitelé kamenných pyramid
- Aztékové
 - přejali veškerou techniku, zavlažování polí, krvavé obřady s lidskými oběťmi
- Inkové
 - v Peru, terasovitá pole, znali bronz, výroba kovů, dlážděné silnice, neznali kolo a vůz, operace lebek

MO 10: Boj o mocenskou převahu v Evropě, války v 17. století

Osnova:

- HABSBUKOVÉ VE ŠPANĚLSKU A SVATÉ ŘÍŠI ŘÍMSKÉ.
- NÁSTUP HABSBUKŮ NA ČESKÝ TRŮN, JEJICH VZTAH K ČESKÝM STAVŮM
- SOUPEŘENÍ ANGLIE A ŠPANĚLSKA
- TŘICETILETÁ VÁLKA
- VÁLKY S TURKY
- ANGLICKÁ REVOLUCE. NAVIGAČNÍ AKTA.
- ABSOLUTISTICKÁ FRANCIE JAKO EVROPSKÁ VELMOC. LUDVÍK XIV. MERKANTILISMUS.

Španělsko

- 16. století – největší evropská mocnost (bohatství z kolonií – genocida původních obyvatel)

Karel I. (= Karel V.)

- 1516 – 1556
- Král Španělský, král římský, a později císař římský (Karel V.)
- katolík
- vládl absolutisticky
- v rukou mladšího bratra Ferdinanda I. – české a uherské království
- zastavil postup Turků
- **1516**: nástup na španělský trůn
- **1519**: císař sv. ř. ř. (jako Karel V.!!) – bez úspěchu, abdikoval
- **1555**: dvě větve Habsburků – španělská – Filip II. (Španělsko, Nizozemí, zámořské oblasti) a rakouská – Ferdinand I. (sv. ř. ř. + země habsburské monarchie)

Filip II.

- syn Karla I.
- radikální katolík
- obnovuje inkvizici (zapaluje hranice nekatolíků)
- vznik baroka
- budování hrobky Španělských králů = Escorial
- války proti Francii a Turkům
- **1571**: bitva u Lepanta – námořní bitva, Šp. + It vs. Turkové (vítězství Šp.)
- **1580**: král Portugalska (pouze na 60 let)
- **1588**: bitva o La Manche – Šp. vs Ang., prohra Šp. a jejich neporazitelné Armady

Svatá říše římská národa německého

- úplně první Habsburk – 1273: Rudolf I., dále Albrecht I., Fridrich Sličný, pak nastupuje dynastie Habsburků: 1438 – 1740
- **1519**: smrt Maxmiliána I. Habsburského
- Název od poloviny 15. století (sv. ř. ř. národa německého)
- Filip I. Sličný – děti: Karel, Ferdinand, Marie
- **1515**: dědická smlouva
 - sepsal Maxmilián
 - prvotní rozdělení na 2 větve (Karel – Burgundsko, Španělsko, J. Amerika; Ferdinand – české země, Uhry, Rakousko)
- římsko-německý král – Maxmiliánův vnuk Karel V.

- Habsburkové – nejmocnější, nespokojená s tím byla Francie
- **1526:** Ferdinand I. získává českou a uherskou korunu – Habsburkové vládou až do 1918

Lutherova reformace

- protestantství
- 1517 přitloukl 95 tezí na dveře kostela ve Wittenbergu
- snaha o nápravu církve (hromadění majetku, život kněží, prodej odpustků)
- učení zaujalo i poddané – Tomáš Müntzer → povstání (německá selská válka)
 - potlačeno
- postupně získával i šlechtu a vyšší vrstvy – po té, co Karel V. chtěl prosadit návrat všech ke katolicismu
- **1555: Augsburgský mír** – zrovnoprávnění katolicismu a protestantství, „*čí vláda, toho víra*“
- Karel V. i nástupce Ferdinand I. – více se starali o záležitosti ve svých dědičných zemích než o Sv. říši.
- **Kalvínská reformace**
 - Jean Calvin
 - myšlenka predestinace (předurčení)

České země za Habsburků

- po smrti Ludvíka Jagellonského – rozpad česko-uherské personální unie
- **23. 10. 1526:** Ferdinand I. Habsburský – český král → český stát = součást habsburské monarchie
- Panovníci:
 - Ferdinand I. (1526 – 1564)
 - Maxmilián II. (1564 – 1576)
 - Rudolf II. (1576 – 1611)
 - Matyáš (1611 – 1619)
 - Ferdinand Štýrský (II.) – (1619 – 1637)
 - Fridrich Falcký (1619 – 1620) „Zimní král“ - nebyl to Habsburk

Ferdinand I. Habsburský

- bratr Karla V.
- zvolen českými! stavby (ostatní země Koruny jej ne zvolily, jen přijali coby manžela Anny Jagellonské)
- katolík (ale zatím se nepřipouštěla rekatolizace)
- sliby: náboženská svoboda, sídlo v Praze, neporušení stavovských práv, placení královských dluhů, volitelnost následovníků – NIC NEDODRŽEL
- povolal do země jezuity
- brzy začal oslabovat stavby a posilovat moc panovníka – absolutistická forma vlády
- germanizace – úřady ve Vídni, úřední jazyk němčina
- problémy v Uhrách
- střet zájmů panovníka a stavů → stavovská opozice, předmět sporu – náboženství
- **1546-47:** stavby odmítly splnit Ferdinandův rozkaz pomoci jeho bratru Karlu V., Ferdinand obviněn z porušení zemského zákona, stavby povstaly (stavovský odboj) – potlačeno
- nové problémy – Turci
- nechal postavit manželce Letohrádek královny Anny (renesance)
- **1556:** císař, vládu ve svých zemích rozděluje mezi syny

Maxmilián II.

- král český (coby Maxmilián I.) a uherský
- nepřítel úspěšný
- katolík, ale měl sympatie vůči protestantům, podpora českých nekatolíků – on si jich nevšímal
- **1564**: po smrti Ferdinanda císař
- **1575**: představitel nekatolických směrů – společné vyznání víry: **Česká konfese**
 - panovníkem potvrzeno jen ústně!

Rudolf II.

- syn Maxmiliána II.
- **1576**: vláda jako král i císař
- nepřítel úspěšný panovník
- velmi podporoval umění a vědu
- **1583**: přesídlil do Prahy – kulturní centrum Evropy, nové sídlo – náboženská otázka
- růst intenzity tureckých nájezdů – úspěchy proti Turkům
- **1604**: rekatolizace v Uhrách, **1606**: náboženská a politická svoboda v Uhrách (Vídeňská smlouva)
- nesnášenlivost vůči bratru Matyášovi – spojoval se s Rudolfovy nepřáteli
 - Matyáš – stavovský odboj, Češi se odmítli připojit (Rudolf slíbil plnit náboženské požadavky)
 - Matyáš sjednal s Rudolfem mír (Rudolf II. se musel vzdát vlády v Uhrách, na Moravě a v Rakousku a musel podepsat Vídeňskou smlouvu) – **Libeňský mír**
- **1609**: **Rudolfův majestát** (Majestát na náboženskou svobodu
 - písemné stvrzení České konfese a prohlášení rovnoprávnosti nekatolických vyznání s katolickým náboženstvím)
 - později litoval, 1611 – pozval do Čech vojsko pasovského biskupa Leopolda – žoldněři → Rudolfův politický konec
- konec vlády, římského a českého trůnu se ujal **Matyáš**
- Rudolfínská Praha (zlatá Praha)
 - nejlidnatější město habsburské monarchie
 - renesanční stavby, příchod umělců (Nizozemsko, Itálie), Španělský sál na Pražském hradě
 - Vědci: Jan Kepler, Tadeáš Hájek z Hájku, Tycho de Brahe
 - Další osobnosti: Rabbi Löw

Matyáš

- sídlo z Prahy do Vídně, v Praze řídili vládu místodržitelé (katolíci) – Vilém Slavata z Chlumu a Jaroslav Bořita z Martinic – porušili Rudolfův majestát
- naděje že bude lepší panovník – nebyl
- spory mezi katolíky a nekatolíky, území Sv. ř. ř. národa německého – Protestantská unie a Katolická liga
- nárůst vlivu katolíků – jednání o nástupnictví (Návrhy: Ferdinand Štýrský – nebyl zvolen, jen přijat)
- Ferdinand Štýrský (Ferdinand II.)
 - donucen přijmout Majestát

Stavovské povstání

- **23. 5. 1618**: pražská defenestrace – místodržitelé Jaroslav Bořita z Martinic a Jan Slavata (+písař Filip Fabricius) – začátek stavovského povstání a třicetileté války (jen lehčí zranění - dopadli na odpadky)

- vláda 30 direktorů (páni, rytíři, měšťané)
- **1619:** smrt Matyáše a Ferdinand II. Štýrský sesazen
- **českým králem** – kalvinista Fridrich Falcký (představitel protestantské unie)
 - oslabení moci Habsburků → větší úsilí o porážku českého stavovského povstání
- **8. 11. 1620: bitva na Bílé hoře**
 - definitivní porážka českých stavů, drancování Prahy, útěk Fridricha Falckého → nástup **Ferdinand II.**
- **21. 6. 1621** – kat Mydlář – poprava 27 českých pánů (1 šlechtic od narození, 2 získali během života)
 - Václav Budovec z Budova, Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic, Jan Jesenius – první pitva
- **1627:** nová ústava **Obnovené zřízení zemské**
 - v důsledku porážky stavů
 - český trůn pro Habsburky – dědičný
 - jen katolické náboženství
 - posílení absolutismu
 - obnovení sněmu – schůze jen z vůle panovníka, nové složení
 - zrovnoprávnění němčiny s češtinou (postupně převládala němčina)
- český král – Ferdinand II. Štýrský

Třicetiletá válka

- 1618 – 1648
- spor mezi římskokatolickou církví a stoupenci reformace, kalvinisty a luterány
 - Katolická liga (Habsburkové) vs. Protestantská unie
- začátek českým stavovským povstáním
- nejen náboženská válka, ale i o nové rozdělení Evropy a světa

Fáze třicetileté války

1. česko-falcká válka (1618 – 1623)
 - odboj českých stavů, vláda Fridricha Falckého, porážka Fridricha Falcká
2. dánská válka (1625 – 1629)
 - vstup personální unie Dánsko – Norsko do války, neúspěchy krále Kristiána IV., Albrecht z Valdštejna na straně Habsburků
3. švédská válka (1630 – 1635)
 - vstup švédského krále Gustava II. Adolfa do války, porážka císaře, zvrát ve válce, sepsání pražského míru
4. švédsko-francouzská (1635 – 1648)
 - tzv. francouzská válka, tažení za kořistí, pustošení Čech, uloupení sbírek Rudolfa II., vestfálský mír

1. Česko-falcká válka

- 1618 – 1623
- po bitvě na Bílé hoře se boje přesunuly na území Svaté říše římské
- Fridrich Falcký – porážka v bitvě na Bílé hoře, ztráta vedlejších zemí Koruny české
 - 1623 – přestal velet nekatolické Unii (rozpadla se)
- Protestantská Unie (Fridrich Falcký) vs. Katolická liga (Maxmilián I. Bavorský)
- vítězství katolíkům, **12. 4. 1621:** dohoda o rozpuštění Protestantské Unie
- Fridrich Falcký se stáhl do Nizozemí a hledal spojence – konec první fáze

2. Falcká válka

- Boje v Horní Falci (v čele Fridrich Falcký) → Fridrich prohrál → ztrácí rodnou Falc → r. 1623 přestal velet nekatolické unii → rozpadla se

3. Dánská válka

- 1625 – 1629
- **9. 12. 1625:** vznik Haagské koalice (protestanti) – vrchní velitel Kristián IV.
- Protestanté opět neuspěli – zásluhou českého vojevůdce Albrechta z Valdštejna (na straně císaře)
- **1629: Lübecký mír** – Kristián se zavázal, že nebude podporovat severoněmecké protestantské země
- **6. 2. 1629:** císař Ferdinand vydal edikt – zrušení sekularizace církevního majetku
- **Albrecht z Valdštejna**
 - původně člen jednoty bratrské – přestoupil do katolické církve (kvůli prospěchům)
 - velel císařské armádě
 - zbaven velení, označen za zrádce

4. Švédská válka

- 1630 – 1635
- **1630:** Valdštejn zbaven velení české armády (byl nebezpečný pro trůn)
- švédský král Gustav II. Adolf – na straně protestantů, získal i finanční pomoc od Francie a Nizozemské provincie
- **1631: Fontainebleuská smlouva** (mezi Bavorskem, Francií a Švédskem) – znehodnocena
- spojenci protestantů – Sasko
- dobytí Magdeburgu – největší masakr třicetileté války – tzv. **Magdeburská svatba**
- **1631:** Albrecht z Valdštejna opět zvolen vrchním velitelem do roku **1634 – zabit**
- **1632:** bitva u Lützen – zavražděn Gustav II. Adolf

5. Švédsko-francouzská válka

- 1635 – 1648
- proti Habsburkům i Francie (katolický král) – velmocenský zápas
- Francie, Švédsko, Nizozemí vs. Habsburkové
- **1645: bitva u Jankova** – nejkrvavější bitva, na trůn – Ferdinand III.
- **1648: Švédové dobyli Prahu** – odvezli Rudolfovy sbírky (stále nevráceny)

Vestfálský mír (1648)

- kompromis mezi oběma stranami
 - Habsburkové ztrácejí převahu
 - Francie: rozhodující vliv v Evropě, posílení vlivu Švédska
 - Německo rozdrobeno

Důsledky:

- absolutismus, centralismus, rekatolizace
- epidemie, hladomor, hospodářský úpadek
- nástup Ferdinanda III.

→ **Ferdinand III.** → **Leopold I.** → **Josef I.** → **Karel VI.** → **Marie Terezie** → **Josef II.**

Anglo – Španělská válka (1585 – 1604)

- přerušovaný konflikt mezi Anglií a Španělskem
- nebyl formálně vyhlášen
- zahájena neúspěšným tažením proti Nizozemí (1585) – mělo Nizozemcům pomoci proti Habsburkům
- bitva u Cádiz – Angličané odrazili Španělskou Armadu
- bitva u La Coruni – neúspěch Anglie
- příčiny: obchodní rivalita a spory, poprava Marie Stuartovny
- mír uzavřen po nástupu anglického krále Jakuba I. – Anglie se zavázala nepodporovat Nizozemí proti Španělsku

Války s Turky

- Nebezpečí pro Habsburskou říši činila ze západu Francie a z východu Osmanské říše
- **Leopold I. (1657 – 1705):**
 - První válka s Osmany začala v r. **1663**, kdy Turci pronikli hluboko do Uher a podařilo se jim dobýt pevnost Nové Zámky (na jižním Slovensku)
 - Habsburkové zahájili protiofenzivu → v r. **1644** donutili Turky uzavřít mír
 - Těchto válek využívala uherská šlechta – požadovali řadu ústupků → nedodržení ústupků → vzpoury → vznikl odboj (v čele Imre Thököly)
 - **1683:** pronikla turecká vojska vedená **Kara Mustafou** až k Vídni
 - Habsburkům pomohla armáda říšských knížat, oddíly polského krále Jana III. Sobieského i Ludvík XIV. (obrovský sok Leopolda I.) → Turci poraženi
 - Války s Turky pokračovaly
 - **Evžen Savojský:** několik vítězství proti Turkům - př. **1697** u Zenty
 - **R. 1699:** definitivní odchod Turků z Uher
- **Karel VI. (1711 – 1740):**
 - **1713: pragmatická sankce** – dědictví panovnických práv na prvorozeného potomka (pokud nebyl syn, mohla být dědičkou i dcera a její potomci)

Anglická revoluce

- vláda Tudorovců (Alžběty I.) – hospodářský a kulturní rozvoj
- Alžběta (panenská královna) – bez potomka → **1603:** nástup Stuartovců – Jakub I.
- vláda Karla I. – snahy o absolutismus
 - celková nespokojenost
- **Puritáni** – chtěli čistou církev (očistit anglikánskou církev od katolíků), odpor k absolutismu
- **Independenti** – oddělili se od Puritánů
- **Požadavky opozice vůči králi:**
 - potrestání královských rádců (prosazuje se názor, že i nejvyšší úředníci jsou odpovědní parlamentu, nejenom králi)
 - omezení vojenské moci krále (rozpustit královskou armádu)
 - vzdát se práva na zrušení zasedání parlamentu
- **Občanská válka krále proti parlamentu 1640 – 1649**
 - Král nejprve musel učinit ústupky parlamentu, ale pak se ho pokusil rozehnat, neuspěl, uprchl do severní Anglie a odtud vedl válku
 - V čele parlamentního vojska – Oliver Cromwell – vybudoval novou armádu (kázeň, motivace, demokratičtější poměry, možnost postupu prostých vojáků)
 - **1645** král poražen u Naseby, zajat Skoty (vydán za 40 000 liber), dobyt Londýn
 - **král Karel I. 1649 popraven** jako vlastizrádce

- **Zrušena monarchie**

- **Období republiky (1649 – 1954)**
 - Odstraněn absolutismus, vyhlášena republika
 - Cromwell potlačil radikály, zabavil půdu šlechtě a církvi
 - **Podporoval podnikání**
 - V zahraničí – obsazeno Irsko, podrobena Skotsko, úspěšná válka s Nizozemím – **vydána Navigační akta** (= do Anglie se smí přepravovat cizí zboží jen na anglických lodích) = **námořní velmoc**
- **1653 převrat**
 - Cromwell rozpustil parlament – diktatura, vládne jako lord protektor
 - Z revolučních slibů uskutečnil pouze náboženskou svobodu
 - Podpora nejbohatších vrstev
 - Pokračuje v boji proti Španělům (Jamajka)
 - Po jeho smrti obnova republiky, ale chaos (jeho syn Richard se vzdal samovlády)
- **Obnova monarchie 1660 – 1680**
 - **Stuartovci Karel II. a Jakub II.** se vrátili
 - Karel dodržoval dohody s parlamentem, ale **Jakub se pokusil obnovit absolutismus = vyhnán**
 - Jeho dcera Marie povolána na trůn a její manžel **Vilém III. Oranžský se stal králem**
 - Podepsal **Listinu práv** (potvrzení zákonodárné moci parlamentu, svoboda slova, voleb, zrušena cenzura = svoboda slova, král a ministři mají moc výkonnou)
 - **Anglie se stala konstituční monarchií**
- Další vývoj
 - **1707 vzniká Velká Británie** (Anglie + Skotsko + Wales + Irsko – od 1801)
 - Světová velmoc, nejrychlejší vývoj, průmysl
 - **Dynastie hannoverská** – Jiří I., Jiří II., Jiří III. – soupeří s Francií
 - kolonizace Kanady 1763, Austrálie, Indie

Absolutistická Francie jako Evropská velmoc

Ludvík XIV.

- „Král slunce“, „Stát jsem já“
- Z rodu Bourbonů
- Na trůn nastoupil **1643** jako 5 letý, v jeho nezletilosti vládl kardinál **Jules Mazarin**:
 - Klady: zahraniční politika, diplomatické služby (uzavírání Vestfálského míru), podporoval vědy, umění, vytvořil tzv. rýnský spolek, založil rozsáhlou knihovnu
 - Zápory: neúspěšná vnitřní politika, hluboký hospodářský úpadek
 - Odpor přerostl v **1648 – 1653** v domácí válku
 - **1661** umírá, jeho postavení u dvora velmi vratké, Ludvík přebírá samostatně vládu
- Regentem byla jeho matka Anna Rakouská (otec Ludvík XIII.)
- Manželka: Marie Tereza
- Francouzská armáda nejmodernější v Evropě
- Tehdejší Francie nejlidnatějším státem v Evropě, nejsilnější, nejvyspělejší
- Absolutistický vládce, opíral se o:
 - Stálou armádu → nejmodernější armáda v Evropě
 - Policii: rozsáhlá policejní síť
 - Úředníci = byrokracie, byrokratický aparát – ministři, rádci – odpovídali se jen králi
- Katolická církev → netoleroval hugenoty, **1685 – zrušil edikt nantský** a svobodu vyznání pro hugenoty, silná vlna emigrace, konvertace

- Dělení společnosti na 3 stavy:
 - Duhovenstvo (církve + šlechta): privilegia – neplatili daně
 - Dvorská venkovská šlechta
 - Obyvatelé venkova a měst (cca 97% obyvatel)
- Ve Francii katastrofální stav státních financí (příjmy nižší než výdaje) → Ministr financí **Jean Baptiste Colbert** → **merkantilismus**:
 - Omezování dovozu – celní opatření
 - Vývoz převažuje nad dovozem
 - Rozvoj manufaktur (luxusní zboží – hedvábí, gobelíny, parfémy, krajky, broušené sklo) → protekcionismus (zvýhodnění manufaktur s luxusním zbožím)
 - Podpora podnikatelů
 - Kolonie zdrojem levných surovin (Asie – koření, Antily – cukrová třtina)
 - Mercator = obchodník, Mercurius = římský bůh obchodu
 - Ludvík XIV. i přes snažení Colberta finančně zničil Francii (výdaje na armádu, Versailles, úřednictvo, policii, katolickou církev)
- Politika tzv. **Reunií** – znovupřipojování území k Francii, př. Alsasko + Lotrinsko
- Výbojné války Ludvíka XIV.:
 - Zahraniční politika zaměřena na expanzi → 30 let vedl války o rozšíření území
 - **Dragonády**: v domácnostech hugenotů, kteří nechtěli změnit svou víru, byli ubytováni vojáci (dragouni) → 200 000 hugenotů odešlo
 - **Válka o Španělské dědictví (1701 – 1714)**:
 - Španělský rod Habsburků vymřel → boje o korunu mezi Rakouskem a Francií
 - Války byly ukončeny mírovými smlouvami: v r. **1713 – utrechtský mír** mezi VB a Španělskem a v r. **1714 – rastattský mír** mezi FR a rakouskými Habsburky
 - Francie získala španělskou korunu s podmínkou, že nespojí oba státy
 - Nejvíce získala VB → oslabilo pozici Francie
 - Pronikání do Severní Ameriky, připojení Luisiany (Kanada)
 - **Důsledky**:
 - Francie zadlužená a finančně vyčerpaná, nastaly silné mrazy, neúroda, hlad
 - **1715**: Ludvík XIV. (nástupcem pravnuk Ludvík XV. – opět ze začátku regentská vláda, situace se zhoršila)

MO11: Osvícenství a rozvoj hospodářství, vědy a kultury

Osnova:

- ▶ VYSVĚTLENÍ POJMŮ OSVÍCENSTVÍ A OSVÍCENSKÝ ABSOLUTISMUS, KONKRÉTNÍ PŘÍKLADY.
- ▶ TEORIE SPOLEČENSKÉ SMLOUVY. „SLAVNÁ REVOLUCE“ V ANGLII. KONSTITUČNÍ MONARCHIE.
- ▶ CHARAKTERISTIKA VÝVOJE V HABSBURSKÉ MONARCHII, PRUSKU A RUSKU.
- ▶ DOPADY REFORM NA ROZVOJ VĚDY A EKONOMIKY.

Osvícenství

- Myšlenkové, kulturní a také politické a hospodářské hnutí, které se v Evropě prosadilo ve 2. pol. 18. st.
- Vznik: po roce 1700 v Anglii a Francii
- Přesvědčení, že člověk by se měl ve svém konání řídit spíše **rozumem** než vírou, že by měl být **tolerantní** k ostatním lidem, kteří nesdílejí jeho náboženské přesvědčení a cítění, a že smyslem lidské existence není jen posmrtná spása, jak učí křesťanská církev, ale především **důstojný život na zemi**

Osvícenský absolutismus

- Neomezená moc panovníka
- Panovník upevňuje svou moc a oslabuje moc církve
- Společenské a hospodářské **reformy** vycházejí přímo z nařízení absolutních vládců
- Starost o zlepšení hmotných podmínek života poddaných
- Panovník = služebník státu
- Marie Terezie, císař Josef II., pruský král Fridrich II., ruská carevna Kateřina II.

Teorie společenské smlouvy

- Předpoklad vzniku státu na základě smlouvy mezi vzájemně rovnými, svobodnými jedinci, kteří před vznikem státu žili v tzv. **přirozeném stavu**
- Veškeré právní a mocenské vztahy ve společnosti jsou dány **dohodou** mezi všemi členy dané společnosti
- Část svých práv následně přenesli na panovníka, který měl za úkol koordinovat celkové společenství pro maximalizaci blaha všech
- Hlavní smysl: kolektivní obrana
- Motivace: nejistota
- Ztráta části svobody × ochrana práv, jistota
- **Představitelé:** Thomas Hobbes (*Leviathan*), John Locke (*Dvě pojednání o vládě*) a Jean Jacques Rousseau (*O společenské smlouvě*)

Slavná revoluce a vznik Velké Británie

- Na trůně Stuartovci
- 1688 – Jakub II. svržen
- Anglická koruna nabídnuta jeho zeti, nizozemskému Vilému Oranžskému → **Vilém III.** = tzv. **slavná revoluce**, počátek Hannoverké dynastie
- Vilém vděčil za svůj nástup na trůn parlamentu → učinil mu ústupky – **zákon o právech** (panovník nebude bez souhlasu parlamentu rušit a vydávat zákony, vypisovat daně a udržovat vlastní vojsko) → Anglie = **konstituční monarchie**
*konstituční monarchie = forma monarchie, ve které je moc panovníka omezená ústavou
- po slavné revoluci – Irsko definitivně zbaveno nezávislosti, pevnější připoutání Skotska k Anglii → r. 1707 (za vlády Anny Stuartovny) vyhlášeno **Spojené království Velké Británie**

Habsburská monarchie

- 1713 – Karel VI. – **pragmatická sankce**
 - Vláda na území Habsburské monarchie měla v případě vymření rodu po meči přecházet na potomky v ženské linii
- 1740 – vymření Habsburků po meči

Marie Terezie (1740-1780)

- Manžel František I. Štěpán Lotrinský
- **Války o rakouské dědictví (1740-48)**
 - **Příčiny:** okolní státy (Bavorsko, Sasko, Prusko) neuznávaly M. T. jako panovnici, územní nároky Fridricha II. ve Slezsku
 - 1. a 2. slezská válka
 - **Výsledek:** uznání nástupnictví M. T., ale ztráta Kladska a většiny Slezska ve prospěch Pruska
- **Sedmiletá válka (1756-63)**
 - celosvětový válečný konflikt
 - Prusko lokálně poraženo (**bitva u Kolína** – maršál Daun), ale celkově se stalo novou evropskou velmocí
- Selské bouře v Čechách – povstání potlačeno („sedláci u Chlumce“) → **nový robotní řád**
- Zrušení jezuitského řádu
- Celkem 16 dětí – sňatková politika → „tchýně Evropy“

Reformy

- a) **Státní správa**
- Byrokratizace
 - Centralizace – společné úřady pro celou říši
 - Sčítání obyvatelstva a půdy
 - Číslování domů
 - Tereziánský katastr

b) **Soudnictví**

- Zákaz mučení při výslechu
- Nezávislé soudy mimo vliv šlechty

c) **Hospodářství**

- Podpora manufaktur
- Jednotná měna, míry a váhy
- Zrušena vnitřní cla

d) **Školství**

- povinná školní docházka (6-12 let)
- triviální školy – čtení, psaní, počítání; na venkově i ve městech
- hlavní školy – ve městech, navíc gramatika a latina, výuka hlavně německy

Josef II. (1780-1790)

- Spoluvladařem M. T. již od r. 1765 (umírá František I. Lotrinský a Josef se stává římským císařem)
- 1781 - **toleranční patent** – náboženská svoboda pro luterány, kalvinisty, pravoslavné a židy
- **Patent o zrušení nevolnictví** – lidé se mohli bez souhlasu pána např. stěhovat, uzavírat sňatky; poddanství (roboty) ale bylo zachováno
- Omezení vlivu církve (zrušení asi poloviny klášterů, vzdělání osvobozeno od církevní kontroly) a cenzury
- Ne všechny reformy byly populární, po Josefově smrti hodně z nich zrušeno
- Národní oživení, nárůst českého vlastenectví, začátek národního obrození

Leopold II. (1790-1792)

- bratr Josefa
- nástupce: syn František I.

Prusko

- Vznik 1701 – braniborský kurfiřt se povýšil na pruského krále
- Hl. město: Berlín
- 1740 - **Fridrich II. Veliký**
 - Podporoval manufaktury, vzdělanost, hospodářství v duchu merkantilismu
 - Výstavba silnic a průplavů – snaha o rozvoj obchodu
 - Chtěl dosáhnout větší bojeschopnosti Pruska
 - Zavedl úplnou náboženskou toleranci
- Moderní **armáda** – měla dobývat nová území (velké náklady)
- **Územní zisky:** Slezsko, západ Polska
- Území Pruska se zdvojnásobilo, stala se z něj velmoc

Rusko

- **Kateřina II. Veliká (1762-1796)**
 - Původně německá princezna, manželka Petra III. (vládl pouze 6 měsíců, poté svržen, vězněn a zabit)
- Podpora vzdělanosti
- Centralizace – nové správní celky – **gubernie**
- **Potěmkinovy vesnice**
- **Povstání Jemeljana Pugačova** → utužení nevolnictví
- Budování armády – na Urale zakládány nové zbrojní manufaktury
- **Nová území:** přístup k Černému moři (Oděsa, Sevastopol), východní Polsko, Bělorusko

Trojí dělení Polska

- Situace v Polsku: slabé postavení krále, silné postavení šlechty, vnitřní rozbroje → stalo se obětí svých mocnějších sousedů – Pruska, Ruska a Rakouska
- 1772 – **1. dělení**
- 1793 – **2. dělení** – Rakousko se neúčastnilo
- 1794 – povstání Tadeusze Kościuszka (přes počáteční úspěchy potlačeno)
- 1795 – **3. dělení**
- Polsko zmizelo až do r. 1918 z mapy Evropy

Dopady reforem na rozvoj vědy

- Nebývalý rozmach věd – zájem o přírodu → fyzika, chemie, biologie
- Rozšířila se metoda pokusu (používaná už od renesance)
- Objev mikroskopu
- Nová odvětví ve společenských vědách – např. politická ekonomie či filozofie dějin
- Vydání **Encyklopedie (aneb Racionální slovník věd, umění a řemesel)**
 - Tvůrci = **encyklopedisté**, ve vedení filozof **Denis Diderot** a matematik **Jean d'Alembert**; dále např. Jean-Jacques Rousseau, Voltaire, Ch. L. Montesquieu, Helvetius, Holbach
 - Měla pokrýt veškeré lidské znalosti

Dopady reforem na rozvoj hospodářství

- Starý řád se postupně rozkládá
- Rozvoj **manufaktur** → upouštění od některých feudálních omezení (např. zrušení cechů ve Francii)
- Zachováno je však daňové zatížení 3. stavu (šlechta a duchovenstvo daně neplatily) – platí pouze rovnost před zákonem, na nerovnost sociální se zatím nepřihlíží

MO 12: Vývoj ve Francii od pol. 18. stol. do vídeňského kongresu

Osnova:

- FRANCIE ZA LUDVÍKA XV. A XVI.
- VELKÁ FRANCOUZSKÁ REVOLUCE.
- NAPOLEONSKÉ VÁLKY.
- VÍDEŇSKÝ KONGRES, RESTAURACE, VZNIK SVATÉ ALIANCE.

Před revolucí

- Francouzské království bylo v 18. st. nejlidnatějším a nejmocnějším státem v Evropě
- Obyvatelé rozděleni do **tří stavů**:
 - duchovenstvo
 - šlechta
 - ostatní (neprivilegovaní)
 - daňově nejzatíženější - musí uživit celý královský dvůr, náklady státu, církev a šlechtu
- Na začátku 18. století skončila vláda Ludvíka XIV. - náročný styl života → přivedl Francii na mizinu

Ludvík XV. (1710 – 1774; vládne 1715 – 74)

- francouzský král z rodu Bourbonů
- 1715–1774
- pravnukem „krále Slunce“ Ludvíka XIV.
- předčasná smrt otce a děda → velmi mladičkový oficiálním následníkem trůnu, na který usedl po období **regentství svého strýce, Filipa II. Orleánského**.
- Jak Filip Orleánský, tak později i král pokračovali v **absolutistickém stylu vlády** (vytvořeném ještě Ludvíkem XIV.)
- Hlavní role ve státě → **vysoká šlechta** (obrovském luxusu, účastnila se početných bálů, koncertů, divadelních a baletních vystoupení či lovů → špatná finanční situace Francie)
- vliv rádce kardinála Fleury – dokud státní záležitosti řídil on, Francii se celkem dařilo. Po jeho smrti jej ovládli jeho milenky (markýza) **madame de Pompadour** a **madame du Barry** (zásahy do záležitostí vnitřní i zahraniční politiky, přestože se v politických a ekonomických záležitostech moc nevyznaly) → nepříjemné důsledky pro celou zemi
 - **1740 – 1748**: války o dědictví rakouské, které mu prakticky nic nevynesly. (války svedené o nástupnictví na trůnu Habsburské monarchie mezi Marií Terezií a jejími sousedy – Pruskem, Bavorskem a Francií, kteří odmítli uznat nástupnictví MT na základě pragmatické sankce)
 - **1756 – 1763**: během 7leté války ztratila Francie ve válce s Anglií Kanadu, část Louisiany a většinu držav v Indii → oslabení země
 - (7letá válka - rozsáhlý ozbrojený konflikt mezi ústředními evropskými mocnostmi 18. st. – VB, Prusko a Portugalsko vs. Francie, Rakousko, Rusko, Švédsko, SvŘŘ, Sasko a Španělsko)

Ludvík XVI. (1754 – 1793; vládne 1774 – 92)

- vnuk Ludvíka XV.
- **absolutistická vláda**
- manželka **Marie Antoinetta** (dcera MT)
- Prohloubil dluhy (hlavně válečné výdaje a přepychový život na královském dvoře)
- **1789**: svolání (poprvé od r. 1614) **generálních stavů** (3 – šlechta, duchovní, poddaní)
 - účel: reformy daní (šlechtou a buržoazií odmítány)
 - 3. stav chce naopak zavést placení daní privilegovaných (1.+2.stavu)
- král odmítá ustoupit z absolutního způsobu vlády (který finanční krizi prohluboval), vzniká v červnu 1789 **Národní shromáždění** (3. stav - poddaní) – vůdce La Fayette
Program: právo vypracovat ústavu omezující panovníkovu moc (rozdělení moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní); občanská svoboda a rovnost, zrušení nevolnictví a poddanství, zrušení privilegií vyšších vrstev, zmírnění daní
- nakonec se k NS přidal i 1. a 2. stav a vzniklo **Ústavodárnému národnímu shromáždění**
 - cíl: přijmout ústavu a ukončit absolutismus
- Král předstíral, že s tím souhlasí, ale tajně chystal protiúder. Do okolí Versailles, ale také do okolí Paříže se stahovalo vojsko. Vrcholem pro Pařížany bylo, když byla děla z Bastily (věznice politických vězňů, považována za symbol absolutismu) namířena do dělnických čtvrtí. A tak 14. 7. 1789 Pařížané zaútočili na **Bastilu** a po čtyřech hodinách ji **dobyli**. Počátek revoluce.

Velká francouzská revoluce (1789 – 1799)

- heslo: **svoboda, rovnost, bratrství**; symbol revoluce: **trikolora**
- Revoluční vlna se přesunula na venkov, kde se nenávisť rolníků obrátila proti feudálním vrchnostem. Národní shromáždění se rozhodlo řešit nepokoje a zrušilo poddanství, šlechtická privilegia, daně podle výše příjmů, duchovenstvo se vzdalo desátků
- **DEKLARACE PRÁV ČLOVĚK A OBČANA - 26. 8. 1789** – rovnost před zákonem, svoboda, nedotknutelnost osobního majetku ... (Francie jako PRVNÍ uznala práva Židům)
- šlechta utíkala, král se pokusil utéct – chycen (nakonec přísahal věrnost ústavě)
- **3. 9. 1791 – ústava přijata** (dědičná koruna Bourbonů, volební právo jen bohatí)
 - **KONSTITUČNÍ MONARCHIE** (výkonná moc – panovník, zákonodárná – NS, soudní)
- **POLITICKÉ KLUBY** (soupeřili o moc v Národním shromáždění)
 - **Jakobíni** – radikální inteligence, střední buržoazie, chtějí svrhnout krále, nastolit republiku, levice
 - **Kordeliéři** – společnost lidských práv (v čele Marat a Danton)
 - **Girondisté** – liber. buržoazie, obchodníci+finančníci+průmyslníci, hájí zájmy movitých+krále, pravice
 - **Royalisté** – stoupenci staršího režimu
 - **Maxmilián Robespierre** (v čele jakobínů)
 - založil *Revoluční tribunál* – buď milost, nebo smrt
 - popravoval každého odpůrce revoluce, i jakobíny
 - jeho popravou skončila revoluce
 - **Georges Jacques Danton** (kordeliér)
 - ministr spravedlnosti; neschvaloval popravy - byl **popraven**
 - **Jean Paul Marat** (kordeliér)
 - „miláček lidu“
 - zavražděn girondistkou v koupeli
- **Srpen 1792** byl král zajat a sesazen → **21. 9. 1792** zrušeno království a zřízení republiky (do r. 1793)

- **21. 1. 1793:** poprava Ludvíka XVI. a Marie Antoinetty

Jakobínská diktatura (podzim 1793 – léto 1794)

- smrt krále → spojení evropské mocnosti proti královražedné Francii. Aby země mohla čelit nepříteli, Konvent rozhodne povolat do zbraně 300 000 mužů, což vyvolá povstání ve Vendée. Pro zastavení nepokojů konvent nastolí teror. Výbor pro veřejné blaho pod vedením Jakobínů se zbavuje nepřátel Revoluce, prvně Girondistů, později žádný Francouz není v bezpečí před gilotinou.
- Girondisté svrženi (Jean Paul Marat zavražděn) – vládli Jakobíni (Kordeliéři se spojili s Jakobíni)
- **rudý teror** = likvidace všech odpůrců
- Jakobínská opatření pro lid:
 - zemi vládl **Výbor pro obecné blaho** v čele s **Maximiliánem Robespierrem**
 - hájení revoluce - boj proti intervenci a kontrarevoluci
 - zrušeny všechny feudální povinnosti
 - stanoveny maximální ceny zboží
 - pokus o odstranění křesťanství
 - fungoval *Revoluční tribunál*
- **26. 7. 1794** - revoluce skončila tzv. **Thermidorským převratem** – poprava Robespiera

Období direktoria (1795 – 1799)

- Výkonná moc přešla do rukou 5 direktorů – konec VFR
- v čele buržoazie – Kordeliéři, Girondisté → bílý teror (=udavačství) proti Jakobínům
- **1795 – povstání royalistů** – potlačil je Napoleon Bonaparte
- Napoleon vojensky hájí zájmy země
- **9. 11. 1799 – státní převrat** – Napoleon sesadil direktorium, výkonná moc přešla do rukou 3 konzulů a **Napoleon se stal prvním konzulem** (pozd. doživotním konzulem)
- **2. 12. 1804 – NAPOLEON KORUNOVÁN CÍSAŘEM** (byl u toho i papež) – znovu monarchie

Význam VFR

- politicky a ekonomicky sjednotila zemi
- otevřela síly tržní ekonomice
- vytvořila první moderní občanskou společnost a občanskou armádu
- byla vzorem pro ostatní státy

Napoleonské války

- od chvíle, kdy se Napoleon dostal k moci, se pustil do postupného dobývání Evropy

Tažení do Itálie (1796)

- boje s Rakouskem v severní Itálii - zvítězil

Tažení do Egypta (1798)

- cílem je přerušit spojení Anglie s Indií
- **bitva u Káhiry** – anglický velitel **Horatio Nelson** byl poražen, ale zničil Napoleonovi flotilu

Tažení proti Británii

- Napoleon považuje za úhlavního nepřítele Británii a chce ji porazit
- Británie se o invazi předem dozví a vytváří protifrancouzskou koalici v čele s Rakouskem

- **21. 10. 1805 – bitva u Trafalgaru** – námořní bitva, španělsko-francouzská flotila zničena Angličany (Horatio Nelson)

Tažení proti Rakousku

- po porážce Brity se Napoleon vydává za Rakušany
- obsazuje Vídeň a pronásleduje rakousko-ruské vojsko
- **2. 12. 1805: bitva u Slavkova – bitva tří císařů** (rakouský císař František I., ruský car Alexandr I.) – Francie x Rakousku, Rusku – největší Napoleonovo vítězství v kariéře
- Rakousko podepisuje mír – zánik SŘŘNN, vznik **Rýnského spolku**

Kontinentální blokáda

- Napoleon ve snaze zruinovat VB vyhlašuje zákaz obchodování s výrobky z Anglie či z jejích kolonií
- Rusko blokádu porušilo - napadeno

Tažení do Ruska (1812)

- bojoval s **generálem Kutuzovem**
- pronásledoval ruské vojsko hluboko do vnitrozemí, které ustupovalo a nechávalo za sebou spálenou zemi, porušoval zásobování
- **7. 12.: bitva u Borodina** – krvavá, bez vítěze (Nap. si myslel, že zvítězil, protože ruské vojsko znovu ustoupilo a vydalo mu Moskvu)
- Moskvu našel Napoleon vylidněnou a zbavenou zásob
- musí se vrátit/utéct – nemá zásoby, je zima
- naprosto zdecimovaná francouzská armáda

1813 – bitva u Lipska = bitva národů

- Během 1813 utvořily VB, Prusko, Rusko, Švédsko protinapoleonskou koalici → Napoleon poražen
- Napoleon je ve vyhnanství na **Elbě**
- Francie navracena do hranic z roku 1792, obnovení monarchie (vládne Ludvík XVIII)
- Napoleon využívá neshod na Vídeňském kongresu, uprchne z Elby, zalarmuje všechny své příznivce a pokusí se o převrat
- **8. 6. 1815 – bitva u Waterloo** – definitivní porážka Napoleona Brity a Prusy
- Napoleon umírá v roce 1821 na ostrově Svatá Helena

Vídeňský kongres (1814 – 1815)

= setkání téměř všech zemí Evropy po napoleonských válkách

CÍLE

- **RESTAURACE = snaha o nastolení do stavu před VFR, uspokojit požadavky vítězných velmocí a dosadit původní panovnické rody**
 - Napoleon dosazoval své blízké rodinné příslušníky
- **KVIETIZMUS** = snaha o naprostý klid a pořádek v Evropě, snaha zabránit válkám a revolucím
- uspořádat Evropu po Napoleonských válkách
- upevnit postavení vítězných velmocí
- potrestat poražené
- ukončit války s revoluční Francií
- stabilizovat politické poměry v Evropě
- zabránit novým revolučním hnutím
- **hl. předseda – rakouský kníže (kancléř) Metternich** - mistr kompromisu, x revolucím, konzervativní

- METTERNICHOVSKÝ ABSOLUTISMUS - absolutistická vláda, monarchie bez ústavy, opora moci: tajná policie a cenzura

VÝSLEDKY

- Francie vrácena do hranic z roku 1790, platila reparace, její pevnosti byly obsazeny spojeneckými vojsky a musela odevzdat loďstvo
- Itálie rozdrobena – sever získalo Rakousko, střed papež a francouzská armáda, jih získal neapolský král z rodu Bourbonů
- Posílila se Anglie, Rusko získalo území Finska a část Polska
- Vzn. Německý spolek (kdysi Sv.ř.ř.) – vůdčí roli hraje Rakousko, v čele spolkový sněm, slabá moc

SVATÁ ALIANCE

- **26. 9. 1815 v Paříži**
- Na popud ruského cara Alexandra vznikla **Svatá aliance** – vstoupila do ní většina evropských států s cílem zabránit revolucím a udržet pořádek v Evropě
- **spojenectví Rakouska, Ruska a Pruska**
- (křesťanské hodnoty)

MO 13: První a druhá průmyslová revoluce, nové společenské uspořádání

Osnova:

- ETAPY PRŮMYSLOVÉ REVOLUCE
- KLÍČOVÉ VYNÁLEZY, OBJEVY, VĚDCI
- POČÁTKY A VÝVOJ DĚLNICKÉHO Hnutí, NOVÁ VÝROBNÍ ODVĚTVÍ, SOCIÁLNÍ ZMĚNY
- SOCIALISTICKÁ UČENÍ

Zemědělství

- Rozvoj techniky nejprve v zemědělství
- Žací a secí stroje, mlátičky obilí, ruchadlo, samovaz
- Méně zemědělců → vypěstovali více potravin
- Na venkově NEBYLA PRÁCE
- Zemědělci po zrušení nevolnictví odchod do měst

MĚSTA = vznikaly továrny, které potřebovaly dělníky k obsluhování strojů

PRŮMYSL = založen především na textilní výrobě, chemii a těžbě (zejména železo, uhlí)

Etapy průmyslové revoluce

- 1. vědeckotechnická revoluce**
 - byla zahájena vynálezem parního stroje (18. století)
 - 2. vědeckotechnická revoluce**
 - byla zahájena objevem elektrického proudu (přelom 19. a 20. století)
 - 3. vědeckotechnická revoluce**
 - byla zahájena s rozvojem informačních technologií. (konec 20. století)
- V **Anglii** začala **průmyslová revoluce**
 - V r.1769 vynalezl **Skot James Watt** zdokonalený **parní stroj**
 - Anglie měla pro rozvoj průmyslové revoluce lepší podmínky:
 - I. od 17. st. se neválčilo
 - II. od 14. st. neexistovalo nevolnictví
 - III. z kolonií měla množství surovin
 - Angličané chtěli mít náskok; zakázali vývoz plánů strojů
 - Průmyslová centra:
 - Londýn, Liverpool (doprava), Manchester (textil), Birmingham (železářství, strojírenství)

První průmyslová revoluce

= Proces, kdy je **lidská práce nahrazována prací strojovou**, kdy je nahrazována řemeslná a manuální výroba výrobou tovární

- VZNIK MODERNÍ PRŮMYSLOVÉ SPOLEČNOSTI
 - Nejprve se průmyslová revoluce projevila v textilním průmyslu (vlna v Anglii)
 - Toto vše se odehrálo zejména v Západní Evropě; Východní je hodně pozadu, zde jsou stále primitivní metody obdělávání půdy
- Příčiny:
 - Industrializace, vyšší produktivita v zemědělství, lepší vzdělání, nižší úmrtnost, ...
-

- TECHNICKÝ POKROK
 - **Symbolem** průmyslové revoluce byl **PARNÍ STROJ**
 - Hlavní **pohonná síla** revoluce byla **PÁRA**
 - **Nové stroje**: spřádací stroje, mechanický tkalcovský stav (spřádal 100 cívek najednou), válcový potiskovací stroj (tisk na látky), firma **Singer** – šlapací šicí stroj
 - Rozvíjel se nový obor **STROJÍRENSTVÍ**
 - V hutnictví **VYSOKÉ PECE** – zvyšovala se poptávka po uhlí a koku a to vedlo k rozvoji těžebního průmyslu
 - V r. 1800 Angličan **George Stephenson** sestrojil **1. lokomotivu**; Američan **Robert Fulton** **1. parní loď**
 - Začaly se posílat první zprávy na dálku díky **telegrafu**
- NOVÉ STROJE (TEXTIL)
 - Spřádací stroj
 - Mechanický tkalcovský stav
 - Válcový potiskovací stroj
 - Šlapací šicí stroj

Parní stroj

- **JAMES WATT**, r. 1765 vylepšil konstrukci *parního stroje*
- Bratři **MONTGOLFIÉROVÉ**, r. 1783 *horkovzdušný balón*
 - **JEAN BLANCHARD** + hrabě **JÁCHYM ŠTERNBERK** r. 1790 *první let*
- **ROBERT FULTON**, r. 1807 *parolod'*
- **GEORGE STEPHENSON**, r. 1814 *parní lokomotiva*
 - **první železnice** mezi *Stocktonem a Darlingtonem*, otevřena r. 1825
 - **První železnice pro veřejnost** mezi *Manchesterem a Liverpoolem* r. 1830

Telegraf

- **SAMUEL MORSE**, r. 1836 *první funkční telegraf*
 - 1837 nechal telegraf patentovat – včetně kódu = **MORSEOVA ABECEDA** (převádí číslíčky na tečky a čárky, později kód i pro písmena)
- REVOLUCE V DOPRAVĚ
 - Dovoz surovin, odbyt zboží (zpevnění silnic)
 - Nejlevnější doprava po řekách (stavba vodních průplavů, splavňování řek) - parník
 - Kolejnicová železniční doprava (nejprve vagóny taženy koňmi, poté parní pohon – 1. lokomotiva)
- REVOLUCE V OBCHODĚ
 - Vytváření jednotného národního trhu a světový trh
 - Politika volného svobodného obchodu
 - Jednotné a jasné právní normy podnikání

Sociální důsledky průmyslové revoluce

- V **západní a střední Evropě** se průmysl rozvíjel rychle
- **Východní Evropa a Balkán** zůstávaly zaostalými agrárními zeměmi

Nové společenské vrstvy

- Dvě nové společenské vrstvy:
 - **Dělníci**: práce v továrnách, hutích a dolech - všichni členové jejich rodin, **VČETNĚ** dětí od 5-6 let; **ZÁVISLÍ** na PLATU od zaměstnavatele; **BEZ** nároku na jakékoliv sociální příspěvky

- *Nové stroje zastaly více práce → přebyteční dělníci byli propouštěni; docházelo k „rozbíjení strojů“*
- **Buržoazie** (kapitalisté): bohaté měšťanstvo, většinou továrníci, obchodníci, bankéři apod.
- **POKUSY O ŘEŠENÍ SITUACI DĚLNÍKŮ**
 - Žádná pomoc od státu, proto zakládali svépomocné **DĚLNICKÉ SPOLKY**
 - Každý dělník **přispíval do společné pokladny**, z ní se pak hradila podpora pro zraněné, nemocné, vdovy a sirotky
 - Spolky vyjednávali se zaměstnavateli
 - Organizovali **stávky**
 - Někteří osvícení zaměstnavatelé chápali
 - **lepší pracovní podmínky → kvalitnější práci**
 - Postupně se podmínky zlepšovali, dokonce bylo zaváděno pojištění pro případ nemoci a podobně

Nové filozofické směry

- V 19. století začaly vznikat nové filozofické směry
- Zabývaly se **postavením dělníků** a hledaly řešení, jak **zlepšit jejich situaci**
- Chtěly změnu společenského systému, což bylo nereálné
- Vznikl **SOCIALISMUS**, jeho hlavními představiteli byli Němci **BEDŘICH ENGELS** a **KAREL MARX**
- **Socialismus** = snaha najít způsob, jak vytvořit společnost, kde by nikdo nikoho nevykořisťoval, a všichni by si byli rovni
- Myšlenky socialismu zneužili ruští revolucionáři v roce 1917 v Rusku, na jeho základech vznikl komunismus

Průmyslová revoluce v českých zemích

- Počátek 19. století
- Nejprve začala v textilní výrobě
- Potravinářský průmysl – cukrovarnictví, lihovarnictví, pivovarnictví, mlynářství
- Papírenský průmysl, sklářství
- Rozvoj těžby uhlí – Ostravsko

Čeští vynálezci

- **PROKOP DIVIŠ**, r. 1754 zkonstruoval *bleskosvod*
- **JOSEF RESSEL**, r. 1862 *lodní šroub* (stanovil správný tvar a nevhodnější umístění na lodi – vodorovně pod záď lodi před kormidlo)
- **JOSEF BOŽEK**, r. 1815 zkonstruoval *parní vůz*
- **JOSEF GERSTNER**, r. 1807 *první koňská železnice v Čechách*: z Českých Budějovic do Lince
- **FRANTIŠEK VEVERKA** a **VÁCLAV VEVERKA** vynalezli *ruchadlo* (na obrácení i kypření půdy)

Fyzika

- **LUIGI GALVANI** při pitvání žab „*živočišná elektřina*“
- **ALESSANDRO VOLTA** baterie na výrobu elektrického proudu, tzv. *Galvanický článek* (Egypt ho znal již 2000 let)

Chemie, biologie a lékařství

- CHEMIE
 - **LOUIS PASTEUR** tepelná sterilizace potravinářských produktů (zakladatel *imunologie a mikrobiologie*)
- BIOLOGIE
 - **CARL LINNÉ** botanik (*systém zařazování a pojmenovávání živočichů a rostlin*)

- **CHARLES DARWIN** *evoluční biologie*
- **JAN EVANGELISTA PURKYNĚ** *buněčná teorie, rozmanitost kožních rýh na bříškách prstů*
- **LÉKAŘSTVÍ**
 - **EDWARD JENNER** *očkovaní proti pravým neštovicím*

Změna způsobu života

- **Usnadnění dopravy** – parní lokomotiva a parník
- **Exotické zboží** se dováželo rychleji, zlevnilo, dostupnější
- **Zlevnilo cestování** – levnější cestování vlakem než kočárem s koňmi (Cesta z Anglie do New Yorku trvala již jen 14 dní – dříve 2 měsíce)
- **Vynález telegrafu** - zprávy se šířily rychleji
- **PROMĚNA MĚST**
 - **více lidí** → ubytovací kapacity přestali dostačovat takovému přílivu
 - **nová předměstí**, hradby přestaly plnit svoji funkci a často byly strženy
 - Na předměstí **stavěly továrny**, v jejich okolí činžovní domy s nájemnými byty
 - Vznikala i **nová města u nalezišť nerostným surovin**

Světová centra

- Porúří, Slezsko, jižní Německo, Švýcarsko, Ural
- **Přístavy**: New York, Liverpool, Hamburk, Marseille
- **Velká světová centra**: Londýn, Paříž, Berlín
- **Příčiny**: industrializace, vyšší produktivita v zemědělství, omezení úmrtnosti, zlepšení hygieny, přístup ke vzdělání a kultuře
- **MODERNÍ KAPITALISTICKÁ PRŮMYSLOVÁ SPOLEČNOST**
 - **Kapitalismus** = společenský a ekonomický systém založený na maximálním využití zdrojů, soukromém vlastnictví a volném trhu
- **STINNÉ STRÁNKY**
 - Ničení krajiny
 - Závislost dělníka (nízké mzdy, dlouhá pracovní doba)
 - Socialismus
 - Nové filozofické směry: Absolutní idealismus (Fichte, Schelling, Hegel) a Materialismus (Marx, Engels, Feuerbach)
 - I. a II. Internacionála (nadmárodní organizace socialistických stran a dělnických svazů)
 - Propouštění lidí z prací
- **SVĚTLÉ STRÁNKY**
 - Pozitivismus (Comte, Popper)
 - Změna pohledu na význam kolonií (dosud zdroj spotřebního zboží a otroků, nyní dodavatel levných surovin a potravin + odbytiště pro tovární výrobu)
- Zboží – bavlna z Egypta a Indie, maso z Jižní Ameriky, obilí z Kanady, vlna z Austrálie

Druhá průmyslová revoluce

= období elektřiny a výbušných motorů, centralizace a monopolizace výroby, průmyslový pokrok

- Nové výrobní postupy
- Využití nových materiálů
- Nové zdroje energie (elektřina, výbušné motory)
- Rozvoj přírodních a humanitních věd
- Velké propojení vědy a techniky (chemie)
- Vyšší stupeň organizace práce
- Růst objemu výroby = prvenství USA, Německo
- Velká Británie = námořní převaha, kolonie

Zdokonalení

- Parní turbína s nastavnými lopatkami
- Nový zdroj energie: **NAFTA**
- **Letectví**: spalovací benzínový motor, *první letadlo* r. 1905 **bratři WRIGHTOVÉ**
- „**Bílé zlato**“ = převod energie prostorem
- **Chemický průmysl**: *umělá hnojiva, papír, výbušniny*
- **Zbrojní průmysl**: *zdokonalení střelných zbraní*
- DOPRAVA
 - suchozemská i námořní, elektrické i parní lokomotivy
 - **Zeppelin** zkonstruoval řadu říditelných vzducholodí
 - 1897 - 1. automobil u nás (President)
 - 1911 - 1. let u nás: ing. **Kašpar**: let Pardubice -> Praha
- HENRY FORD
 - Americký podnikatel, průkopník automobilového průmyslu
 - **1903** - založil společně s dalšími společníky Ford Motor Company v Detroitu; jeho snem vytvořit opravdu levný "lidový" automobil pro každého
 - První zákazníci dostali svůj model T ("Tin Lizzie" = "Plechová Líza")
 - Uspokojit poptávku po levných autech → otevřít novou továrnu Highland Park → zavedena technologie pásové výroby (návrh sami zaměstnanci společnosti) → inspirace pásovým zařízením na jatkách

Fyzika

- **THOMAS ALVA EDISON** žárovka r. 1879, *oblouková lampa, elektřina*
- **NIKOLA TESLA** *alternátor, průkopník střídavého elektrického proudu*
- **GUGLIELMO MARCONI** *bezdrátové spojení*
- **ALEXANDER GRAHAM BELL** *telefon* r. 1876
- **MICHELL FARADAY** *elektricko-magnetická indukce*
- **WILHELM RÖNTGEN** *paprsky X*
- **MARIE CURIE SKLODOWSKÁ** *radioaktivita* r. 1898
- **ROBERT MAYER** *přeměna a zachování energie*
- **MAX PLANCK** *kvantová teorie*
- **ALBERT EINSTEIN** *teorie relativity*
- **ALFRÉD NOBEL** *dynamit* r. 1867
- **SIGMUND FREUD** *psychoanalýza*

Chemie

- **MENDĚLEJEV** *tabulka chemických prvků (vztahy)*
- **LOUIS PASTEUR** *biochemie, zkoumání hmoty*

Biologie

- **CHARLES DARWIN** *člověk z jiného druhu – NE BŮH; přirozený výběr → přežijí jen ti nejsilnější*
- **GREGOR MENDEL** *výzkum dědičnosti*
- **LOUIS PASTEUR** *bakteriologie*
- **IVAN PETROVIČ PAVLOV** *reflexy, činnost vyšší nervové soustavy*
- **JAN EVANGELISTA PURKYNĚ** *složený buňky*
- **ROBERT KOCH** *zkoumání původu tuberkulózy*
- **JAN JÁNSKÝ** *krevní skupiny*

Kapitalistický společenský řád

- **SVOBODA PODNIKÁNÍ**
- Nabídka a poptávka
- Soukromé vlastnictví
- **Dělník vs. kapitalista** (kapitalista platí jen asi třetinu platu)
- bohatí → finance na **podporu výzkumu** - modernější technika, vytlačení menších nebo jejich pohlcení - vznikání velkopodniků
- **Hnutí chartistů (vyšší úroveň, charta = petice)**: dělníci byli schopni sepsat požadavky, vznik v Anglii, 19. století – první petice lidu (chtěli odstranit majetkový cenzus, chtěli tajné volební právo)

Velkopodniky

- Velkopodniky podle stupně centralizace:
- KARTELY
 - **samostatné podniky**; mezi sebou si domlouvají spol. cenu (cen. kont.)
 - rozdělí si odbytiště (**rajónování**)
 - **rozdělení výroby** na č. kartelu (kontingence)
- SYNDIKÁTY
 - **ztráta samostatnosti** - řízení spol. konc.
- TRASTY
 - není obch. ani výrob. samostatnost - **sdužení do velkopodniků**; snaha přidružit podniky, které danému oboru mohou pomoci
- KONCERNY
 - sdužení podniků různých prům. odvětví + obch. firmy, hotely, banky - propojené bank. sféra a tovární sf.
 - **ovládá finanční oligarchie** (vláda bohatých)

Imperialismus

- Nová vlna expanzivního kolonialismu
- **Tradiční koloniální říše**: ANG, FR, ŠP, NIZ
- **Nové koloniální velmoci**: BELG, IT, NĚM
- **Cíle**: prestižní zájmy (úspěch výbojné politiky)
- **Hospodářský cíl**: investice kapitálu, levné suroviny a pracovní síla
- Hospodářské rozdělení světa mezi mezinárodní monopoly => sdužení podniků více států; **zostřování vztahů mezi státy navzájem** - kontrola dovozu a vývozu

TAYLORISMUS

- Řízení lidských zdrojů dle Fredericka Winslowa Taylora
- **Úloha kázně**: v čele řídící pracovníci kvalifikovaní k řízení a současně dělníci disciplinovaně plní příkazy
- Vysoká míra **specializace pracovních výkonů** → menší doba na zaučení, rychlé zdokonalování
- není místo pro tvořivost a vlastní iniciativu
- **lidé** → **mechanická součást výrobního stroje**

Socialistická učení

- **Socialismus:** lat. socialis. společenský, politická a společenská koncepce, ideál spravedlnosti
- Vznik: během 40-50let , zrodil se z kritiky kapitalismu
- Hnutí, které požaduje, aby bohatství (kolektivní-výsledkem práce) bylo sociálním vlastnictvím
- Stupně:
 - **Utopický socialismus:**
 - Osobnosti: Saint-Simon, Fournier , A. Owen, Proudhon
 - Chtěli spravedlivou ideální společnost, kde se bude všem dařit
 - Nebrali v úvahu politické síly
 - Vzniklo z díla Utopia: Thomas More
 - **Tzv. vědecký socialismus:**
 - Osobnosti: Karel Marx, Bedřich Engels
 - Hluboká kritika kapitalismu
 - **1848: komunistický manifest** (program psaný pro Svaz komunistů - spis, kde bylo psáno, co dělat lépe, abychom změnili své postavení)
 - Třídní boj (kapitalista X dělník), nutnost socialistické revoluce
 - Byli názoru, že je nutná revoluce → vláda protektorátu
 - **1864: První internacionála** – nadnárodní organizací socialistických stran a dělnických svazů
 - 70 - 80. léta: zakládány strany soc. demokratické
 - Významné dílo: Kapitál
 - **Evoluční socialismus:**
 - Osobnosti: E. Bernstein (odmítal násilí, revoluce)
 - Myslel si, že to může jít cestou reforem (postupný vývoj), marxisté to zamítli
 - **Leninismus:**
 - Lenin: uskutečnil 1. socialistickou revoluci
 - VUML (večerní univerzita marxismu-leninismu) → když někdo chtěl zastávat vyšší funkci
 - **1871: Pařížská komuna** – forma lidové vlády (studenti)
 - Trvala jen 72 dní (březen-květen)
 - Zavedli: vzdělání bez rozdílu, všeobecné volby, snížení nájmu > ideální život
 - **1889: Druhá internacionála** – mezinárodní organizace socialistů

MO 14: Vývoj USA od vzniku po I. světovou válku

Osnova:

- SPORY MEZI ANGLICKÝMI KOLONIEMI A MATEŘSKOU ZEMÍ.
- PROHLÁŠENÍ NEZÁVISLOSTI A VÁLKA ZA NEZÁVISLOST.
- VZNIK USA A AMERICKÁ ÚSTAVA.
- ÚZEMNÍ EXPANZE USA DO POLOVINY 19. STOLETÍ.
- OBČANSKÁ VÁLKA A BOJ ZA ZRUŠENÍ OTROCTVÍ.
- OBDOBÍ REKONSTRUKCE.
- HOSPODÁŘSKÝ A POLITICKÝ VZESTUP USA PŘED I. SVĚTOVOU VÁLKOU.

Anglické osady v Americe:

- Po tzv. sedmileté válce mezi VB a FR připadlo Angličanům území mezi Kanadou a Floridou
- Anglické osady se v Americe rozkládaly většinou jen při pobřeží Atlantského oceánu
- Půda byla získávána v bojích s domorodým indiánským obyvatelstvem, zatlačovaným stále více do vnitrozemí
- Většina obyvatel byla anglosaského původu

Americká revoluce - válka za nezávislost:

- Válka mezi VB a 13 koloniemi v Severní Americe → porážka VB, uznání nezávislosti Spojených států amerických pařížským mírem
- Osídlování Severní Ameriky - důvody: šíření náboženství, politické pronásledování, větší příležitosti
 - Osídlovali ji: Španělé (jih), Francouzi (sever), Angličané (sever, východ), Nizozemci (V pobřeží)
- Vniklo 13 amerických osad (anglické kolonie)
 - Rozdíl osad:
 - Severní osady: tzv. Nová Anglie (New Hampshire), podnikaví angličtí puritáni, farmy, rybolov, dřevařství
 - Střed: různorodé obyvatelstvo, velmi tolerantní, snášenliví, řemeslo, průmysl, manufaktury (New York, New Jersey)
 - Jih: obrovské velkostatky, plantáže (tabák, cukrová třtina), dovoz černých otroků z Afriky na práci, South Carolina, Georgie
 - Osady spravovali volení zástupci osadníků a královský guvernér

Počátky odporu osadníků:

- Američtí osadníci začali pociťovat omezování → všechny řemeslnické, průmyslové výrobky i potraviny denní potřeby museli dovážet z Anglie
- Vyvážet mohli jen prostřednictvím domovnické země: tabák, bavlnu, rýži, kovy
- Kolonisté nemohli volně podnikat
- **1765:** londýnská vláda – zavedení kolkovní daně z listin a novin → všeobecný odpor → daň odvolána, byla zavedena dovozní cla
- Americké obyvatelstvo odpovědělo bojkotem anglického zboží → pití bostonského čaje

- Příčiny revoluce:
 - Anglie je omezovala ve vlastním podnikání
 - Kolonisté museli odvádět daně
 - Chybělo zastoupení kolonistů v britském parlamentu
 - Zákaz osidlování půdy na západě
 - Vydržování anglického vojska na náklady kolonistů
 - Kolkový zákon: všechny psané dokumenty musely být na speciálním papíře s kolkem, který byl zdaněn, pro velký odpor byl zrušen a nahrazen dovozním clem → bojkot anglického zboží koloniemi

Bostonské pití čaje:

- **16. 12. 1773:** mladí osadníci převlečení za Indiány vyházeli z lodí mnoho (342) beden čaje > protest britské obchodní politiky
- Důsledek: uzavření bostonského přístavu, panovník zpřísnil
- **1774:** 1. kontinentální kongres ve Philadelphii, byli zde účastníci všech 13 osad, podařilo se jim prosadit myšlenku, že by se osamostatnily od Anglie
- Kongres rozhodl vytvořit dobrovolnické vojsko, do jehož čela postavil bohatého statkáře George Washingtona, rozený politik, měl zkušenosti z bojů s Indiány
- **1775:** incident v Lexingtonu: popud odebrat osadníkům zbraně
- **1775 válka za nezávislost:** probíhala ve dvou etapách, z počátku měla Anglie převahu
- **1776:** se podařilo Angličany vytlačit z Bostonu → **prohlášení nezávislosti 4. 7. 1776**, zformuloval jej **Thomas Jefferson** → vznikly Spojené státy americké – první stát založený na zásadě rovnosti lidí
 - Zásady:
 - Suverenita lidu
 - Všichni lidé jsou si rovni (černoši, běloši)
 - Lidé mají právo na štěstí, život
 - Všechna moc vychází z lidu, volí si sami vládu
- **1777:** bitva u Saratogy, na jedné straně osadníci, na druhé žoldnéřské vojsko
- **Anglie**
 - Výhody: profesionální armáda, dobře vybavená, vycvičená, nejsilnější loďstvo
 - Nevýhody: daleko od domova
- **Osadníci**
 - Výhody: velmi silní spojenci (Španělsko, Nizozemí, FR) → motivace: byli na své půdě
 - Nevýhody: nevyvčičení, bez armády, bez pevného vedení, neměli loďstvo
 - 1. Etapa: Anglie měla převahu, roli sehrál Tom Paine – burcoval veřejné mínění, žurnalista
 - 2. Etapa: r. 1777: bitva u Saratogy, zásluhou Benjamina Franklina osadníci vyhráli (jednal s Francií, ta poskytla finance a loďstvo)
 - **1781:** bitva u Yorktownu
 - **1787:** přijata americká ústava, uznána nezávislost, Britům zůstala pouze Kanada

Americká ústava:

- **1787:** ústavní kongres ve Philadelphii
- **1789:** vyhlášena nová federální ústava → George Washington se stal prezidentem
- Základ: Myšlenka o moci ve státě, tvůrci vycházeli z osvícenských zásad
- Skládá se z preambule, 7 článků a více než 200 dodatků
- Výkonná moc: prezident, vláda
-

- **Zákonodárná moc:** americký kongres, který má 2 komory (Sněmovna reprezentantů a Senát)
 - Sněmovna: zastoupení podle počtu obyvatel
 - Senát: 2 zástupci z každého státu
- **Prezident:** volen na 4 roky, reprezentuje, volí ministry
- **První prezident USA:** George Washington
- USA se staly prvním nezávislým státem, kde byla lidská práva pro černochy vepsána do ústavy
- **Listina práv:**
 - Přijata r. **1791**, 10 doplňujících článků
 - Zajišťuje základní práva občanů USA (svoboda slova, náboženství, petiční právo)
 - Volební právo omezeno na dospělé, svobodné muže, kteří měli majetek (ženy, otroci byli bez práv)
- **Přínos a význam:**
 - Prototyp nového demokratického státu
 - Velká vlna přistěhovalců
 - Ekonomický rozvoj
 - Nový stát, nový národ
 - Opora pro ostatní státy ve válkách

Vzestup USA:

- Po získání nezávislosti se USA rozprostíraly pouze mezi Atlantským oceánem a řekou Mississippi
- Ohromná území mezi Mississippi a Tichým oceánem byla osídlena původním obyvatelstvem, Indiány
- Během následujících 80 let i tato území doosídlili bílí přistěhovalci
- Válka s Mexikem: získán Texas, Nové Mexiko, Kalifornie (1846 – 1848)
- Od Španělska byla zakoupena Florida
- **1846:** vymezila smlouva s VB hranice mezi Kanadou a USA, kterou dodnes tvoří od Velkých jezer až po Tichý oceán 49. rovnoběžka
- **1867:** zakoupily USA od ruského cara Aljašku („zlatá horečka“)
- Osídlování středozápadu trvalo až do 90. let 19. století
- Rychlá a tvrdá kolonizace: zásah do přírody a života indiánských kmenů
- Uvnitř USA docházelo k přesunům obyvatelstva, po zrušení otroctví v jižních státech v r. 1863 zvláště černošského, které hledalo na severu země lepší životní podmínky

Boj proti otrokářství:

- Otrokářství bylo v severních, farmářských státech Unie zrušeno již na konci 18. století, ale v jižních plantážnických a bavlnářských státech se udrželo (v Jižní Kalifornii, Alabamě, Georgii, Floridě, Louisianě, Texasu Mississippi)
- Spor mezi přívrženci otroctví a jeho odpůrci vyvrcholil po zvolení rozhodného odpůrce otroctví Abrahama Lincolna za prezidenta USA
- **1860:** došlo k odtržení jižních států od Unie
- **1861:** vytvořily jižní státy konfederaci amerických států → Severní státy to považovaly za akt jednostranného porušení ústavy a rozhodly se, že jižanské rebely donutí silou zbraní k zachování jednoty USA

Válka Sever proti Jihu:

- R. 1861: vypukla občanská válka mezi demokratickým Severem a plantážnický Jihem
- Zpočátku vítězily pohyblivější jižanské armády vedené schopným generálem Leem
- Leeova invaze na sever však skončila neúspěchem
- Od r. 1863 se začala projevovat hospodářská krize a vyčerpanost jižanů
- Sever vyhlásil všeobecnou mobilizaci, v armádě byli i otroci
- Došlo k osvobození tří miliónů otroků v jižanských státech: vyhlásil to Abraham Lincoln 22. září 1862 s platností od 1. ledna 1863
- Porážka u Gettysburgu, vyplenění Atlanty a obsazení Richmondu (hl. města Konfederace), znamenaly obrat ve válce ve prospěch Severu
- V dubnu 1865 vojska Jihu kapitulovala (po bitvě u Appomattoxu)
- V průběhu občanské války padlo na každé straně asi 650 000 lidí
- Došlo k okupaci jižních území > rekonstrukce Jihu

<u>Sever</u>	<u>Jih</u>
unie	konfederace
průmyslový - textilní továrny	plantážnický - bavlna, tabák, třtina
výroba strojů	nebudovali průmysl
proti otroctví - abolicionisté	pro otroctví - zpátečníci
republikáni - Abraham Lincoln	demokraté - Jefferson Davis
hl. m. Washington	Centrum: Richmond
generálové: Grant, Sherman, Sheridan	Generál: Lee
lepší doprava - silnice, železnice, kanály	zaostával za severem
svobodný, lidnatější	11 států

Prezident Abraham Lincoln

- Narozen se v rodině farmáře v Kentucky
- Neustále se vzdělávat, složil advokátní zkoušku
- Členem Sněmovny reprezentantů amerického Kongresu, předložil zákon o zrušení otroctví > Severní státy zrušily otroctví již v r. 1790
- Založil Republikánskou stranu → odsuzovali otroctví
- R. 1860 zvolen prezidentem USA → záminka k povstání v jižních zemích
- Poté zvolen ještě jednou, byl zastřelen fanatickým jižanem Johnem Boothem
- Zrušení otroctví na celém území USA zaručoval třináctý dodatek k ústavě USA, který vstoupil v platnost po Lincolnově smrti

Politický systém USA

- Koncem 19. stol. dotvořen politický systém 2 velkých polit. stran – republikáni a demokraté
- Nejvyšší soud a Kongres skládající se ze Sněmovny reprezentantů a Senátu
- Američtí prezidenti měli v rukou velké pravomoci (důvod častých vražd)
- Republikánská strana se vyvinula z protitotokářského Lincolnova hnutí ve stranu velkého průmyslu (ochraňovala domácí průmysl a farmáře)

- Demokratická strana hlásala zásadu volného obchodu a později zbrojila proti všemocným monopolům – sdružením podniků, které ovládaly trhy

Hospodářský rozmach

- Došlo k hospodářskému rozmachu → svoboda podnikání, demokratické politické prostředí – umožnilo prosazení nejschopnějších
- Přispělo i zrušení otroctví a zákon o domovinách z r. 1865, který zaručoval přistěhovalci bezplatný příděl půdy z majetku vlády
- Největší rozmach pobřežní státy: New Jersey, Connecticut, Rhode Island, Massachusetts, státy kolem Velký jezer – Ohio, Indiana, Michigan a Kalifornie při pobřeží Tichého oceánu
- USA bohatly vývozem: bavlna, obilí, těžba ropy, uhlí, železná ruda, rozvoj průmyslu (automobilový, elektrotechnický)
- Měnil se životní styl lidí → 40 % obyvatel žilo ve městech
- USA se před 1. svět. válkou staly světovou velmocí

Americké velmocenské snahy

- Americká zahraniční politika se již od 20. let 19. století snažila bránit dalšímu rozšiřování evropských kolonií na americkém kontinentě a usilovala o jejich postupnou likvidaci
- R. 1898: USA se utkaly se Španělskem ve válce o Kubu, Portoriko a Filipíny → vyhráli a Španěly vytlačily z Latinské Ameriky, Karibiku a Tichomoří
- Po přelomu století USA již volně zasahovaly do záležitostí všech zemí západní polokoule

Theodore Roosevelt

- Pocházel ze zámožné newyorské rodiny
- Absolvent Harvardské univerzity, právník
- Poslanec Republikánské strany v NY
- Prezidentem po McKinleyem
- Prosadil ovládnutí strategicky významného důležitého pásma Panamského průplavu
- Zasloužil se o výstavbu přehrad, zavlažovacích soustav, zakládání národních parků
- Jako první státník na světě získal r. 1906 Nobelovu cenu za mír za zprostředkování mírových rozhovorů mezi Ruskem a Japonskem
- **Symbol doby – automobil:**
 - Nepostradatelný pomocník i méně movitého občana
 - Nejznámější výrobce automobilů: Henry Ford
 - Ve svém automobilovém závodě zavedl velkovýrobu na běžících pásech
 - Tato výroba byla založena na nepřetržitém zpracování a montování součástí a rozčlenění pracovního procesu do nejdrobnějších operací, které byl schopen zvládnout i nekvalifikovaný pracovník

MO 15: Evropa po Vídeňském kongresu, Jaro národů

Osnova:

- ÚZEMNÍ ZMĚNY PO VÍDEŇSKÉM KONGRESU.
- NÁRODNĚ OSVOBOZENÉCKÉ Hnutí V EVROPĚ A NA AMERICKÉM KONTINENTU.
- CHRAKTERISTIKA REVOLUČNÍ SITUACE V ITÁLII, FRANCII, NĚMECKU A HABSBUŘSKÉ MONARCHII. VLÁDA FRANTIŠKA JOSEFA.
- SJEDNOCENÍ ITÁLIE A NĚMECKA.

Vídeňský kongres

- po bitvě národů u Lipska 1813
- účastnili se vítězné mocnosti (5 států)
- byl narušen Napoleonovým útekem z Elby a tažením na Paříž
- RESTAURACE = znovunastolení Evropy jako před Napoleonskými válkami (před 1792)
- vznikl Německý spolek, Svatá aliance (Rusko, Prusko, Rakousko)

Územní změny po Vídeňském kongresu

- Francie - hranice jako před VFR
- Po zániku Svaté říše římské národa německého vzn. Německý spolek – v čele ne císař, ale spolkový sněm
- Švédsko – získá Norsko (odebráno Dánsku – napoleonské)
- Habsburská monarchie
 - získá Benátsko a Lombardie
 - ztráta Jižního Nizozemí (připadlo Nizozemskému království)

Osvobozenécká hnutí

Červencová revoluce ve Francii

- konzervativní Karel X. omezil politická práva (rozpuštění poslanecké sněmovny, změna volebního řádu)
- **červenec 1830**: výbuch revoluce (stoupenci republiky, studenti)
- třídní pouliční boje v Paříži, barikády
- Karel abdikuje, na trůn povolán Ludvík Filip → konstituční monarchie
- pokus o znovuzavedení absolutismu se tedy nezdařil
- ohlas v celé Evropě

Vznik Belgického království

- Jižní Nizozemí po Vídeňském kongr. součástí Nizozemského království
- Jižní Nizozemí (katolíci) neměli v oblibě krále Viléma I. (protestant)
- **1830**: lidové povstání v Bruselu – marný pokus o potlačení
- Konference velmocí v Londýně uznala nezávislost
- **1831**: vznik Belgického království (Leopold I.)
- liberální vláda, rychlý růst, obliba krále – země v roce 1848 nezažila revoluci

Německé národní hnutí

- Posíleny liberální opoziční síly
- Stále hlasitější požadavky pro sjednocení německého národa ve spolkovém státě
- Požadavek odstranění hospodářských a politických hranic mezi jednotlivými státy
- Hnutí potlačeno armádou
- Zostření cenzury, tajné sledování aktivit, zákaz spolků

Povstání děkabristů v Rusku

- Tuhý carský absolutismus Alexandra I.
- Díky napoleonským válkám se začaly poměry srovnávat s evropskými - zakládání tajných spolků, úsilí o sesazení cara
- **1825:** nástup – Mikuláš I.
- **Prosinec 1825:** povstání děkabristů (důstojníků)
- Brutálně potlačeni, tvrdé tresty, zostření cenzury, ztížení cestování do cizích zemí

Řecké povstání

- Pod nadvládou Osmanské říše – neturecké pravoslavné obyvatelstvo utiskováno
- **1822** povstání Řeků, vyhlášení nezávislosti
- Široká mezinárodní podpora (dobrovolníci ze Z Evropy – Angličan George Byron)
- **1829: Drinopolský mír** – Řecku zaručena větší autonomie
- **1830:** uznána nezávislost Řecka

Polsko

- Po Vídeňském kongresu Polsko rozděleno
- Polsko je tzv. kongresové království spojené personální unií s Ruskem
 - Trojí dělení Polska – r. 1773, 1793 a 1795 – rozděleno mezi Rusko, Prusko a Rakousko
- Polští vlastenci byli nespokojeni s carem Mikulášem I.
- Snaha o svobodný stát > **listopad 1830: povstání ve Varšavě** > car Mikuláš zbaven polské koruny > Poláci však byli nejednotní, což vedlo ke krutému potlačení povstání
- **Důsledky:** emigrace povstalců, „rusifikace“ („porušování Polska) - Rusové omezili ústavu, zavedli ruskou měnu, pronásledovali katolickou církev > utužení carovy absolutní vlády, potlačování každého svobodnějšího projevu

Osvobozenecká hnutí v Jižní Americe

- Španělské a portugalské kolonie
- Centrum ve Venezuele (Simon Bolívar)
- Podpora Velké Británie
- Vznik nových svobodných států:
Venezuela, Kolumbie, Peru, Chile, Argentina, Bolívie, Mexico, Brazílie

Revoluce 1848

Úvod

- Požadavek liberálních ústav, zrušení absolutismu (inspirace VFR)
- Probuzení národního vědomí, nastolit kapitalismus, zrušit absolutismus
- *Rakousko* – zrovnoprávnění národů
- *Itálie a Německo* – národní hnutí a sjednocení
- *Francie* – konec monarchie a založení republiky, sociální požadavky dělníků

Francie 1848

- myšlenka nutnosti volební reformy, konají se tzv. reformní bankety (forma protivládní agitace)
- **únor 1848**: po zákazu banketu vyrostou ve městě barikády, středy lidu s vojskem
- král Ludvík Filip utíká – zánik monarchie, nastolení **druhé republiky**
- po volbách zrušeny tzv. **národní dílny** (pracovní jistota pro chudou masu dělníků, která vznikla za prozatímní vlády) – ozbrojené povstání dělníků
- strach z dělnictva dovedl majetné k znovuzavedení vlády silné ruky
- Za prezidenta zvolen Ludvík Napoleon
- postupně vytlačoval republikány, omezil všeobecné volební právo, za vzor měl svého strýce
- Převrat v roce **1852** – vznik druhého císařství (Ludvík se sám prohlásil za císaře)

Německo 1848

- **březen 1848**: začínají nepokoje, inspirace ve Francii
- Požadavek sjednocení, svobody tisku a svobody projevu, svobodu shromažďovací
- pruský král Fridrich Vilém IV. přislíbil liberální ústavu a pokus o sjednocení
- sněm ve Frankfurtu nad Mohanem: koncepce velkoněmecká (včetně zemí západní části habsburské monarchie) a maloněmecká - VÍTĚZÍ
- německá císařská koruna nabídnuta pruskému králi – odmítá
- pokus o sjednocení ztroskotat
- **1850**: obnoven Německý spolek

Itálie 1848

- Itálie rozdělena na 4 části (Habsburská, Bourbonská, papežský stát, Sardinské království) – touha po jednotě
- v čele – savojská dynastie, musí dobýt zbytek území
- **leden 1848**: povstání na Sicílii
- **březen 1848**: protihabsburské povstání v Benátkách a Miláně
- **červenec 1848**: bitva u Custozzy (výhra maršála Radeckého nad Karlem Albertem-sardinský král)
- pokus o sjednocení ztroskotat, nový král Viktor Emanuel II. uzavřel s Rakouskem mír
- výsledky
 - nesjednoceno, obnoveny předrevoluční poměry

Situace ve Vídni

- březen 1848 - ve Vídni dochází k ozbrojeným srážkám lidu s vojskem
- kníže **Metternich je nucen rezignovat** (aby nezničil monarchii)
- přislíbena nová ústava, zrušena cenzura tisku, zrušena omezení týkající se Židů...
- částečná samostatnost Uherské části
- **duben 1848** – nová ústava, která ale stále není plně podle očekávání (volby do dolní komory jen pro bohaté),
- **květen 1848** - další protesty, vláda utíká do Innsbrucku, zaveden Říšský sněm (jednokomorový, na zákl. volebního práva pro všechny muže)
- zrušeno - poddanství i robota
- **prosinec 1848** - abdikace starého Ferdinanda – nástup **Františka Josefa I.**

České země

- Snaha o národní emancipaci
- **březen 1848** – schůze ve Svatováclavských lázních – petice císaři (liberální a národní požadavky)
- **duben 1848 - Kabinetní list** – císař zrovnoprávňuje češtinu s němčinou; zaručoval zřídit zemskou vládu
- **květen 1848** – F. Palacký omítl podílet se na německém sjednocení, naopak snaha o vytvoření silného Rakouska (myšlenka austroslavismu) – počátek sporu s Němci
- **červen 1848** – slovanský sjezd v Praze
- boje mezi vojskem a radikálními Pražany, v ulicích vyrostly barikády (tzv. **svatodušní bouře**), tvrdě potlačeno generálem Windischgrätzem
- rozpuštění sněmu, neustálé napětí Češi x Němci

Kroměřížský sněm

- **listopad 1848 – 1849**, Kroměřížský zámek (Sněmovní sál)
- práce na nové liberální ústavě
- **prosinec 1848** – změna na trůnu, František Josef I. ji odmítá, nechá si vypracovat jinou
- **březen 1849** – sněm rozeznán vojskem

Sjednocení Itálie

- Itálie územně rozdrobená - snaha sjednotit
- ministerský předseda Cavour (Sardinské království) hledá spojence na sjednocení - využití pařížské konference – Napoleon III.
- válka proti Rakousku – podaří se mu připojit pouze Lombardii
- malé středoitalské státy se plebiscity připojily k Sardinskému království
- **1860** – Giuseppe Garibaldi se plavil z Janova na Sicílii a dobyl jih Itálie – území předal savojskému králi, ten později získal zbylá území od papeže
- **1861** – vyhlášeno italské království, králem Viktor Emanuel II. (savojský král)
- **1871** – získá Říma, stává se hl. městem
- **1871** – Vznikl Vatikán

Německo

- Německý spolek – 35 monarchií a 4 svobodná města (nejsilnější Prusko a Bavorsko)
1862 – Otto von Bismarck se stal pruským ministerským předsedou
- **1864** – získá Holštýnska a Šlesvicka od Dánska (vítězné státy neví, jak si území rozdělit)
- **1866 – bitva u Hradce Králové** (výhra Prusů, definitivní získání území)
- zrušení Německého spolku s Rakouskem, vznik nového severoněmeckého spolku s hegemonií Pruska
- **Emžská depeše** – politická provokace – snaha, aby Francie vyhlásila Prusku válku
- **1870** – válka s Francií (kvůli posledním jihu německým státům) – porážka Napoleona III.
- **leden 1871, Versailles** – vyhlášeno německé císařství (císař – Vilém I.)

MO 16: Česká politika 2. pol. 19. stol. Počátky politických stran

Osnova:

- OBDOBÍ BACHOVSKÉHO ABSOLUTISMU. ÚNOROVÁ A PROSINCOVÁ ÚSTAVA.
- DUALISMUS A FORMY PROTESTU PROTI NĚMU. DIFERENCIACE ČESKÉ POLITIKY.
- DVA POKUSY O RAKOUSKO-ČESKÉ VYROVNÁNÍ (FUNDAMENTÁLKY A PUNKTACE).
- DROBĚČKOVÁ POLITIKA.
- VZNIK POLITICKÝCH STRAN. DÉLNICKÉ HNUTÍ, ÚSILÍ O VOLEBNÍ REFORMU.

Bachovský absolutismus

- 2. 12. nastupuje na trůn **František Josef I.** (nejdéle vládnoucí panovník – 1848 – 1916)
- **Do r. 1860** vládne absolutisticky bez parlamentu
- V platnosti **březnová (stadionová) oktrojovaná ústava** > zrušena Silvestrovskými patenty r. 1851
- **Alexandr Bach:** ministr vnitra a spravedlnosti, poradce císaře
- **Bachovský absolutismus**
 - Rovnost občanů před zákonem
 - Liberální hospodářská politika
 - Svoboda náboženství
 - Cenzura
 - Zákaz shromažďování
- Oporou absolutismu je armáda, církve a četnictvo
- **1859:** Rakousko prohrává Krymskou válku (boje o Osmanskou říši) > **A. Bach odstupuje**

Říjnový diplom, únorová ústava, prosincová ústava, dualismus:

- **Říjnový diplom (1860)**
 - Císař se vzdává absolutní moci > **ruší absolutismus**
 - Vláda pomocí parlamentu
- **Únorová ústava (1861)**
 - = schimerlingova ústava
 - Oktrojovaná (vnucená panovníkem)
 - **Vzniká konstituční monarchie** > vládne panovník a Říšská rada (panská a poslanecká)
- **Volební právo podle toho, jak kdo platil daně > nespravedlivé**
- **Volení podle kurií** (velkostatkářská, podnikatelská, městská, venkovská)
- **Školský zákon:** umožňoval vzdělání i nezalcům němčiny (3 typy škol – české, německé a smíšené)
- **Od r. 1863 Češi v pasivní opozici – byli členy Rady, ale neúčastnili se zasedání**
- **Rozdělení české politiky**
 - **Staročeši:** pasivní rezistence, liberální konzervatismus (Palacký, Rieger)
 - **Mladočeši:** radikálně demokratické síly (Grégr, Sladkovský, Sabina)
 - Později zformovali politické strany
- **R. 1866: válka Prusko-Rakouská:** Rakušané prohráli u Hradce králové
- **Prosincová ústava,**
 - **R. 1867: prosincová ústava** (platila až do vzniku republiky 1918)
- **Dualismus:**
 - Přechod k dualismu = Rakousko-Uherské vyrovnání (Uhersko využilo oslabení Rakouska po válce)
 - Země rozděleny na:
 - **Předlitavsko:** České a rakouské země
 - **Zalitavsko:** Uhry, Slovensko, Sedmihradsko
 - Měli společného panovníka a ministerstva (zahraničí, financí, války a obrany)
 - Uhry měly vlastní ústavu, vládu i sněm

- **Říšská rada**
 - Zasedá ve dvou variantách (širší – i Zalitavsko, užší – jen Předlitavsko)
 - Rozhoduje v celorakouských věcech (jinak má každá země svůj parlament)
 - Zákonodárná moc
 - Určuje výši daní
 - Ministři odpovědni parlamentu i císaři
- Císař má rozhodující hlas v zahraničních věcech
- Zachován kuriální systém
- Země se členily na okresy, které měly svého hejtmana
- Všeobecná branná povinnost (3letá)
- Uzákoněna 8-letá povinná školní docházka
- Nastartovala rozvoj > potvrzuje spoustu svobod (svoboda tisku, svoboda slova)
- Zákony podporující podnikání (vzniká 1. velký finanční ústav = živnostenská banka)
- Císař se nechal korunovat Uherským králem > pro vyjádření dualismu
- **České protesty proti dualismu:**
 - **Češi chtějí také svá práva**
 - Palacký a Rieger žádají o podporu v Moskvě ruského cara Alexandra II. -> ten je podpořil pouze formálně, jinak neudělal nic
 - R. 1867: **převezeny české korunovační klenoty** z Vídně do Prahy (poslední král, který se nechal korunovat, byl Ferdinand V.)
 - R. 1868: **základní kámen Národního divadla**
 - **Tábory lidu**
 - Lidé se scházeli na památných místech (Říp, Blaník, Vyšehrad)
 - Řečníci se snažili probudit slovanskou hrdost (např. Palacký)
 - Vojenský zásah – protesty (neplacení daní) -> začíná se jednat o **Rakousko-českém vyrovnání**
 - Palacký: vize austroslavismu
 - Rieger: drobečková politika (boj za drobné ústupky od císaře)

Rakousko-české vyrovnání:

- **R. 1871: fundamentálky** (fundamentální články) – posílení českých pravomocí na zemském sněmu > tento návrh němečtí liberálové odmítli
- Pokračuje politika pasivní opozic (Češi nemají politický vliv)
- **Drobečková politika**
 - Návrh Riegra
 - Postupné ústupky od císaře
 - R. 1880: **jazyková nařízení** > na úřadech má každý právo na odpověď ve vlastním jazyce
 - R. 1882: rozdělení Karlovy univerzity na českou a německou část > **Karlo-Ferdinandova univerzita**
- **Eduard Taaffe:** ministerský předseda (mistr kompromis)
- **R. 1890: punktace** > rozdělení na českou a německou část > odmítnuto
- **V 90. letech** – boje za volební právo (muži svobodně volí r. 1907, ženy až po r. 1920)

Politické strany

- **Národní strana:**
 - Založena Staročechy
- **Národní strana svobodomyslná:**
 - Založena Mladočechy
 - Širší zastoupení, mladí, podnikatelé
- **Československá strana sociálně demokratická dělnická:**
 - Založena dělníky r. 1878 v Karlíně
- **Agrární strana:**
 - Hodně členů
 - Strana venkova
 - V čele Antonín Švehla
- **Křesťansko-sociální strana:**
 - V čele kněz Jan Šrámek
- **Strana národně sociální:**
 - Václav Klofáč
- **Strana Realistická:**
 - V čele Tomáš Garrigue Masaryk (v říšské radě poslancem za Valašsko)
- **Hnutí Omladina:**
 - Spolek studentů okolo časopisu Omladina
 - Byli vyšetřováni -> skončili ve vězení

MO 14: Politika velmocí na přelomu 19. a 20. stol.

Osnova:

- KOLONIALISMUS A IMPERIALISMUS – VLIV NA PROMĚNU SVĚTA, MONOPOLY, VELMOCENSKÁ POLITIKA ZEMÍ USA, VELKÉ BRITÁNIE, FRANCIE, NĚMECKA, RUSKA A ITÁLIE.
- VZNIK VOJENSKÝCH BLOKŮ.
- LOKÁLNÍ VÁLEČNÉ KONFLIKTY.

Imperialismus a kolonialismus

- **Kolonialismus = výboje do jiných zemí za účelem získání území**
 - Snaha vytvořit si kolonie, které budou zdrojem levné pracovní síly a nerostných surovin
 - Strategický význam
- **Imperialismus = snaha vyspělých velmocí získat moc nad méně rozvinutými oblastmi**
 - Koncentrace výroby, vznik monopolů
 - Vývoz kapitálu > bohaté země investovaly v chudších
 - Agresivní zahraniční politika
- Na konci 19. stol – svět rozdělen na mateřské země a jejich kolonie
- Především výboje do Afriky, Oceánie a Asie
- 1. kolonie: Španělsko a Portugalsko
- Největší koloniální velmoci – Británie a Francie
- Největší velmoci – VB, FR, Portugalsko, Německo, Španělsko, USA, Holandsko, Japonsko
- **Pacifismus:**
 - Postoj, který odmítá válku a násilí
 - Počátek 20. stol.
 - R. 1899: konference v Haagu – o odzbrojení, zákaz používání otravných látek
 - R. 1910: mírový kongres ve Stockholmu – o angažovanosti vědců, založení Nobelovy ceny, mobilizace mírových sil
 - R. 1912: Basilejský kongres – heslo „Válku válce“

Obchodní společnosti:

- **Východoindická obchodní společnost:**
 - Britská: obchodování s Asií (Britská Indie)
 - Nizozemská: obchodování s východní Indií
- **Západoindická obchodní společnost:**
 - Britská: Obchodování na opačné straně Atlantiku (s Amerikou)

Afrika:

- Vnitrozemí lákalo cestovatele (Livingstone, E. Holub)
- **Kolonie:**
 - **Anglie:** jih a východní pobřeží
 - **Francie:** severozápad – Fr. rovníková Afrika (země Maghrebu)
 - Nizozemsko, Belgie, Německo, Itálie, Portugalsko
- **Suezský průplav:**
 - Spojuje Středozemní a Rudé moře
 - Stavba probíhala 10 let (1859-1869)
 - Kontrolovali je Britové, část předali Francouzům
 - Pozitivní efekt na zámožský obchod a pronikání Evropanů do Afriky
- Střety zájmů mnoha států (hlavně Ang. + Fr.)
- **Búrské války (1880-1902):**

- Dvě války mezi potomky původních nizozemských kolonizátorů (Búry) a britskými imperialisty v Jihoafrické unii
- Taktika spálené země, pracovní tábory
- W. Churchill: novinář, zajat Búry > uprchl > v Anglii se stal hrdinou
- Búrové prohráli -> podrobení Brity -> rozšíření britského vlivu
- **Fašodská krize (1898):**
 - Britsko-francouzský konflikt o horní Nil
 - Bez bojů > pouze střet zájmů
 - **Srdečná dohoda (1904):**
 - Smlouva o koloniích
 - Francie získala Maroko a Alžírsko, Anglie Egypt a Súdán

Asie:

- Všechny velmoci se snažily proniknout na čínský trh
- Největší výhody měla Velká Británie na základě Nankingské smlouvy s Čínou
- O Blízký východ soupeřila Británie s Ruskem – suroviny
- **Britská Indie**
 - Královna Viktorie r. 1877 prohlášena královnou Indie

Zahraniční politika velmocí

USA:

- **Monreova doktrína:**
 - 1823 prezident J. Monroe
 - Strategická koncepce USA
 - USA dominuje na Am. kontinentu – cizí vměšování = ohrožení míru a bezpečnosti USA
- Bránění rozšiřování evropských kolonií na americkém kontinentě
- R. 1867: zakoupení Aljašky od ruského cara
- **Válka se Španělskem (1898)** -> vytlačení Španělů z Latinské Am., Karibiku a Tichomoří
- **Panamský průplav**
 - Stavba (1880 – 1914): nejdřív Francouzi, potom Američané
- Až do 1. SV **politika izolacionismu**

Japonsko:

- R. 1868: **revoluce Meidži (osvěta):**
 - **Modernizace zaostalého státu**, odstranění moci šlechty reformou shora a potlačení jejich odporu
 - **Nastolení kapitalismu**
 - Podpora duchu militarismu (vzor vidí v Německu)
 - Novým hlavním městem Tokio (dříve Kjóto)
- **Střety s Čínou o Koreu (1894 – 1895) > Japonsko vítězí**
- **Válka s Ruskem (1904 – 1905):**
 - Japonský útok u ruské nám. základny Port Arthur
 - **Japonsko vítězí** a získává námořní nadvládu a Mandžusko

Britské impérium:

- Pod Britské impérium spadá 1/5 území
- **Viktoriánská Anglie:** královna Viktorie (1837 – 1901) > její nástupce syn Eduard VII.
- **Politické strany:** liberální a konzervativní + dělnická strana **Labour party**
- **Britský koloniální režim:** místní vlády často zachovány, domorodci se podílejí na správě kolonie, slouží i v britské koloniální armádě, ale velitelská místa mají Angličani
- Nejdůležitější kolonii Indie

- Součástí byla **dominia**: samosprávné bílé osady (Austrálie, Nový Zéland a Kanada, Jihoafrická unie)
- Ztrácí suverénní postavení v oblasti průmyslu, které měla po celá století > do čela se dostává USA

Francie:

- Prohrálo válku s Pruskem > ztráta Alsaska, Lotrinska
- R. 1875: prezidentem generál Mac Mahon
- Před 1. SV předním politikem **Clemenceau**
- R. 1889: otevřena **Eiffelova věž**
- **Dreyfusova aféra (1894):**
 - o Židovský důstojník Alfred Dreyfus obviněn na základě zfalšovaných důkazů ze špionáže
 - o Dvakrát uznán vinným, potom omilostněn a rehabilitován
 - o Na jeho obranu se postavilo několik známých osobností (E. Zola – J'accuse!)

Německo:

- Sjednoceno po prusko-francouzské válce 1871 – Otto von Bismarck > císař Vilém II.
- Politika Bismarcka > proti katolické církvi a proti sociálním demokratům
- Vysoká úroveň armády, vyspělé hospodářství
- **Ze všech zemí nejvíce toužilo po válce s cílem získat další kolonie**, ovládnout střední Evropu, proniknout na Balkán a získat převahu nad VB

Rusko:

- **Vysoká ngramotnost, hospodářská zaostalost, nízká výkonnost průmyslu**
- Politika Ruska v Evropě byla zaměřená na Balkánský poloostrov, snaha pomoci slovanským národům, připojuje území rovnou ke svému území – už to nejsou ani kolonie
- Dokončeno dobývání Sibiře, prodej Aljašky USA
- Propojení celé země Transsibiřskou magistrálou
- **Mikuláš I. (1825 – 1859):**
 - o Potlačil povstání Děkabristů
 - o Odmítal reformy, byl protizápadní
 - o **Krymská válka (1853-1856)**
 - Snaha získat přístup k Černému moři
 - Turecko, Anglie, Francie X Rusko -> Rusko prohrálo -> **Pařížská mírová konference**
- **Alexandr II. (1855 – 1881):**
 - o Zrušil nevolnictví
 - o **Narodníci:**
 - Zástupci národa, revoluční odstranění cara
 - **Narodnaja volja**: tajná organizace
 - R. 1881 cara zavraždili
 - o **Rusko-turecká válka (1877 – 1878):**
 - Turci se nechtěli vzdát Osmanské říši
 - Turci poraženi > **sanstefanský mír**
 - Vliv Ruska na Balkáně
- **Mikuláš II.:**
 - o Absolutistická vláda (samoděržaví)
 - o **Rasputin**: rodinný léčitel
 - o **Rusko-čínská válka o Mandžusko (1900)** > Rusko obsadilo Mandžusko
 - o **Rusko-japonská válka o Mandžusko (1904)** > Japonci obsadili Port Arthur a zvítězili
 - o **1. ruská revoluce (1905):**
 - Počátek: **krvavá neděle** > násilné rozeznání dělnické hladové revoluce
 - Krvavá povstání a revoluční odpor proti absolutistickému carismu

- **Povstání na křižníku Potěmkin**: potlačeno, vzdali se
- Car zřídil **dumy** - zákonodárný orgán, položeny základy parlamentarismu a stranického politického systému a některých občanských svobod

Balkánský poloostrov:

- Velká část pod kontrolou **Osmanské říše**
- 70. léta 19. století: protiturecké povstání, národně osvobozenecký boj Srbska, Černé Hory, Bosny a Hercegoviny > krvavě potlačeno, Rusko se začíná angažovat
- **Válka s Ruskem (1877 – 1878)**: za podpory Angl. a Fr. vítězí Osmanská říše > sanstefanský mír
- R. 1878: Bismarck svolává Berlínský kongres, měl zamezit ruskému vměšování
- Rusko získalo Besarábii, Rak.-Uhersko smělo okupovat Bosnu a Hercegovinu > ochlazení vztahů Německa s Ruskem
- R. 1908: **Rak.-Uhersko anektovalo Bosnu a Hercegovinu** > zamezilo Srbsku přístup k moři
- R. 1911: **1. balkánská válka** – Bulharsko, Srbsko, Řecko, Černá Hora vytvořily tzv. Balkánskou ligu > vyhlásila válku Turecku > **Turecko prohrává**
- 1913: **2. balkánská válka** – Balkánské státy vs. Bulharsko
- V Srbsku byla vytvořena tajná organizace **Černá ruka** > cíl: sjednotit jihoslovan, problémem bylo Rak.-Uhersko > situace napjatá – „sud střelného prachu“

Vznik koalic

- **Spolek tří císařů**:
 - R. 1873 v Berlíně
 - Vilém I., František Josef I. + Alexandr II (Něm., R-U, Rusko)
 - Německo se rozchází s Ruskem kvůli Balkánu
- **Dvojspolek (1879)**:
 - Otto von Bismarck (Něm.) uzavírá dohodu s Rak.-Uherskem
 - **1882** se přidává Itálie > **Trojspolek = Německo, Rakousko-Uhersko + Itálie**
- **Dvojdohoda**:
 - Rusko + Francie
 - **1907** se přidává Británie > **Trojdohoda = Dohoda = Rusko, Francie + Velká Británie**

MO 18: První světová válka

Osnova:

- ▶ PŘÍČINY, ZÁMINKA, PRŮBĚH A VÝSLEDKY KONFLIKTU. ✓
- ▶ ŘÍJNOVÁ REVOLUCE V RUSKU. ✓
- ▶ CHARAKTER VÁLKY, NOVÉ ZBRANĚ A TAKTIKA, NEJVÝZNAMNĚJŠÍ BITVY A OSOBNOSTI. ✓

Situace v Evropě

- Střet 2 nepřátelských bloků:
 - **Dohoda: VB, Francie, Rusko**, Srbsko, Japonsko, 1915 – Itálie, 1916 - Rumunsko a Portugalsko, 1917 – USA a Řecko
 - **Trojspolek: Německo, RU, Itálie** – do r. 1915, Osmanská říše, Bulharsko – 1915 > Ústřední mocnosti
- Rak.-Uhersko anektovalo Bosnu a Hercegovinu (1908) > protesty Srbska, Ruska a Osmanské říše
- **Cíle:**
 - Anglie: vyřazení Německa
 - Francie: navrácení Alsaska, Lotrinska
 - Rusko: požadavky na Halič, Slezsko, Balkán
 - Německo: snaha o nové dělení světa (nemělo kolonie)
 - Rak.-Uhersko: expanze na Balkán

Příčiny:

- **Soupeření velmocenských bloků:** boj o nové rozdělení světa mezi Dohodou a Trojspolkem
- Válečné konflikty před 1. SV: búrská válka, rusko-japonská válka, balkánské války
- Střet velmocí s demokratickou tradicí X monarchistickým a teokratickým režimům (výjimka Rusko – bez demokratických zásad)
- Militarismus a výbojná politika Německa > růst nacionalismu

Záminka, počátek války:

- **Sarajevský atentát:**
 - 28. 6. 1914
 - Atentát na R-U následníka trůnu Františka **Ferdinanda d'Este** a jeho manželku Žofii Chotkovou během inspekční cesty v bosenském Sarajevu – zastřelení z bezprostřední blízkosti srbským atentátníkem Gavrillo Principem
- Srbská nacionalistická organizace „Černá ruka“ > **skupina „Mladá Bosna“** – atentátník **Gavrillo Princip** (1. pokus o atentát Čabrinovič – granát)
- Cíl: sjednotit Slovanů a osvobodit se od nadvlády Rak.-Uherska
- Rak.-Uhersko dalo Srbsku ultimátum > nedodrželi je
- **28. 7. 1914** vydává František Josef I. **manifest Mým národům**, ve kterém **vyhlašuje válku Srbsku** > **začátek první světové války**
- Do konce srpna vstoupili i hlavní mocnosti

Charakter války:

- Celosvětový konflikt, zapojeno 34 států a jejich kolonie (neutrální státy – Švýcarsko, Nizozemí, Španělsko, Švédsko, Norsko, Dánsko, Albánie + USA do r. 1915)

- Totální charakter > zasáhla Evropu, Afriku i Asii
- Zákopová válka + boje muže proti muži
- **Hlavní bojiště**
 - **Balkánská** fronta (Srbsko) > začátek
 - **Západní** fronta (Francie) > nejtěžší boje
 - **Východní** fronta (Rusko)
 - **Jižní** fronta (Itálie)
- Militarizace ekonomiky, **nová vojenská technika a zbraně** > ponorky, letadla, chemické zbraně (yperit), auta, samopaly, plamenomety, kulomety, minomety, obrněné vlaky
- Růst inflace + narušení mezinárodního obchodu
- **Státní intervencionismus** = pokus o řízení hospodářství – usměrňování výroby, výkup zemědělských surovin, přiděly paliva, regulace cen
- Morální devastace (vliv na psychiku vojáků)

Průběh války

Etapy:

- **1. etapa:** srpen-prosinec 1914 > **blesková válka**
- **2. etapa:** 1915 – 1916 > **přechod k zákopové válce**
- **3. etapa:** 1917 – 1918 > období vyčerpanosti > **zlom ve válce** = únorová a říjnová revoluce + vstup USA do války
- **4. etapa:** březen – listopad 1918 > převaha Dohody díky USA

Balkánská fronta:

- RU, Bulharsko X Srbsko, Černá hora
- 1914: proběhly 3 útoky na Srbsko > neúspěch
- 1915: vstup Bulharska do války, spolu s RU další útok na Srbsko > srbská armáda ustupuje na jih – evakuace na ostrov Korfu, čímž **zaniká srbská fronta na Balkáně**

Západní fronta:

- Německo zpočátku **blesková válka** – podle Schlieffenova plánu z roku 1905
- Postup před neutrální Belgií a Lucembursko - rychlý postup na Paříž > zastavení na řece Marně
- **Bitva na řece Marně:**
 - 5. – 15. 9. 1914
 - Blesková válka nevyšla > **přechod na válku zákopovou**
- Duben 1915: útok Němců u belgického města **Ypres** – poprvé použit **bojový plyn** (Yperit)
- **Bitva u Verdunu:**
 - Únor – září 1916
 - Pás pevností na severu Francie – pro Francii důležité
 - Snaha Němců porazit spojenecká francouzská a britská vojska – chtěli se dostat do Paříže z východu
 - „**Verdunský mlýnek na maso**“ – zahynulo přes půl milionu vojáků
 - Na konci bitvy stáli Němci na těch samých pozicích
 - Proslavil se zde **Philippe Pétain**, který se za 2. světové války stal hlavou Vichistické Francie
 - Spojenci zahájili ofenzívu na řece Sommě
- **Bitva na řece Sommě:**
 - Červenec – listopad 1916

- „**Krvavá jatka**“ > nejkrvavější bitva 1.SV (zahynulo 1,3 mil vojáků)
- Anglofrancouzská ofenziva
- Poprvé použity **tanky**

Východní fronta:

- Německo + RU X Rusko
- Němci počítali s pomalou ruskou mobilizací > omyl
- Postup RU byl po prvotních úspěších zbrzděn
- Rusko zahájilo ofenzivu do Východního Pruska, postup byl v srpnu 1914 zastaven německou armádou v bitvě u Tannenbergu > Rusové poraženi, v čele německé armády byl generál Paul von Hindenburg – pozdější německý prezident
- 1915: **Operace Dardanely** – přístup ke Středozemnímu moři byl hlavní cíl Britů a Francouzů, ale byli Turky odraženi a nakonec se museli evakuovat
- 1916: **Brusilova ofenzíva** – jednotky Trojspolku zatlačeny o 60 km na západ
- **3. 3. 1918 – Rusko uzavřelo separátní mír s Německem** (v Brestu Litevském > **brestlitevský mír**) > nevýhodné pro Rusy (ztratili Polsko, část Běloruska, Ukrajinu a finsko) > **východní fronta zanikla**

Italská fronta:

- Itálie X RU, Německo
- **Květen 1915: Itálie vstupuje do války** na stranu Dohody > státy Dohody jí slíbily území Istrie a Dalmácie, proto Itálie vyhlásila RU a Německu válku,
- První bitva na řece Soči: neúspěch Itálie, v průběhu dalších let několik pokusů o zatlačení armád Trojspolku > vojska se téměř nepohnula
- 1918: bitva na řece Piavě > ofenziva RU nevyšla > **konec jižní fronty**

Vstup USA do války:

- USA bylo dlouho neutrální > **politika izolacionismu**, vyráběli zbraně a zásobovali VB
- Od začátku války **podporovali Dohodu**
- 1916: americký prezident Woodrow Wilson zaslal nótu všem válčícím státům – vyzval je k mírovým jednáním – Německo zamítlo
- 1917: Němci zahájili totální ponorkovou válku – útočili na všechny lodě, obchodní i válečné, které nepatřili k Trojdohodě > **potopena loď Luisitánie** (s americkou posádkou)
- **6. dubna 1917: vstup USA do války**
- Důvodů bylo několik: německá ponorková válka, ale také obavy z prohry Dohody – měli u VB hodně pohledávek a kdyby prohrála, Američané by je těžko vymáhali

Situace v Rusku

- Po vypuknutí války v Rusku hospodářský rozvrat
- Ruská armáda se začala vnitřně rozkládat – častá dezerte vojáků
- Mikuláš II. Pod vlivem Rasputina nedokázal účinně vládnout > neustálé stávky a demonstrace vedly k revoluci
- **Sílily opoziční proudy:**
 - **Eseři:** nacionálně orientovaná umírněná levice
 - **Menševici:** levicovní, jejich cílem byl rozvoj průmyslu a celé země
 - **Bolševici:** radikální levice
 - **Kadeti:** liberální proud

Únorová revoluce:

- **23. – 27. 2. 1917**
- Ozbrojené povstání dělníků a vojáků v Petrohradě
- Car Mikuláš II. abdikoval > **vyhlášena republika**
- Vyhlášena autonomie Finska, Estonska, nezávislost Polska
- **Dvojládí:**
 - **Prozatímní vláda:** pravice (v čele kníže Lvov – zájmy buržoazie)
 - **Sověti**
 - Spolky ve velkých městech (dělníci, vojáci)
 - **V čele Vladimír Iljič Lenin** (vrátil se z emigrace ze Švýcarska – Němci financovali jeho návrat – chtěli uzavření vých. fronty)
 - **„Všechna moc Sovětům“**
- **Leninovy dubnové teze:**
 - Program revoluce
 - Půda dělníkům, chléb rolníkům
 - Ukončit válku
 - Nastolit diktaturu proletariátu

Říjnová revoluce (Velká říjnová socialistická revoluce):

- **24. – 25. 10. 1917** (podle gregoriánského kalendáře 6. a 7. 11.)
- Vláda cítila tlak ze strany bolševiků a zahájila proti nim kampaň > **konec dvojládí**, vládne jen Prozatímní vláda
- Zář 1917: pokus o vojenský puč generála Kornilova proti bolševikům > nezdar
- Prozatímní vláda připravovala opatření proti povstání, vydávala zatykače a zakazovala bolševický tisk > Lenin uprchl z Petrohradu
- Štábem revoluce: **palác Smolnyj**
- 25. 10. (7. 11.): **dobyť Zimní palác** (sídlo prozatímní vlády) -> vystřelen symbolický **výstřel z křížníku Aurora > počátek revoluce**
- **V čele revoluce Lev Trockij** – Petrohrad v rukou bolševiků
- Vznikla **vláda sovětů v čele s Leninem**
- 7. a 9. listopadu zasedal **II. Všeruský sjezd sovětů**
- Přijaty **3 klíčové dekrety:**
 - Dekret o **vládě:** vznikla Rada lidových komisařů – v čele Lenin
 - Dekret o **míru:** návrh všem válčícím stranám k uzavření míru
 - Dekret o **půdě:** pozemková reforma
- Později ještě **Deklarace práv národů Ruska** > každý národ má právo na sebeurčení (svoboda, nezávislost)

Občanská válka (1917-1922):

- Vypukla hned po říjnové revoluci
- Válka **rudých** (bolševická Rudá armáda) X **bílým** (stoupenci carismu)
- **Velitelé rudých:** Tučačevskij, Buďonnyj, Trockij
- **Velitelé bílých:** Kolčak, Wrangel, Děnikin, Judenič
- Pokusily se ji ovlivnit mocnosti pomocí intervence > neúspěch
- 1918: bolševici rozehnali Ústavodárné shromáždění > zásadní krok k diktatuře
- 1918: **Jekatěrinoburg – vyvražděna rodina ruského cara** > poslední Romanovci > **vítězství bolševiků**
- Březen 1919: **vznik Kominterny** (komunistická internacionála – v Moskvě, řídila kom. Strany)

- Založena **ČEKA – ruská tajná policie** (více názvů – KGB, NKBU)
- 1921: **vyhlášena NEP** (nová ekonomická politika)
- **Válka skončila v roce 1922 porážkou bílých**, Rusko zdecimováno > hladomor, poklesla průmyslová i zemědělská výroba
- **30. 12. 1922: vznik Sovětského svazu** (ze 6 republik – Rusko, Ukrajina, Bělorusko, Arménie, Ázerbájdžán, Gruzie)

Závěr války

- USA prezident **W. Wilson** navrhl **14-ti bodový mírový program** (8. 1. 1918) > základ nového uspořádání světa
- **3. 3. 1918: separátní mír Německa a Ruska** v Brestu Litevském > **konec východní fronty**
- Léto 1918: **bitva na řece Marne** > vítězství Dohody > **konec západní fronty**
- Ztroskotala Rak-Uherská ofenziva na Piavě > **konec jižní fronty**
- Po vstupu USA do války posílení dohody a překonání Siegfriedovy linie (obránná linie Němců – postupná kapitulace spojenců Německa)
- **Kapitulace států:**
 - o **1. Bulharsko**
 - o **2. Turecko**
 - o **3. Rakousko-Uhersko**
 - o **4. Německo**
- **Andrássyho nóta** (27. 10. 1918):
 - o Žádost RU amerického prezidenta o příměří > **28. 10. 1918 rozpad Rakouska-Uherska > vznik Československé republiky**
- Příměří RU se státy dohody 3. 11. 1918
- 11. 11. Karel I. Habsburský abdikoval, opustil Vídeň > **zaniklo Rakousko-Uhersko**
- **11. 11. 1918: Německo jako poslední stát podepsalo příměří v železničním vagónu v Compiègne ve Francii > konec 1. světové války**

Výsledek války:

- Asi 18 milionů mrtvých (10 milionů vojáků, zbytek civilisté)
- **Vítězství Dohody**
- **Ekonomický vítěz USA**
- **Zánik 4 impérií:**
 - o **Habsburská monarchie** > nástupnické státy – Československo (Čechy, Morava, Slezsko, Slovensko, Podkarpatská Rus), Polsko, Maďarsko, Rakousko, Království Srbu, Chorvatů a Slovinců
 - o **Carské Rusko**
 - o **Německé císařství**
 - o **Osmanská říše**
- **Malá Dohoda:** užší spolupráce **ČSR, Rumunska a Jugoslávie** > obrana proti znovuoobnovení R-U monarchie
- **Společnost národů:**
 - o Založena na popud W. Wilsona r. 1919
 - o Sídlo v Ženevě
 - o **Měla garantovat mír a bezpečnost**
 - o Členy všechny vítězné státy kromě USA
- Nové typy zbraní, vynalezeny v průběhu války – tank, bojová letadla, chemické zbraně, ponorky, kulomety
- Mnoho věřících po válce z církví vystoupilo nebo přestalo být nábožensky aktivní.
- Ženy se začaly domáhat práv, které byly tradiční výsadou mužů (například volební právo)

MO 19: Naše země za 1. světové války, vznik Československa

Osnova:

- ▶ ČESKÁ POLITIKA NA POČÁTKU VÁLKY, REPRESY – U VLÁDY.
- ▶ ZAHRANIČNÍ ODBOJ A JEHO CÍLE, VZNIK LEGIÍ.
- ▶ OBRAT V DOMÁCÍ POLITICE OD ROKU 1917.
- ▶ NÁRODNÍ VÝBOR, ČESKÝ SVAZ A SOCIALISTICKÁ RADA, „MUŽI 28. ŘÍJNA“.
- ▶ WASHINGTONSKÁ DEKLARACE, VYHLÁŠENÍ REPUBLIKY, MARTINSKÁ DEKLARACE.

Česká politika na počátku války

- Atentát na Františka Ferdinanda d'Este
 - podezření, že atentátníci byli řízeni z nepřátelského Srbska → 23. července odesláno tzv. červencové ultimátum s tvrdými podmínkami, většinu srbská vláda splnila (kromě požadavku rakouskou policií vyšetřovat osoby podezřelé z vraždy manželského páru následníka trůnu)
 - Rakousko-Uhersko považovalo ultimátum za nesplněné a 28. července vyhlásilo Srbsku válku
 - Hlavním hybateli událostí byla německá vláda
 - Rakousko-uherský císař František Josef I. – podpis manifest **Mým národům!**
- **Mým národům!**
 - 28. července 1914
 - Oznámení vyhlášení války Srbsku
 - Zahájení mobilizace
- Červenec 1914 – pozastavena činnost Říšské rady (největší zákonodárny sbor Rakouského císařství)
- Zrušena ústavní práva (svoboda slova, shromažďování, spolčování, nedotknutelnost poštovní zásilek, později imunita poslanců)
- Před první válkou → pestrý politický život s velkým počtem stran (žádná zatím neprosazovala samostatnost Čech, cíl – federalizace)
- Vládla generalita společně s císařem – vojenská diktatura
- Němci (počátek války) – sebevědomí; víra, že válku vyhrají velmi rychle.
- Čeští Němci Německo
 - podpora (očekávali podporu na realizaci návrhů na přetvoření monarchie)
 - snaha vytvořit tzv. soustátí Rakouská monarchie - Německo (Mitteleuropa) - Němci a Rakušani – rozdělení důležité funkce, potlačení ostatních národů
- Probíhala diktatura a militarizace hospodářství
- Češi – potenciální zrádci

Zahraniční odboj, jeho cíle, vznik legií

První československý odboj

- odbojové hnutí Čechů a Slováků za první světové války
- cíl – svržení Rakousko-Uherska a vytvoření samostatného československého státu
- důležité orgány
 - domácí odboj – Národní výbor československý
 - zahraniční odboj – Československá národní rada

Domácí odboj

- V čele domácí politické scény – mladočech Karel KRAMÁŘ
- Češi nechtěli bojovat za Rakousko proti Slovanům
- Rakušané věděli, že Češi jsou nakloněni slovanské myšlence
- Rakušané prováděli **rekvírování** = byly odváženy zvony a z nich se odlívaly děla, rekvírování (odjímání) obilí, koní, hospodářství podřízeno válce → válečná výroba
- V Čechách hlad, muži na frontě, potraviny posílány na frontu
- Velké nepokoje – začal působit domácí odboj → organizace Maffie
- Maffie
 - v čele významní Češi jako Karel KRAMÁŘ, Alois RAŠÍN
 - informovala Dohodu o stavu ČR
 - udržování kontaktu s MASARYKOVÝM odbojovým centrem v zahraničí
 - činnost propojena s činností Československé národní rady (1916, Paříž), ke konci války s činností Národního výboru československého
 - po objevení Mafie, KRAMÁŘ i RAŠÍN odsouzeni k smrti a na MASARYKA je vydán zatykač z podezření ze spolupráce
- 1916 – Smrt Františka Josefa I., nastupuje Karel I. → amnestie pro RAŠÍNA a KRAMÁŘE
- 1917 – hladové demonstrace vůči režimu (Prostějov, Plzeň, Ostravsko,,)

Zahraníční odboj

- Roku 1914 emigroval Tomáš Garrigue MASARYK do Švýcarska, pak Francie a Velké Británie, doma byl podporován tajnou organizací Maffia
- Masaryk přemýšlel o reformaci R-U, pak při příležitosti upálené Mistra Jana Husa roku 1915 veřejně deklaroval, že Češi (i Slováci) se rozcházejí s Rakouskem
- Emigroval také Edvard BENEŠ
- emigrace → sblížení Čechů a Slováků – úvahy o vzniku společného státu
- Slovenský emigrant Milan Rastislav ŠTEFÁNIK → budoval odboj po vojenské stránce
- BENEŠ, MASARYK, ŠTEFÁNIK a další členové odboje vytvořili v Paříži Český zahraniční komitét (=zasedání) → Národní rada československá → úkolem bylo získat Dohodu pro vznik samostatného ČSR
- Státy Dohody zprvu odmítaly – MASARYK naléhal
- V USA přesvědčoval prezidenta WILSONA a působil mezi emigranty
- dobrovolné bojové jednotky v zahraničí
 - Rusko – Česká družina
 - Francie – rota Nazdar!

Československé legie

- jednotky dobrovolnického zahraničního odboje
- tvořeny – Češi a Slováci žijící v zahraničí, bývalí vojáci Rakousko-Uherské armády, co se po zajištění armádami Dohody rozhodli vstoupit do řad legií
- za války používáno označení „revoluční dobrovolná vojska“
- počátky v Rusku, Francii, od 1917 i v Itálii
- díky legiím, které si Dohoda pochvalovala – vznik ČSR
- Bitvy, v nichž se legie proslavily
 - Doss-Alto
 - Itálie
 - Arras
 - Francie
 - velké ztráty roty Nazdar
 - Zborov
 - Rusko

- nejvýznamnější

Obrat v domácí politice od roku 1917

- Lidé věřili, že ruská revoluce přiblížila konec války
- Německo a Habsburská monarchie – protesty, konaly se stávky a demonstrace
- Ruská revoluce + kritická situace říše donutily císaře Karla a vládu ke svolání parlamentu
- 30. květen 1917 – svolání parlamentu
 - Obnovení Říšské rady a do určité míry obnoveny i některé základní ústavní svobody
 - V den znovuobnovení Říšské rady bylo českými poslanci předneseno státoprávní prohlášení, v němž poslanci žádali autonomii českých zemí ve spojení se Slovenskem
- císař Karel
 - pokus o uzavření příměří
 - počátek prosince roku 1916 – velení armády
 - 1. březen 1917 – odvolání z postu velitele generálního štábu
- 17. květen 1917 – Manifest českých spisovatelů
 - první domácí veřejné prohlášení za první světové války požadující sebeurčení českého národa
 - 222 podpisů českých spisovatelů, novinářů a vědců
 - autor – Jaroslav Kvapil
 - podepsali – Otokar BŘEZINA, bratři ČAPKOVÉ, Viktor DYK, Alois JIRÁSEK, Alois MRŠTÍK, Ivan OLBRAČT,...
- české poslance na říšské radě museli napomenout spisovatelé, kteří manifestem vyjádřili protest a vyzvali poslance ke složení mandátů, když nedokážou hájit zájmy vlastního národa
- postoj české veřejnosti k habsburské monarchii se výrazně pozměnil
- k obratu došlo i v názoru velmocí na MASARYKOVU zahraniční akci
- postoj k zahraničnímu odboji se změnil poté, co se po revoluci v Rusku zhroutil východní fronta
- Dohodové mocnosti upustily od snahy zachovat Rakousko-Uhersko
- 29. června 1918 – francouzská vláda uznala MASARYKOVU, BENEŠOVU A ŠTEFÁNIKOVU Československou národní radu za nejvyšší orgán spravující veškeré zájmy národa a základ příští československé vlády

Národní výbor, český svaz a Socialistická rada, „muži 28. října“

- leden 1918 – Tříkrálová deklarace
 - požadavek autonomie pro Čechy a Slováky a jejich spojení v jeden státní celek v rámci Rakousko-Uherska
- červenec 1918 – znovuustavení Národního výboru v čele s Karlem KRAMÁŘEM
 - rozhodující politický orgán Čechů
 - považoval vojenskou a politickou situaci habsburské monarchie za kritickou
 - připravoval se na převzetí politické moci, práce na prvních zákonech nového státu
- Socialistická rada
 - zástupci sociální demokracie a národně sociální strany (přejmenována na socialistickou 1918)
 - Ustavení – výraz společného postupu těchto stran v závěrečném období 1. světové války, který měl vyústit v jejich organizační sloučení
 - nejvýznamnější akce – generální stávka 14. října 1918
 - ukončení činnosti – jaro 1919
- Český svaz
 - 1916
 - sdružování poslanců Říšské rady, kterou císař Karel I. obnovil

- **muži 28. října**
 - Alois RAŠÍN, Antonín ŠVEHLA, František SOUKUP, Jiří STŘÍBRNÝ, Vavro ŠROBÁR
 - vydali 28. října 1918 jako reakci na demonstrace v pražských ulicích jménem Národního výboru svolání o vzniku republiky

Washingtonská deklarace, vyhlášení republiky, Martinská deklarace

- Krize Rakousko-Uherska (hospodářské problémy, úpadek disciplíny, závislost na Německu) – intenzivnější diplomatická činnost československého zahraničního odboje
 - od požadavku autonomie v rámci monarchie → myšlenka úplné samostatnosti československého státu
 - říjen 1915 – Clevelandská dohoda – první společný písemný dokument podepsaný představiteli Čechů a Slováků
 - květen 1918 – Pittsburská dohoda – po válce měl vzniknout federativní stát Čechů a Slováků
 - Slovensko – vlastní parlament a správní a justiční zákony, zásada nebyla naplněna – zastánci centralizace Československa argumentovali tím, že dohoda měla neformální charakter a nebyla právně závazná
 - 14. říjen 1918 – Generální stávka: demonstrace potlačeny
 - Dohodové mocnosti – ztrácely víru v možnost reformy Rakousko-Uherska → uznaly nároky československého odboje a postavení exilové vlády
 - 16. října 1918 – Císařský manifest – federalizace rakouské části Rakousko-Uherské monarchie
 - 17. říjen 1918 – **Washingtonská deklarace** – vyhlášeno vytvoření Československé republiky na demokratickém principu
 - Deklarace odmítá možnost autonomie v rámci Rakouska, odvolává se na historická práva Čechů a práva na sebeurčení pro Slováky a závěrem nastiňuje podobu budoucího Československa
 - vytvořena T. G. MASARYKEM a spolupracovníci z USA
 - konec října – delegace v čele s K. KRAMÁŘEM – do Ženevy jednat se zástupci odboje
 - vyhlášení neplánované
 - 27. říjen – Rakousko-Uhersko vyhlásilo Andrásyho nota – ochota přijmou 14 bodů Woodrowa Wilsona (mezinárodního uspořádání světa po první světové válce z hlediska postoje Spojených států)
 - 28. října – Praha – **svolání československé samostatnosti**
 - 28. října – Národní výbor → recepční zákon – ohlašoval vznik československého státu
 - zákonodárny orgán ČSR – Revoluční národní shromáždění (první zasedání 14. listopadu 1918)
 - První zasedání zákonodárnyho výboru → jmenován prezident Tomáš Garrigue MASARYK (v té době ještě pobýval v zahraničí)
 - jmenování vlády v čele s Karlem KRAMÁŘEM
 - prosinec 1918 – zrušeny šlechtické tituly a řády
-
- závěr října 1918 – Slovenská národní rada
 - 30. říjen 1918 – **Martinská deklarace** (Deklarace slovenského národa)
 - požadovala národní sebeurčení Slováků
 - po vzniku státu – prosazování koncepce čechoslovakismu – vnímání Čechů a Slováků jako jednoho „státního národa“
 - v praxi čechoslovakismus narážel na kulturní a sociální rozdíly – v českých zemích Slovensko považováno za hospodářsky zaostalé s nízkou úrovní vzdělanosti, Slováci zase kritizovali český přístup k náboženství
 - snaha slovenské části společnosti o získání autonomie
 - snaha prosadit autonomii Slovenska na pařížské mírové konferenci se neúspěšně snažil vydobýt katolický kněz a politik Andrej HLINKA

- Slovenská otázka – důležitý vnitropolitický problém republiky

MO 20: Problémy první republiky, vývoj ve 20. a 30. letech

Osnova:

- VYMEZENÍ HRANIC ČSR, ŘEŠENÍ NÁRODNOSTNÍ OTÁZKY. HOSPODÁŘSKÉ PROBLÉMY.
- FORMOVÁNÍ PARLAMENTNÍ DEMOKRACIE, PRVNÍ POVÁLEČNÉ VOLBY, ÚSTAVA.
- ZAHRANIČNÍ POLITIKA ČSR.
- HOSPODÁŘSKÁ KRIZE A JEJÍ DŮSLEDKY.

PROBLÉMY PRVNÍ REPUBLIKY

Národnostní

- **Němci**
 - V pohraničí -> asi 3,5 mil. – více než Slováků
 - Vytvořili čtyři provincie, které se chtěly odtrhnout
 - Situace se vyřešila vojensky (s tichým souhlasem Francie došlo k obsazení pohraničí čs. armádou)
- **Maďaři**
 - Na východním Slovensku
 - V Maďarsku vznikla Maďarská republika rad -> vnikli na Slovensko -> založili v Prešově Slovenskou republiku rad
 - Pod vojenskou hrozbou se stáhli

Územní

- **Hranice s Německem a Rakouskem**
 - Na základě **Versailleské** smlouvy vymezeny historického vývoje
 - S Rakouskem smlouva ze **Saint-Germain**
- Problémová hranice s **Maďarskem** – pod vojenskou hrozbou se stáhli
- **Polsko si nárokovalo Těšínsko** -> po vyjednávání část Polsku, část nám
- **Podkarpatská Rus** – tři možnosti připojení (k Ukrajině, Maďarsku, ČSR) -> obsazena čs. armádou

Sociální rozdíly v rámci ČSR

- Čechy a Morava vyspělejší – hlavně průmysl
- Podkarpatská Rus a Slovensko zaostalejší – zemědělství, žádné střední školy, neexistence inteligence -> pomoc českých úředníků, lékařů
- Podkarp. Rus – nejzaostalejší část ČSR (hospodářsky i sociálně)

Hospodářské

- **Nedostatek potravin** – přidělový systém
- **Vojenský průmysl** – trvalo dlouho než se přeorientoval na předválečnou výrobu
- **Změny v sociální oblasti** – 8hodinová pracovní doba, žádné rozdíly mezi ženskou a mužskou prací
- **Měnová odluka**
 - Dle návrhu A. Rašína
 - Staré R-U bankovky staženy
 - Do oběhu uvedeny prozatímní peníze -> **státovky**
- **Nostrifikace akcií** – zahraniční majitelé akcií byli povinni přenést sídla firem do Čech -> vzniká domácí kapitál
- **Pozemková reforma** – zabavena půda cizí šlechty -> přerozdělována mezi rolníky a dělníky
- **Poválečná hospodářská krize (1919)**
 - Nedostatek potravin, bytová nouze, nezaměstnanost -> hladové demonstrace (nejvíce na Slovensku a Podkarp. Rusi)
 - Nový sociální systém (ale dávky byly velmi nízké)

POLITICKÁ SITUACE ČSR

- 1. republika – **28. 10. 1918 – 30. 9. 1938** (po Mnichovskou dohodu)
- Demokratická republika, v čele T. G. Masaryk
- Nejprve plnilo funkci parlamentu **Národní shromáždění**
 - Přijalo **prozatímní ústavu** (platila do r. 1920)
- **První volby**
 - 1919 – do zastupitelstva
 - **1920 – do parlamentu**
 - **Dvoukomorový – poslanecká sněmovna** (300 členů, aktivní vol. právo – od 21 let, pasivní – od 31) + **senát** (150 členů, aktivní – od 26 let, pasivní – od 45 let)
- **1920 – vydána nová ústava**
 - Platila po celou 1. republiku
 - Všeobecné a rovné **volební právo pro ženy**

Politické strany

- Existovalo asi 14 politických stran
- Vytvářely koalice -> nejdůležitější tzv. „**pětka**“ – ovlivňovaly politický vývoj – **státotvorné strany**
 - **Agrární strana** – nejsilnější, v čele Antonín Švehla
 - **Československá národní demokracie** – Alois Rašín
 - **Československá strana lidová** – Jan Šrámek
 - **Československá strana sociálně demokratická** – Rudolf Beran
 - **Československá strana socialistická** – Jiří Stříbrný
- **Komunistická strana**
 - Založena v květnu 1921 v Praze
 - Činnost řídila kominternu (komunistická internacionála) z Moskvy
- **DNSAP**
 - Obdoba NSDAP u nás
 - Konrad Henlein
 - Později zakázána -> **přešla na SdP**
- **Hlinkova strana ľudová** – slovenská strana kněze Andreje Hlinky
- **Skupina Hradu** – neformální strana politiků kolem TGM
- **Pátečníci** – přátelé TGM, scházeli se v pátek v Lánech

Koaliční vlády 1. republiky

- **Všenárodní koalice (1918-1919)**
 - Demonstrovala jednotu po válce
 - 1. premiér Karel Kramář
- **Vláda rudozelené koalice (1919-1920)**
 - Sociální demokracie + agrární strana
 - Vlastimil Tusár
- **Úřednická vláda (1920)**
 - Reakce na prosinec 1920
 - Rozkol v sociální demokracii (rozštěpení na levici a pravici) -> levice obsadila Lidový dům (sídlo SocDem) -> policie a četnictvo je donutili se stáhnout
 - Generální stávkou dělníků 10. 12. 1920 – jednohodinová stávka
 - Pokus o nastolení diktatury proletariátu -> boj o charakter republiky
 - V čele Jan Černý
 - Snaha zklidnit situaci
- **Všenárodní koalice (1922)**
 - Volby vyhráli agrárníci

- Antonín Švehla
- **Úřednická vláda (1926)**
- **Panská koalice (1926-1929)**
 - Spolupráce českých politických stran, Hlinkovy strany ľudové a německé antifašistické strany
- **Vláda široké koalice (1929-1938)**
 - Spojení demokratů
 - Obava ze šířícího se fašismu a nacionalismu
 - Strany širokého politického spektra

Zahraniční politika

- ČSR – ekonomicky nejsilnější nástupnický stát
- **Orientace na spojenectví s vítěznými mocnostmi**
- Nejvýznamnější **ekonomický partner Německo** -> odbytiště pro naše výrobky
- Maďarsko, Rakousko – korektní chladné vztahy (rozpad Rak-Uherska brali jako diskriminaci)
- **Malá Dohoda**
 - Vznik ve 20. letech
 - Smlouva mezi ČSR, Jugoslávií a Rumunskem
 - Zabránění návratu Habsburků
- 1925 – **smlouva vojenského charakteru s Francií** -> při napadení by nám Fr. přišla na pomoc
- 1935 – **smlouva vojenského charakteru s Francií a SSSR** -> zavázali se nám vojensky pomoci (ale SSSR pomůže jen tehdy, pokud pomůže Francie)

Fašismus v ČSR

- **Národní obec fašistická (NOF)**
 - Vznik 1926, vzor ve fašistické Itálii
 - V čele legionářský velitel Radola Gajda
- **Radola Gajda**
 - Legionářský velitel
 - Po návratu v hlavním štábu čs. armády
 - **Židenický puč (1933)**
 - NOF chtěla získat více členů -> přepadli židenické kasárna -> Gajda odsouzen
 - Za okupace pomáhal odboji, odmítal spolupráci s Němci
 - Po válce vězněn (zemřel 1948 ve vězení)
- **Národní sjednocení (1934)**
 - Nacionalisticky orientovaná strana
 - V čele Karel Kramář a Jiří Stříbrný
- **Vlajka**
 - Nacionalistická a fašistická organizace ze 30. let
 - Vydávala časopis Vlajka
 - R. 1938 její činnost ukončila vláda
 - V době okupace – kolaborantská organizace
- **Postoje českých fašistů**
 - Permanentní **kritika demokracie ČSR**
 - **Antisemitismus**
 - **Antigermánství** – neměli rádi Němce kvůli problémům po 1. SV
 - **Antikomunismus**
 - **Vzorem Musolini** a fašistická Itálie
 - Snaha o politický převrat a **řešení krize neústavní cestou**
- **Sudetoněmecká strana Konrada Henleina (SdP)**
 - Založena ve 30. letech

- Vzor v německém fašismu
- **Konrad Henlein**
 - Sudetoněmecký politik, nacista, vůdce separatistického hnutí
 - Spolupracoval s Hitlerem -> stupňoval požadavky SdP
 - **5. kolona** – nepřítel je uvnitř státu a rozkládá ho zevnitř
 - Zář 1938 – puč v pohraničí – vojenský zásah
 - Po Mnichovu – říšským komisařem pro sudetoněmeckou oblast
 - 1945 spáchal ve vězení sebevraždu

HOSPODÁŘSKÁ KRIZE

- **Světová hospodářská krize – 1922-1933**
- **Krize z nadvýroby**
- Postihla všechny státy kromě SSSR
- Postihla zemědělství i průmysl
- „**černý čtvrtek**“ – 24. 10. 1929 – krach na americké burze s cennými papíry v NY
- „**černý pátek**“ – 25. 10. 1929 – krize se šíří z USA do Evropy a Asie
- Průmyslová výroba klesla o 40%
- Pokles zahraničního obchodu
- **Vysoká nezaměstnanost** a bída (u nás 1mil. nezaměstnaných)
- **New Deal**
 - Opatření proti krizi (USA prezident Roosevelt)
 - Stát se stal kontrolorem bankovního sektoru
 - Vytváření nových pracovních příležitostí (velké stavby – továrny, letiště, dálnice)

Krize v ČSR

- Nejprve postihla zemědělství, v roce 1930 se projevila v průmyslu, 1934 – finanční krize – devalvace koruny
- Vláda se pokoušela krizi řešit půjčkami, organizovala sociální podpůrné akce pro dělnictvo, stravovací akce, poukázky na jídlo
- Dopad na nezaměstnanost, pokles mezd -> **radikalizace dělnického hnutí – rostoucí aktivita NSDAP a KSČ**
- KSČ organizuje **protestní akce** – demonstrace, pochody hladu, stávkový
- **Dělnické stávky u nás (1932)**
 - **Mostecká** – dělníci, horníci a KSČ – stávkovali několik týdnů -> stávka úspěšná
 - **Rosicko-oslavanský revír** – horníci + Brněnská inteligence

MO 21: Versailleský systém a mezinárodní vývoj mezi dvěma válkami

Osnova:

- KONEC VÁLKY, PAŘÍŽSKÁ MÍROVÁ KONFERENCE, ZMĚNY NA EVROPSKÉ A SVĚTOVÉ MAPĚ.
- WASHINGTONSKÁ A JANOVSKÁ KONFERENCE.
- POKUSY O REVOLUČNÍ ZVRAT V NĚKTERÝCH ZEMÍCH.
- RUSKÁ KRIZE. LOCAMSKÁ KONFERENCE. BRIAND-KELLOGŮV PAKT A YOUNGŮV PLÁN.
- OBČANSKÁ VÁLKA V RUSKU, VZNIK SSSR.

KONEC 1. SV

- V lednu 1918 prezident USA Wilson sepsal mírový program Čtrnáct bodů – vytvoření podmínek pro autonomní vývoj národů RU a Osmanské říše, založení Společnosti národů
- **Ukončena příměřím v Compiègne** mezi Státy Dohody a Centrálními mocnostmi **11. 11. 1918**, ve stejný den zaniklo RU
- **Vítězové** – Velká Británie, Francie, USA, Itálie, Japonsko, Řecko, Srbsko
- **Poražení** – Německé císařství, Rakousko-Uhersko, Osmanská říše, Bulharské carství
- **Zánik 4 monarchií** – Německé císařství, Rakousko-Uhersko, carské Rusko, Osmanská říše
- **Vznik nových států**
 - Nástupnické státy Rak-UHh. – **Polsko, Československo, Maďarsko, Rakousko, Království Srbů, Chorvatů a Slovinců** (od 1929 Jugoslávie)
 - Osmanská říše -> **Turecko** (1923)
 - Rusko -> **SSSR** (1922)
 - Německé císař. -> **Výmarská republika**

PAŘÍŽSKÁ MÍROVÁ KONFERENCE

- **18. 1. 1919 – 1920 ve Versailles**
- Sešli se vítězové i poražení
- Nejprve jednaly mezi sebou jen vítězné státy
- Konferenci řídila „**Velká pěťka**“ – Velká Británie, Francie, Itálie, USA, Japonsko – měli největší podíl na vítězství
- **Rada tří** – americký prezident **Woodrow Wilson**, britský premiér **David Lloyd George**, francouzský premiér **Georges Clemenceau**

Versailleská smlouva

- **S Německem**
- Nespokojeni
- **Podmínky**
 - Levý břeh Rýna okupován Dohodou
 - Pravý břeh Rýna – 50 km demilitarizované pásmo
 - **Ztráta všech kolonií** (Francii odevzdat Alsasko a Lotrinsko, Československu připadlo Hlučínsko, Polsku Pomořansko a Poznaňsko)
 - Zrušení všeobecné branné povinnosti
 - Snížen stav armády na 100 000 mužů
 - Redukce válečného a obchodního loďstva, zákaz letectva
 - 10 let dodávali uhlí VB, FR. It.
 - **Válečné reparace** – 269 mld. marek do r. 1921 (později sníženo na ½ a splaceno r. 2009)
- Reparace nespokojeně vysoké -> pomsta, cílem oslabit Německo
- Neshody kvůli postupu vůči Německu – Francie nejtvrďší, Británie mírnější, USA zastávaly názor, že Německo musí zůstat jako protiváha k Francii a Anglii

- VB a FR si navíc chtěly zachovat své kolonie, zatímco USA prosazovaly právo národů na sebeurčení
- Výsledkem smlouvy bylo ochromení německé ekonomiky, radikalizace obyvatelstva a následná Světová hospodářská krize, toho využili nacisté
- Hitler smlouvu zpochybnil, neplatil reparace („Kartaginský mír“, „Versailleský diktát“)

Saint-Germainská smlouva

- **Smlouva s Rakouskem**
- Potvrzení rozpadu Rakouska-Uherska -> vznik **Rakouské republiky**
- Zákaz spojení s Německem
- **Platba reparací** (platí i Československo jako součást R-U)
- Armáda omezena na 30 tis. mužů
- Valticko a Vitorazsko připojeno k ČSR

Trianonská smlouva

- **Smlouva s Maďarskem**
- Velmi nespokojeni – **ztráta 70% území a 60% obyvatel**
- Maďarský revizionismus -> snaha o změnu podmínek smlouvy

Neuillská smlouva

- **S Bulharskem**
- Platba reparací, redukce ozbrojených sil

Sèvreská smlouva

- **S Tureckem**
- **Ztráta 4/5 území** -> protesty (v čele **Mustafa Kemal Atatürk**)
- **Mír odmítnut** – Řecko získalo ostrovy u Tureckého pobřeží -> **řecko-turecké války**
- Revize v Lausanne (1923) -> sesazen sultán -> **vyhlášena republika – Atatürk prezidentem** (zavedl občanský zákoník – volební právo pro ženy)

Mandátní území

- **Na Blízkém východě** > dohlížení na správu a pořádek v těchto oblastech
- **Britské – správa Palestiny a Mezopotámie**
- **Francouzské – správa Libanonu a Sýrie**
- Britové se mandátu vzdali r. 1945
- Nenaplněné sliby Arabům a Židům -> roste napětí na Blízkém východě

Společnost národů

- **Vznik 1920, sídlem Ženeva**
- Vznikla na popud W. Wilsona
- Vize **kolektivní bezpečnosti v Evropě**
- Diplomacie místo zbraní
- Ochrana menšin
- Hospodářská spolupráce
- Organizace neměla účinné nástroje k vyřešení konfliktu nebo k zabránění narušení míru
- USA se nestaly členem -> návrat k politice izolacionismu

MEZINÁRODNÍ VÝVOJ PO 1. SV

Washingtonská konference (1921-1922)

- Týkala se poměrů v Tichomoří a Dálného východu – **tři námořní síly** – USA, VB, Jap.
- Dohody mezi VB, USA, Fr., It. a Japonskem o velikosti loďstva a o vzájemných vztazích
- **Jednání o Číně** – uznali její svrchovanost -> musela otevřít své přístavy
- Výsledkem bylo **vytvoření nových poměrů námořních sil jednotlivých zemí**

Jaltská konference (1922)

- Z britské iniciativy
- **Hospodářská konference** – ekonomika, dluhy Ruska, splácení reparací Německa (nebyli schopni splácet, postupné snižování – protesty Francie)
- **Smlouva z Rapalla**
 - „dohoda v pyžamech“
 - **Dohoda Německa a SSSR** -> vzájemné **odpuštění dluhů a reparací**
 - Německo jako první uznalo existenci SSSR
 - **Porušení Versailleské smlouvy**

Konference v Locarnu (1925)

- **Garance západní hranice Německa**
- **Rýnský garanční pakt** – potvrzoval platnost záp. hranice
- Polsko a ČSR nespokojenost, nebyly definovány východní hranice s Německem
- Francie garantovala ČSR + Polsku vojenskou pomoc v případě útoku Německa

Briand-Kelloggův pakt (1928)

- **Mírová výzva pro státy Evropy**
- Připojilo se 62 zemí (včetně ČSR)
- **Nestanoveny sankce** v případě porušení – bezvýznamná smlouva

VÝVOJ V NĚMECKU

Válečné reparace

- Po konci války Německé císařství zaniklo -> vyhlášena **Výmarská republika** – až do r. 1933
- Problémy se splácením válečných reparací -> nezvládali platit
- **Rúrská krize (1923)**
 - Francie obsadila německé továrny v Porúří – náhrada reparací -> továrny zastavily výrobu
 - V Německu obrovská inflace
 - Američané vyzvali Fr. ať Porúří opustí
- Systém splácení regulován pomocí Youngova a Dawesova plánu (finančníci z USA)
- **Dawesův plán (1924-1929)**
 - Platnost 5 let, plán hospodářské obnovy Německa
 - Navrhuje snížení splátek reparací, poskytnuta půjčka („dolarový déšť“)
 - Americký plán pro Německo
- **Youngův plán (1929)**
 - Snížení platby reparací
 - Stanovil výši splátek až do r. 1989
- Reparace **nespláceli v době hospodářské krize (1931 – Hooverovo moratorium) a během 2. SV**

Růst nacionalismu

- Poválečná bída, podmínky versailleského míru, ztráta území -> **radikalizace obyvatelstva, vzestup nacionalismu**
- 1920 – vzniká **NSDAP** (Národně socialistická německá dělnická strana), v čele **Hitler** – slibuje snížení nezaměstnanosti, revizí míru, za krizi viní Západ a Židy
- **Pivní puč (1923)**
 - Hitler se pokusil o státní převrat přepadením pivnice, ve které seděli představitelé vlády
 - Neúspěch, odsouzen, NSDAP zakázána (propuštěn po 9 měsících)
- 1933 – **Hitler jmenován říšským kancléřem** (prezident Paul von Hindenburg)
- 1934 – po smrti Hindenburga **Hitler spojil úřad říšského kancléře a prezidenta** a prohlásil se **Vůdcem (Führer)** -> **NSDAP jediná povolená strana**

OBČANSKÁ VÁLKA V RUSKU

- Vypukla hned po říjnové revoluci (1917-1922)
- Válka **rudých** (bolševická Rudá armáda) X **bílým** (stoupenci carismu)
- **Velitelé rudých** – Tuchačevskij, Buďonnyj, Trockij
- **Velitelé bílých** – Kolčak, Wrangel, Děnikin, Judenič
- Pokusily se ji ovlivnit mocnosti pomocí intervence – neúspěch
- 1918 – bolševici rozehnali Ústavodárné shromáždění – zásadní krok k diktatuře
- 1918 – **Jekatěrinoburg – vyvražděna rodina ruského cara** -> poslední Romanovci -> **vítězství bolševiků**
- Březen 1919 – **vznik Kominterny** (komunistická internacionála – v Moskvě, řídila kom. Strany)
- Založena **ČEKA – ruská tajná policie** (více názvů – KGB, NKBU)
- 1921 – **vyhlášena NEP** (nová ekonomická politika)
- **Válka skončila v roce 1922 porážkou bílých**, Rusko zdecimováno – hladomor, poklesla průmyslová i zemědělská výroba
- **30. 12. 1922 – vznik Sovětského svazu** (ze 6 republik – Rusko, Ukrajina, Bělorusko, Arménie, Ázerbájdžán, Gruzie)
- **R. 1924 se k moci dostává Stalin**

MAĎARSKO

- V Důsledku Trianonské smlouvy přišlo o 70% území (solné doly, doly na drahé kovy a většinu lesů) -> **závažné ekonomické důsledky**
- Čtvrtina občanů Maďarska se stala občany jiných států
- **Maďarský revizionismus** = snaha o změny podmínek smlouvy
- Od podzimu 1918 probíhají ozbrojené střety Čechoslováků s Maďary
- V březnu 1919 **komunistický převrat** – vzniká **Maďarská republika rad** v čele s **Bélou Kunem**
- V létě 1919 intervence ČSR a Rumunska -> vzniklo **Maďarské království v čele s Miklósem Horthym** (královský regent -> Karel I. se dvakrát pokusil získat moc, ale neuspěl)
- Na hranici s ČSR nepokoje, ostatní státy se cítí ohroženy
- 1921 – vznik Malé dohody – obranné uskupení Československa, Rumunska a Království SCHS proti případnému maďarskému útoku
- **Maďarsko v čele s Horthym se stalo spojencem Hitlera**

POLSKO

- Jaro 1926 -> **státní převrat, vede Józef Piłsudski** (nejslavnější polský maršál)
- Do té doby nestabilní vláda
- Piłsudski zavedl tzv. **sanační (nápravný) režim** - vojenská diktatura
 - Posílil moc prezidenta
 - Sám převzal post premiéra -> i tak řídil politiku
 - Cílem bylo zachovat zdání demokratického režimu, aby ostatní státy neprotestovaly
- Zemřel 1935, režim trval
- Polsko podporovalo snahu rozbít Československo

ČÍNA

- **1911 zaniklo císařství -> vznik republiky**, v čele Sunjatsen z hnutí **Kuomintang (Čínská národní strana)**
- Kuomintang v čele s **Čankajškem** v roce 1928 **dobývá Peking** (pomoc SSSR)
- Z Kuomintangu **vystoupila Komunistická strana v čele s Mao Ce-tungem** a zahájila boj proti Čankajškovi
- 1927 – 1949 – série občanských válek
- 1949 – komunisté obsadili pevninu a Kuomintang utekl na Taiwan -> **v čele Číny Mao Ce-tung**

MO 22: Světová hospodářská krize, zrod fašismu a další důsledky krize, pokusy o její řešení

Osnova:

- PŘÍČINY SVĚTOVÉ HOSPODÁŘSKÉ KRIZE, JEJÍ PRŮBĚH A MOŽNÁ ŘEŠENÍ.
- POSTUPNÁ FAŠIZACE EVROPY – ITÁLIE, NĚMECKO, ŠPANĚLSKO, FAŠISTICKÉ TENDENCE V DALŠÍCH ZEMÍCH.
- NÁSTUP HITLERA K MOCI.
- OSA BERLÍN – ŘÍM – TOKIO.
- POLITIKA APPEASEMENTU.

SVĚTOVÁ HOSPODÁŘSKÁ KRIZE

- **Světová hospodářská krize – 1922-1933**
- **Krize z nadvýroby**
- Převis nabídky nad poptávkou -> prudký pokles cen, dluhy nesplaceny
- Postihla **všechny státy kromě SSSR** (Ruská ekonomika naopak rostla)
- Postihla zemědělství i průmysl
- „**černý čtvrtek**“ – 24. 10. 1929 – krach na americké burze s cennými papíry v NY
- „**černý pátek**“ – 25. 10. 1929 – krize se šíří z USA do Evropy a Asie
- **Pokles zahraničního obchodu** (o 1/3)
- **Pokles průmyslové výroby** – r. 1932 vrchol krize -> pokles výroby o 37%, v USA o 46%, více v Německu, Polsku, Kanadě, v zemích Latinské Ameriky, v ČSR
- Ve VB - mírnější důsledky - díky trhům v koloniální říši
- **Měnová krize – devalvace** (snížení hodnoty) národních měn vůči měnám zahraničním
- **Vysoká nezaměstnanost** a bída (u nás 1mil. Nezaměstnaných, celkem asi 30 mil.)
- Rostly **sociální nepokoje**
- **Politické důsledky krize** - představitelé radikálních hnutí nacházeli více stoupenců
 - **Fašisté a nacisté** - nabízeli východisko z krize - vládu "silné ruky" - fašistickou/nacistickou diktaturu
 - **Komunisté** - propagovali nutnost provedení násilné sociální revoluce - jejich podpora rostla

Východiska z krize

- Posílení státních zásahů do vývoje hospodářství
- Všemocná ruka volného trhu – vyřeší všechny problémy automaticky
- **USA**
 - Zásady hospodářské politiky Franclina D. Roosevelta
 - **Program New Deal** (Nový úděl)
 - **Opatření proti krizi** (USA prezident Roosevelt – vyhrál díky tomu volby r. 1932)
 - Stát se stal kontrolorem bankovního sektoru (devalvace dolaru, podpora am. vývozu, pomoc zadluženým farmářům)
 - Vytváření nových pracovních příležitostí (velké stavby – továrny, letiště, dálnice)
 - Využití státních zásahů do hospodářství za účelem zastavení krize a oživení ekonomiky
 - **Do r. 1937** zlepšení hospodářské situace = **zlomení krize v USA**
- **Francie**
 - Hosp. krize se zde prolíná s krizí politickou
 - **Vznik Lidové fronty**
 - Sjednocení levicově orientovaných stran a odborů
 - Uzákonění 40-ti hodinového pracovního týdne, prodloužení placené dovolené, zlepšení sociál. poměrů důchodců

- Hospodářské prosperity však nedosáhla – naopak zvýšení nákladů, snížení konkurenceschopnosti Fr. firem
- 1938 – premiérem radikál Eduard Daladier – politický, morální i hospodářský rozvrat Fr.
- **Švédsko**
 - Tzv. „švédská cesta“ z krize
 - Politika výhodných úvěrů
 - Rozsáhlý program veřejných prací
 - Důsledná politika sociálního partnerství
 - 1936 – program **Státu blahobytu = úspěch**
- **Německo**
 - Budován uzavřený hospodářský systém, zavedeno centrálně řízené hospodářství
 - Snaha o soběstačnost v surovinách a potravinách, podpora zemědělství, státní veřejné práce – dálnice
 - **Začíná se mohutně zbrojit** – pracovní příležitosti (cílem vytvoření moderní armády)
 - 1935- 37 – celé německé hospodářství **převedeno na potřeby války**
- **Anglie**
 - **Devalvace libry (1931)** -> důsledkem zvýšení zahr.obchodu
- **Itálie**
 - Zásahy státu do hospodářství (kontrola nad bankami, nucená kartelizace)

FAŠIZACE EVROPY

Itálie

- Reakce na stále populárnější komunismus - kapitalisté měli velký strach ze znárodňování
- **Sílilo levicové hnutí**
- **Fasci di combattimento („černé košile“)**
 - Bojové skupiny (polovojskové)
 - Potlačovaly pokusy o znárodňování
 - Vytvořil fašistickou stranu – v čele novinář **Benito Mussolini** (obratný řečník -> mnoho stoupenců, slibuje expanzi na Balkán a do Afriky za prac. příležitostmi)
- I obyčejní lidé měli možnost se politicky prosadit (nejaktivnější fašista se mohl dostat do špičky společnosti - korporativní fašismus)
- **Pochod na Řím (28. 10. 1922)**
 - **Fašisté se dostali k moci**
 - Obsadili hlavní město (bez boje) -> král Viktor Emanuel III. Kapituloval
 - **Mussolini jmenován ministerským předsedou**
- 1925 zrušen parlament -> **vyhlášena diktatura**
- Zákaz nefašistických stran, zatýkání odpůrců
- Budován kultu vůdce (**il Duce**) -> vůdcovský stát

Španělsko

- **Sílí zde levicové hnutí** - proti němu vystoupili důstojníci (1923) -> **nastolení vojensko-fašistické diktatury**
- 1936 se dostává k moci **koalice Lidové fronty** (republikáni, socialisté, komunisté) - levicová vláda
- **Podnět pro fašistický puč**
- **Fašistická strana Falanga**
 - V čele **generál Francisco Franco**
 - Na začátku málo stoupenců -> Franco získal stoupence ze Španělska, Maroka, Itálie a Německa
- 18. 7. 1936 – protivládni povstání proti tehdejší republikánské vládě

- Z pokusu o státní převrat vznikla **občanská válka**, která trvala 3 roky (červenec 1936 – duben 1939)
 - **Interbrigády** (republikánští antifašisté – podpora SSSR) X **Falanga** (pomoc Německa, Itálie -> obrovská přesila)
 - Němci si zde vyzkoušeli taktiku, kterou později využili ve 2. SV (Guernica)
 - Pochod na Madrid (pátá kolona) – v březnu 1939 Madrid padl
 - **Vítězí fašistická diktatura**
- Španělsko za 2. SV zůstalo neutrální zemí

Další evropské státy

- **Portugalsko** – generál Antonio Carmona provedl 1926 vojenský převrat = fašistický režim - diktátor Antonio Salazar
- **Bulharsko** – 1923 proběhlo komunistické povstání v čele s Jiřím Dimitrovem - potlačeno a dochází k fašistickému převratu
- **Maďarsko** – konstituční monarchie v čele s admirálem Miklóse Horthyho
- **Rumunsko** – spojenec Německa, největší vliv má maršál Ion Antonescu
- **Chorvatsko** – v čele státu hnutí Ustaša, které je vedeno Ante Pavelićem

NACIZACE NĚMECKA

- Poválečná bída, podmínky versailleského míru, ztráta území, hospodářská krize-> **radikalizace obyvatelstva, vzestup nacionalismu**
- **NSDAP** (Národně socialistická německá dělnická strana)
 - Vzniká roku 1920
 - **V čele Hitler**
 - Politická strana zastupující zájmy nejreakčnější skupiny německého monopolního kapitálu
 - Krajní šovinismus
 - Teror proti revolučním dělnickým hnutím
 - Antikomunismus, rasismus, antisemitismus
 - Slibuje snížení nezaměstnanosti, revizí míru
 - Za krizi viní Západ a Židy
- **Pivní puč (1923)**
 - Hitler se pokusil o státní převrat přepadením pivnice, ve které seděli představitelé vlády
 - Neúspěch, odsouzen, NSDAP zakázána (propuštěn po 9 měsících)
- 1925 – strana znovu obnovena, r. 1932 roste počet voličů (Hitler slibuje odstranění krize)
- 1933 – **Hitler jmenován říšským kancléřem** (prezident Paul von Hindenburg) -> následující den rozpuštěn parlament -> **konec demokracie**
- **Požár říšského sněmu** – Hitler obvinil své odpůrce (komunisty, socialisty)
- Zakázány ostatní politické strany
- 1934 – po smrti Hindenburga **Hitler spojil úřad říšského kancléře a prezidenta** a prohlásil se **Vůdcem (Führer)** -> **NSDAP jediná povolená strana**

Opory nacistické moci

- **SS** (Schutzstaffel)
 - Ochranné oddíly, původně osobní stráž Hitlera
 - Elitní organizace přímo podřízená Hitlerovi, vůdce H. Himmler
- **SA** (Sturmabteilung)
 - Německý úderný oddíl
 - Polovojenská organizace v letech 1921 – 45
 - Měla sloužit k násilnému nastolení fašistické diktatury
 - Od roku 1931 za vedení Ernsta Röhma spolu s SS hlavní nástroj teroru nacistické strany NSDAP proti odpůrcům nacistů.

- Ernst Röhm a další členy SA nechal Hitler zastřelit při „**Noci dlouhých nožů**“ (30.6.1934)
- **Hitlerjugend** (HJ)
 - Nacistická mládežnická organizace
 - Od roku 1936 povinná pro celou německou mládež
- **Gestapo** - (Geheime staatspolizei)
 - Založeno roku 1933 Göringem, od roku 1934 podřízeno Himmlerovi

OSA BERLÍN-ŘÍM-TOKIO

- Vojensko-politické uskupení nacistického **Německa, Itálie** a následně **Japonska**
- 1936 – Německo-italská smlouva, později připojení Japonska (pakt proti kominterně)
- 1939 – **Ocelový pakt** -> spolupráce Německa a Itálie v případě války
- 27. září 1940 – **Pakt tří (osa Berlín-Řím-Tokio)** – stvrzení spojení výše uvedených zemí (+ satelitní státy)
- Problémové vztahy mezi jednotlivými členy
- Neexistující žádná společná taktika při postupu za konečným vítězstvím
- Spíše se dělí na 3 bloky, a to na Německo + satelity, Japonsko a Itálii

POLITIKA APPEASEMENTU

- **Politika ustupování, usmířování si protivníka ústupky**
- Ustupování západních demokracií totalitním režimům
- Prosazována hlavně **představiteli VB a FR** (Edouard Daladier a Neville Chamberlain)
- Politici věřili, že uspokojením potřeb a požadavků nacistického Německa odvrátí druhou světovou válku a zachovají mír za každou cenu
- Důsledkem – **anšlus Rakouska, Mnichovská dohoda**
- Jejich úsilí, které trvalo několik dlouhých let, však bylo marné
- Německo bylo těsně před 2. světovou válkou ještě posíleno a demokratické síly oslabeny
- Dnes je appeasement vnímán spíše negativně a jako historický omyl

MO 23: Příčiny, průběh a důsledky 2. světové války

Osnova:

- ▶ STUPŇOVÁNÍ NĚMECKÝCH POŽADAVKŮ, EXPANZIVNÍ POLITIKA NĚMECKA, ITÁLIE A JAPONSKA PŘED 2. SVĚTOVOU VÁLKOU, POLITIKA APPEASEMENTU.
- ▶ ZAČÁTEK 2. SVĚTOVÉ VÁLKY. HLAVNÍ ETAPY VÁLKY, VÝZNAMNÁ BOJIŠTĚ, OSOBNOSTI.
- ▶ VELMOCENSKÁ JEDNÁNÍ ZA VÁLKY.
- ▶ HOLOCAUST.
- ▶ KONEC VÁLKY V EVROPĚ A VE SVĚTĚ.

SITUACE PŘED VÁLKOU

- **Pakt Ribbentrop-Molotov** (srpen 1939)
 - Pakt o neútočení
 - SSSR a Německo
 - Tajná dohoda o rozdělení sfér vlivu v Polsku, Pobaltí, Finsku a Rumunsku
 - Potřebovali se připravit na válku (Stalin – zaostalá výzbroj, vyvraždil vlastní důstojníky, Hitler – potřeboval zbraně, munici a moc)
 - Šok pro Evropu
- **SSSR začalo zabezpečovat hranice**
 - **Sovětsko-finská válka** – SSSR vítězí -> vyloučeno ze Společnosti národů (1940)
 - Připojili Pobaltské republiky (1940)
 - Získání Besarábie a Bukoviny
- **1938 – anšlus Rakouska Německem, Hitler vítán**
- **29. 9. 1938 – anexe Československa** (na základě Mnichovského diktátu, museli jsme dát území i Maďarsku a Polsku)
- **Politika appeasementu**
 - politika ústupků
 - Hitler požadoval odstoupení československých Sudet
 - **Mnichovská dohoda:** Neville Chamberlain (VB), Edouard Daladier (FR), Adolf Hitler (NĚM), Benito Mussolini (IT) -> 30.9.1938, naše vláda to musela přijmout
 - výsledek jiný: Hitler a Mussolini si kladli další požadavky
- **Ocelový pakt** – Německo, Itálie
- **Pakt tří** (Osa Berlín-Řím-Tokio) – září 1940

PRŮBĚH VÁLKY

Etapy války

- **1. etapa** – 1. 9. 1939 – 22. 6. 1941
 - Vítězná etapa pro Hitlera (neúspěch jen v bitvě o Anglii)
 - Blesková válka -> překvapit, zaútočit, postupovat
- **2. etapa** – 22. 6. 1941 – 1942/1943
 - Útok na SSSR
 - Končí zvraten ve válce (bitva u Stalingradu a u Kurska – vítězí SSSR)
- **3. etapa** – 1942/1943 – 7./8. 5. 1945
 - Vítězství na východní frontě
 - Konec války v Evropě 8. 5. 1945
- **4. etapa** – 8. 5. 1945 – 2. 9. 1945
 - Válka v Japonsku (končí jeho kapitulací)

Příčiny

- Touha Hitlera po nadvládě árijské rasy

Záminka

- **Gliwický incident – 1. 9. 1939**
- „Plán weiss“
- Velitel Reinhard Heydrich
- Němci se převlékli do Polských uniforem -> přepadli německý vysílač v Gliwicích
- Záminka pro Němce aby napadli Polsko -> **začátek druhé světové války**

Čtvrté dělení Polska

- 1. září 1939
- **Tři části**
 - **Západní část** – Německo
 - **Střední část** – Generální gouvernement – něm. Kolonie
 - **Východní část** – SSSR
- Polsko po 20 letech existence zaniklo

První etapa války (1. 9. 1939 – 22. 6. 1941)

- **1. 9. 1939 – Německo vyhlásilo Polsku válku** -> „blitzkrieg“ -> Poláci měli špatně vyzbrojenou armádu (do 14ti dnů podlehli)
- **3. září 1939 VB a Francie** (+ jejich dominie – Kanada, NZ, Austr.) **vyhlásili válku Německu** -> „sitzkrieg“ – válka v sedě (do bojů nezasahovali)
- Západní část Polska připojena k Říši
- **17. 9. – SSSR napadl východní část Polska** -> zabránil území na základě paktu Ribbentrop-Molotov
 - Do zajetí padlo 250 tis. lidí -> z rozhodnutí NKVD (tajná policie) 25 tis. zlikvidováno (důstojníci, pohraničníci, policisté, úředníci) -> **Katyňský masakr**
- **9. 4. 1940 – Německo obsadilo Norsko a Dánsko**
 - Dánům se povedlo dostat židy pod záštitou krále do bezpečí
 - **Norsko**
 - Fjordy – ponorková válka
 - Železná ruda přes Švédsko
 - Kolaborant Quisling
- **10. 5. 1940 – začátek tažení Německa proti Francii, Belgii, Nizozemsku a Lucembursku**
 - Němci obešli fr. obranou (Magniotovu) linii -> obklíčili anglo-francouzská vojska
 - Porušena neutralita Belgie, Nizozemska a Lucemburska
 - **Dunkerqueský zázrak** (operace Dynamo) – evakuace 400 tis. vojáků z Fr. do Anglie
- **22. 6. 1940 – obsazena Francie**
 - **Kapitulace v Compiègnském lese** (podepsal Phillippe Pétain)
 - **Rozdělení Francie**
 - **Severní část + Paříž** – okupována Německem
 - **Jižní část** – profašistická, kolaborantská vláda se sídlem ve Vichy = loutková vláda
 - **Atlantský val** – obraná linie bunkrů budována Němci na severu a východě Francie (5 000 km) -> báli se vylodění spojenců
 - **Francouzský zahraniční odboj – Charles de Gaulle**
- **1940 – letecká bitva o Británii**
 - Premiérem VB – Winston Churchill
 - Červenec 1940 – Hitler navrhl Anglii mír -> Churchill se rozhodl pokračovat ve válce do vítězného konce
 - Plán na vylodění v Británii = seelöwe
 - **Letecký útok na Británii**
 - Hlavní fáze srpen – říjen 1940
 - **RAF** (Royal Air Force, i čeští letci – 3 stíhací a 1 bombardovací perutě) X **Luftwaffe**
 - Hitler chtěl VB nejprve leteckou bitvou oslabit a pak provést vylodění

- Nejprve bombardovány vojenské cíle, potom i civilní (Londýn)
- **Neúspěch Hitlera – ztratil 2x víc letadel, musel se stáhnout**
- **Britové zvítězili i díky radarovému systému**

Druhá etapa války (22. 6. 1941 – 1942/1943)

- Před útokem na SSSR zaútočil Hitler na Jugoslávii
 - Chorvatsko na straně Německa -> fašistická strana
 - Ve zbytku partyzánská válka – v čele Josip Bros Tito (politik, prezident)
- 22. 6. 1941 – **útok na SSSR**
 - **Plán Barbarossa**
 - Hitler předpokládal porážku SSSR
 - Porušení paktu o neútočení (Stalin to nečekal tak brzo – věděl, že Hitler chystá útok, ale myslel si, že je to provokace -> nemobilizoval armádu)
 - **3 směry útoku**
 - **Sever** – směr **Leningrad** (město ruských revolucí, důležité místo)
 - **Střed** – směr **Moskva** (hl. město, památky, strategické místo)
 - **Jih** – směr **Kavkaz** (ropa a nerostné suroviny)
 - První týdny katastrofa pro Rusko -> Němci rychle postupovali
 - Praktikovali **3V – vysídlit, vyvraždit, vypálit** (taktika spálené země)
 - V říjnu postup Němců ztížen kvůli počasí
- 8. 9. 1941 – 18. 1. 1944 – **blokáda Leningradu**
 - 900 dní, nejvíce mrtvých ve 2.SV
 - Ze severu útočili Finové, z jihu Němci
 - **Špatné zásobování** (v zimě přes zamrzlé Ladožské jezero), kanibalismus
 - Generál **Vlasov** – zajat při blokádě, unikl Stalinovým čistkám, přidal se na stranu Němců, potom se nechal zajmout a založil ROA (Ruská osvobozená armáda) -> osvobodil Prahu -> po válce vydán Stalinovi a popraven
 - **Blokáda prolomena sovětskými vojsky**
 - **SSSR se přidává na stranu spojenců**
- Prosinec 1941 – **útok na Moskvu**
 - Operace Tajfun
 - Mohutná ruská ofenziva (generál Žukov)
 - **Moskva nebyla dobytá -> 1. neúspěch Hitlera na východní frontě**
- Hitler připravuje jarní útok na Kavkaz -> chce odříznout Moskvu od nerostných surovin a ropy

Japonská expanze a válka v Tichomoří

- Japonsko podporovalo Německo a Itálii -> obsadilo Francouzskou Indočínu
- Snaha o ovládnutí Asie
- 7. 12. 1941 – **útok na Pearl Harbor**
 - Bez předchozího varování vyhlásili válku USA -> šok pro Ameriku
 - Letecký a torpédový útok
- -> **8. 12. 1941 – vstup USA do války** -> podpora VB (nakonec se přidalo do války dalších 30 států světa -> světová válka)
- V r. 1942 mají v Pacifiku převahu Japonci
- **Bombardování Tokia** -> morální význam
- **Bitva v Korálovém moři** (květen 1942) + **bitva u Midway** (červen 1942) -> **zvrát v Tichomoří – Američané poráží Japonce**

Obrat ve válce

- Červen 1942 – 1943 – **bitva u Stalingradu**
 - Němci, Rumuni, Italové, Maďaři X Sověti
 - Bojovalo se o každý dům
 - Stalin nechtěl město Němcům vydat, Hitler ho chtěl za každou cenu dobýt
 - Velitelé – Německo – Paulus, SSSR – Čujkov
 - **Němci město vybombardovali** – boje muže proti muži v troskách města (krycí válka)

- Padly asi 2 mil. vojáků
- Němci obsadili 90% města -> Rusové je uvěznilí vevnitř -> Němci hladověli a mrzli -> „Stalingradský kotel“
- **31. 1. 1943 – Paulus podepsal v troskách kapitulaci**
- **Hitlerova pýcha raněna**
- **Rudá armáda získává převahu**
- Červenec 1943 – **bitva u Kurska**
 - **Největší tanková bitva 2. SV** (Němci – tank Tygr, Sověti – opancéřovaný tank T34)
 - Ruská zbraň – **kaťuše** („Stalinovy vyrhany“)
 - Převaha na straně Sovětů -> **porážka Němců**
- Sovětská armáda postupuje na západ
- **Leden 1944 – prolomena blokáda Leningradu**

Třetí etapa války (1942/1943 – 8. 5. 1945)

- Červenec 1943 – **vylovení anglo-amerických vojsk na Sicílii**
 - Postup směrem na Itálii -> **zajat Mussolini**
 - Italská vojska donucena ke **kapitulaci v severní Africe**
- Němci se nemohli smířit se ztrátou Itálie -> obsadili sever -> **boje u kláštera Monte Cassino** (Němci + Itálie proti spojencům)
- **Konference v Teheránu**
 - Listopad/prosinec 1943
 - Jednání **Velké trojky = Stalin, Churchill, Roosevelt**
 - Vymýcení nacismu
 - Vytvoření OSN
 - Společná okupace Německa
 - Otevření druhé fronty (závazek k otevření na jaře 1944)
- **6. 6. 1944 – Den D**
 - Operace **Overlord**
 - Vrchní velitel spojenců D. D. Eisenhower
 - **Otevření druhé fronty**
 - Do poslední chvíle bylo místo utajeno
 - **Vylodění v Normandii**
 - Celkem 150 tis. vojáků
 - Hitler předpokládal vylodění jinde – v Calais – spojenci to podporovali
 - **Pláže** – Utah, Omaha, Juno, Gold, Sword
 - **Prolomen Atlantský val** (velitel ne valu Erwin Rommel – „Pouštní liška“ – nejprve v elitel bojů v Africe, potom na Atlantském valu, nakonec musel spáchat sebevraždu – Hitler ho podezřívá s chystáním atentátu na něj)
 - Moment překvapení, převaha nad Němci
 - Nepřítomnost Luftwaffe
 - Výborná příprava + pomoc parašutistických výsadek (obsadily strategické křižovatky, cesty, mosty)
- **Postup do Fr. vnitrozemí**
- Srpen 1944 – **osvobozena Paříž**
- Další postup přes Belgii, Nizozemí až k Německu
- Prosinec 1944 – **Malmédský masakr v Belgii** – zabito 71 amerických zajatců
- Prosinec 1944/leden 1945 – **německá ofenziva v Ardenách**
 - **Poslední pokus se bránit**
 - Tankový útok
 - Zpomalení postupu spojenců
- **Březen 1945 – překroční Rýna**

Východní fronta

- Od bitvy u Kurska **převaha Rudé armády**
 - Postupuje přes jižní a střední Evropu

- Stalin chtěl osvobodit co nejvíce států
- Po státním převratu v Rumunsku a Bulharsku vyhlásují tyto státy Německu válku
- Léto 1944 – **Varšavské povstání**
 - Cílem bylo osvobodit město ještě před příchodem Rudé armády
 - Organizováno polskou zemskou armádou a nekomunisty
 - Neúspěšné – 220 tis. mrtvých civilistů, město zruinováno
- Říjen 1944 – **osvobození Jugoslávie**
 - V čele partyzánů Josip Bros Tito -> osvobodil Jugoslávii a nechtěl, aby mu Stalin diktoval
 - > roztržka Jugoslávie a SSSR – s námi nebo proti nám (1945-1955)
 - Tito prezidentem Jugoslávie (až do r. 1980)

Jaltská konference

- Únor 1945 na Krymu
- **Velká trojka** (Stalin, Churchill, Roosevelt)
- Požadavek bezpodmínečné kapitulace Německa
- Rozdělení Německa a Berlína do 4 okupačních zón (VB, USA, Fr., SSSR)
- Potrestání válečných zločinců (2 soudní tribunály)
- Poválečné uspořádání světa, svobodné volby v osvobozených státech
- Dohoda o vytvoření OSN

Konec války v Evropě

- Německo obkličováno ze všech stran
- Stalin si vyžádal dobytí Berlína
- **30. 4. 1945 se Sověti dostali do Berlína** -> Hitler spáchal v podzemním bunkru sebevraždu
- **Berlín dobyt 2. 5. 1945**
- **7. 5. 1945 – kapitulace Německa v Remeši** (nebyli zde nejvýznamnější Sověti)
- **8. 5. 1945 – kapitulace Německa v Berlíně** -> konec 2. světové války v Evropě

Konec války v Tichomoří

- **Japonsko nechce kapitulovat**
- Červenec 1945 – vyvíjena atomová bomba v USA v Novém Mexiku (projekt Manhattan, fyzik Oppenheim)
- 6. 8. 1945 – **svržena atomová bomba na Hirošimu** (v 8:15)
 - Přístav, letiště
 - Bomba Little Boy na letounu Enola Gay
 - Město totálně zničeno
- 9. 8. 1945 – **svržena atomová bomba na Nagasaki**
 - Loděnice, továrny
 - Bomba Fat Man
- 14. a 15. 8. oznámilo Japonsko kapitulaci
- **2. 9. 1945 – podepsána bezpodmínečná kapitulace Japonska** na americkém křižníku Missouri -> konec 2. světové války

DŮSLEDKY VÁLKY

Postupimská konference

- Srpen 1945
- Jednali – **Stalin, Atlee** (vystřídal Churchilla), **Truman** (Roosevelt zemřel 1945)
- **Program 4D – demilitarizace, denacifikace, demokratizace, dekartelizace** (zbavení moci největších monopolů)

Norimberský soudní tribunál

- 20. 11. 1945 – 1. 10. 1946

- **Trestání přečinů proti míru, válečných zločinů a zločinů proti lidskosti**
- **12 trestů smrti** (Göring spáchal před popravou sebevraždu, Bormann zemřel dříve)
- Poprvé v dějinách bylo **rozpoutání války označeno za zločin**

Tokijský soudní tribunál

- **Zločiny proti míru, proti lidskosti a válečné zločiny**
- Japonský císař Hirohito ani jeho syn nebyli stíháni

Důsledky

- **Válečné škody** – nejvíce Německo, škody na životech, hospodářský pokles
- **Změna politické mapy** – nové mocenské poměry, do popředí USA a SSSR
- **Posílení levicových stran** – SSSR největší podíl na porážce Německa -> země osvobozené SSSR -> komunistický převrat -> **Stalinismus** – šíření komunistické ideologie
- **Vůdčí postavení USA**
- **Počátky studené války**
- **Vznik OSN**

HOLOCAUST

- Konečné řešení židovské otázky - zemřelo asi 6 mil. Židů (nacisté plánovali 11 mil.)
- První pogrom před válkou – Křišťálová noc (listopad 1938) -> židé zabíjeni a zatýkáni v Berlíně
- **Konference v Évianu** (1938 Francie) – židovské vystěhovalectví (nejvstřícnější Dominik, rep. a Čína)
- **Konference ve Wansee** (leden 1942) – konečné řešení židovské otázky (zadavatel – Hitler, organizátor – Heydrich, šéf katů – Himmler)

Koncentrační tábory

- **Pracovní a vyhlazovací**
- Většina na území Polska
- **Terezín**
 - **Židovské ghetto** na našem území
 - „Čekárna na smrt“
 - Sběrný tábor, modelové ghetto
 - V červnu 1944 – delegace Červeného kříže
- **Pracovní** – Mauthausen, Dachau, Buchenwald, Ravensbrück (ženský tábor), Sachsenhausen
- **Vyhlazovací** – Osvětim, Březinka (Osvětim II.), Treblinka, Majdanek, Chelmno, Sobibor
- Hromadné útoky – Treblinka, Sobibor

Zachránci Židů

- **Oskar Schindler**
 - Ve své továrně zaměstnával židy
 - Uplácel velitele táborů, aby je zachránil – byli nepostradatelní
- **Sir Nicolas Winton**
 - Zachránil 669 židovských dětí z Československa – vlakem do Anglie
 - Poslední transport 1. 9. 1939 už neodjel
- **Rael Gustav Wallenberg**
 - Švédský diplomat
 - Zachránil 100 tis. maďarských židů vydáním švédských diplomatických pasů
- **Organizace Simona Wiesenthala**
 - Pátrání po nacistech, kteří unikli soudu
 - Vypátral přes 1000 nacistů (Eichman, Stangl)
 - Uchovává zločiny nacismu v paměti (centrum S. Wiesenthala)

MO 24: Naše země za 2. světové války, život v protektorátu

Osnova:

- HITLERŮV ZELENÝ PLÁN, TŘI NEÚSPĚŠNÉ ÚTOKY NĚMECKA NA ČSR.
- MNICHOVSKÁ DOHODA A JEJÍ DŮSLEDKY.
- DRUHÁ REPUBLIKA.
- PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA.
- DOMÁCÍ A ZAHRANIČNÍ ODBOJ. SNP A PRAŽSKÉ POVSTÁNÍ.
- OSVOBOZENÍ ČESKOSLOVENSKA.

SITUACE PŘED VÁLKOU

- **Edvard Beneš**
 - Zvolen **prezidentem** ve volbách r. **1935**
 - Podpořen komunisty a henleinovci, proti němu agráři
 - Snažil se udržet demokracii
 - Po svém zvolení urychleně odstartoval stavbu opevnění v pohraničí
- DNSAP zakázána (obdoba NSDAP u nás) -> povolena jen SdP
- Zostřen a doplněn zákon na ochranu republiky (proti nedemokratickému hnutí)
- Tiskový zákon – zákaz propagace fašismu v tisku
- **Fall Grün**
 - R. 1937 Němci připravili **plán útoku na ČSR** (celkem 3 útoky – všechny neúspěšné)
 - Cílem – rozbít ČSR -> úloha SdP a **Konrada Henleina** -> **5. kolona = nepřítel je uvnitř státu**
 - **1. neúspěšný útok na ČSR** – říjen 1937 -> německá vojska se stahují k našim hranicím -> po diplomatických jednáních Hitler nucen couvnout
 - Duben 1938 – Karlovarské požadavky – stupňování požadavků SdP
 - **2. útok na ČSR** – květen 1938 -> stahování německých vojsk a akce Henleina v republice -> opět diplomaticky vyřešeno
 - **20. 5. 1938 – částečná mobilizace**
 - **3. útok na ČSR** – 13. 9. 1938 -> henleinovci se pokusili o puč -> vojenský zásah -> vyhlášeno stanné právo -> Frank a Henlein prchli do Německa
 - **Naše země se 3x ubránila Německu**
- **Září 1938 – všeobecná mobilizace**
- Vytvořena vláda na obranu republiky (v čele generál Syrový)

MNICHOVSKÁ DOHODA

- **Politika appeasementu** – politika ústupků a usmiřování agresora (Anglie a Francie vůči Hitlerovi)
- 15. 9. 1938 – schůzka Chamberlaina s Hitlerem -> Hitler požaduje odstoupení Sudet -> Fr., VB, It. doporučují odstoupit území s většinou německých obyvatel
- 22. 9. 1938 – 2. schůzka Chamberlaina s Hitlerem -> své požadavky přidává i Maďarsko a Polsko -> Chamberlain přehnané požadavky odmítá
- **23. 9. 1938 v ČSR všeobecná mobilizace**
- Hitler oznámil, že 28. 9. zaútočí na ČSR
- **29. – 30. 9. 1938 – Mnichovská konference**
 - 4 státy – **Německo (Hitler), Itálie (Mussolini), Británie (Chamberlain), Francie (Daladier)**
 - **Mnichovský diktát podepsán 29. 9. 1938 -> do ČSR se dostal až 30. 9. -> začal platit okamžitě** (naš názor nikoho nezajímá – o nás, bez nás)
 - Sudetští Němci mají právo se odtrhnout a připojit se k Říši

- **1. 10. začalo vyklízení pohraničí** -> říšským kancléřem pro sudetoněmecké území – Konrad Henlein
- Územní nároky Německa, Polska (Těšínsko a Spišsko) a Maďarska (Jižní Slovensko, Podkarp. Rus)
- **Důsledky**
 - **Vojenské** – ztráta pevností a zbraní
 - **Územní** – ztráta 1/3 území (Polsku, Maďarsku a Německu)
 - **Hospodářské** – ztráta průmyslových oblastí (těžba černého a hnědého uhlí), narušena komunikace, železnice
 - **Morální** – selhání diplomacie, nemohli jsme se bránit

2. REPUBLIKA

- **1. 10. 1938 – 15. 3. 1939**
- **Edvard Beneš abdikoval** 5. 10. 1938 – odešel do **emigrace** (Londýn)
- **Novým prezidentem** zvolen **Emil Hácha** (bývalý prezident Nejvyššího právního soudu – prezidentem být nechtěl)
- Požadavky autonomie Slovenska a Podkarp. Rusi
- 6. 10. 1938 – vyhlášena autonomie Slovenska
- 11. 10. 1938 – autonomie Podkarpatské Rusi
- Změnil se název republiky -> Česko-Slovenská republika -> federace
- **V čele vlády agrárník Rudolf Beran**
- V čele Slovenské autonomní vlády Josef Tiso
- **Zánik parlamentní demokracie** – strany a spolky zakázány, vládne se bez parlamentu
- Povoleny jen dvě strany – Strana národní jednoty, Národní strana práce
- Demokraticky smýšlející osoby pronásledovány

Slovenský štát

- Tiso a Hácha pozváni v březnu 1939 do Berlína -> Hitler požaduje okamžité odtržení Slovenska od Českých zemí
- **14. 3. 1939 – vyhlášen Slovenský štát**
 - **Prezidentem Josef Tiso**
 - **Nastolen klerofašistický režim -> v čele kněží, kolaborace s Němci**
- Slovensko se stalo vojenským a hospodářským **spojencem Německa**
- Židé pronásledováni – Tiso organizoval transporty
- 19. 3. 1939 – Podkarpatská Rus násilně připojena k Maďarsku

Vznik Protektorátu

- **14. 3. 1939 – Hitler Háchovi v Berlíně vyhrožoval** – pokud neodsouhlasí zábor Českých zemí, bude bombardována Praha -> Hácha pod nátlakem souhlasí s vytvořením Protektorátu
- **15. 3. 1939 – přes noc wermacht obsazuje zbytek ČSR**, Hitler přijíždí do Prahy
- **16. 3. 1939 – vyhlášen Protektorát Čechy a Morava**

PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA

Politická situace v Protektorátu

- Formálně ponechána autonomie a vlastní správa – omezeny pravomoci
- **Prezident – Emil Hácha**
- **Předseda vlády – Alois Eliáš** (dvojitý agent – na oko spolupracoval s Němci, podporoval odboj)
- V čele protektorátní vlády – Rudolf Beran, Jaroslav Krejčí, Richard Bienert

- Na české úřady dohlížel **zastupující říšský protektor**
 - **Konstantin von Neurath** (1939 – 1941)
 - Měl to za odměnu, nebyl přísný
 - Mohl se rozvíjet odboj
 - **Reinhard Heydrich**
 - Vyhlásil stanné právo (září 1941 – 27. 5. 1942) – výslechy, popravy, deportace
 - Zavražděn -> během heydrichiády zničena elita národa
 - **Kurt Daluege**
- **Okupační správa** – wermacht, gestapo (tajná policie), SS (ochrana), SD (bezpečnost)
- Neměli jsme zahraniční zastoupení
- Zákaz armády (jen vojsko do 7 000 mužů)
- Politické strany zakázány (existovaly pouze malé, uměle vytvořené – neměly žádnou moc, ani význam)

Život v Protektorátu

- **Hospodářské drancování českých zemí**
- Výroba převedena na **vojenskou výrobu**
- Nucené práce – „**totálně nasazení**“ – asi 600 tis. lidí (práce v Německu, Rakousku, Sudetech)
- Potraviny, zbraně, zásoby, mládež – posílány do Říše
- Lístkový systém na odběr potravin, obuvi a textilu – vznik černého trhu
- Nedostatek pohonných hmot
- Němci zabavily český zlatý poklad

- Nejpronásledovanější byli Židé, Romové a homosexuálové
- **Výnos o arizaci** (21. 6. 1939) – zabavování židovského majetku, ztráta lidských a občanských práv
- **Ghetto Terezín** – největší židovské ghetto u nás („čekárna na smrt“)
- **Pracovní tábory pro Romy** – v Letech u Písku a Hodoníně u Kunštátu

- 1939 – první živelné protesty proti okupaci
- **Uzavření vysokých škol**
 - **28. 10. 1939 v Praze oslav samostatného československého státu** – studenti VŠ
 - Při střetu s okupanty **zemřel student Jan Opletal** a dělník Václav Sedláček
 - **15. 11. – pohřeb J. Opletala** – průvod s rakví z Albertova
 - Nacisté se rozhodli zničit inteligenci -> 17. 11. vtrhli na akademickou půdu vysokých škol v Praze a v Brně – popraveno 9 studentských funkcionářů, 1 200 odvedeno do koncentračních táborů
 - **17. 11. uzavření vysokých škol**
- **Kuratorium české mládeže**
 - Založeno r. 1942
 - Výchova dětí a mládeže v duchu Třetí Říše
 - V čele **Emanuel Moravec** – kolaboroval s Němci, po válce spáchal sebevraždu

Domácí odboj

- **Politické ústředí**
 - Členové byli především představitelé bývalých politických stran
- **Obrana Národa**
 - Vojenský odboj
 - V čele generál Bílý a Alois Eliáš
 - Pobočky po celém protektorátu (i ve Zlíně – architekt M. Lorenz, učitel Ludvík)
- **Petiční výbor, Věrní zůstaneme**
 - Občanský odboj (lékaři, učitelé)
 - Milada Horáková (pracovala v ženském hnutí)

- **Komunistický odboj**
 - KSČ nelegální – nejprve mimo odboj
 - Byli rozpolčení -> SSSR tvrdil, že Německo je spojenec
 - Po napadení SSSR (1941) došlo ke sjednocení komunistů a stali se součástí odboje
- Za Neuratha mohl odboj existovat
- S příchodem Heydricha – stanné právo, snaha zastrážit národ a rozvíjet odbojové organizace
- **Aktivity odboje**
 - Zpravodajské – předávání informací
 - Partyzánská aktivita
 - Podpora rodin
 - Odklizení lidí v nebezpečí
 - Ilegální tisk
- **Vrcholní odbojář**
 - **Josef Balabán, Josef Mašín, Václav Morávek** – „**tři králové**“ – troufli si na ilegální akce i v Říši, provokovali nacisty
 - **Julius Fučík** – komunistický odbojář, novinář -> zatčen („Reportáž psaná na oprátce“) -> stal se poválečnou ikonou komunistů

Zahraněční odboj

- **Československý národní výbor**
 - Založen v Paříži před obsazením Francie -> přesídlil do Londýna
 - Řídil Čs. armádu v zahraničí
- V Londýně vznikla **prozatímní exilová vláda** – centrum demokratického exilového odboje
 - **Prezident – Edvard Beneš**
 - Předseda vlády – katolický kněz **Jan Šrámek**
 - Ministr zahraničí – **Jan Masaryk**
 - Ministr obrany – **Sergej Ing**
 - **Parlament – Státní rada**
- Vydávány **Benešovy dekrety**
- Prozatímní vláda uznána VB, USA, SSSR v roce 1941
- **Moskevský odboj**
 - V čele **Klement Gottwald, Václav Kopecký, Jan Šverma**
- 1. 1. 1942 – **ČR se přidala k Washingtonské deklaraci** -> **plnoprávný člen protihitlerovského odboje**
- V srpnu 1942 – **anulována Mnichovská dohoda**
- 12. 12. 1943 – **Beneš v Moskvě uzavírá spojeneckou smlouvu mezi ČSSR a SSSR** -> smlouva o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci (uzavřena na 20 let, 1963 prodloužena)

ČSR jednotky v zahraničí

- **Letci ve Velké Británii**
 - **František Fajtl**
 - **František Peřina** – největší stíhací eso
 - **Josef František** – nejúspěšnější letec v bitvě o Británii (17 nepřátelských letadel za měsíc)
 - **Karel Kuttlwasser** – noční přepady s bombardéry
 - **Josef Bryks** – po 48. chtěl utéct do Anglie -> zatčen a vězněn v Jáchymově
 - Celkem prošlo Čs. perutěmi kolem 2 500 mužů (3 stíhací a 1 bombardovací perutě)
- **Čs. vojáci v SSSR**
 - **Heliodor Pika** – vyjednával propuštění Čechů z Ruska, organizoval české oddíly v Rusku, navštívil gulagy -> **1949 popraven**
 - **Ludvík Svoboda** – **pozdější prezident**
 - Richard Tesařík – nositel řádu hrdinů SSSR
- **Legion Čechů a Slováků v Polsku** (pod vedením L. Svobody)
- **Pěší divize** ve Francii

- Na Středním východě a v Africe – pod vedením **Karla Klapálka – boje o Tobruk v Libyi**
- V SSSR se r. 1941 v **Buzuluku zformoval samostatný Čs. prapor** (L. Svoboda, J. Kratochvíl) -> rozrostl se na **1. Čs. národní sbor**

Atentát na Heydricha

- **Reinhard Heydrich**
 - Přišel do Prahy jako **zastupující říšský protektor 27. 9. 1941**
 - Jeden z nejvyšších představitelů NSDAP, hlavní velitel SD (bezpečnostní služby)
 - Likvidoval domácí odboj
 - **Stanné právo** – výjimečný stav – odvody do koncentračních táborů, zákaz vycházení v noci, domovní prohlídky, popravy (seznamy popravených v rozhlase), ničení odboje (popravení členové Obrany národa, Eliáš vězněn)
 - **Politika cukru a biče** – stanné právo X úlevy dělníkům
- **Operace Antropoid**
- V Londýně vybráni vojáci Čs. armády – **Josef Gabčík, Jan Kubiš**
- 28. 12. 1941 odletěli z Londýna (výsadky Silver A, B a Antropoid) -> seskočili u Prahy a navázali kontakty s domácím odbojem
- Heydrich jezdil každé ráno z Panenských Břežan do práce
- 27. 5. 1942 – Přijeli na Kirchmayerovu třídu (ostrá zatáčka) -> přijíždí Heydrich v kabrioletu bez eskorty -> **Gabčík střílí samopalem -> selže -> Kubiš hází granát** -> Heydrich zasažen střepinou
- **4. 6. 1942 – Heydrich umírá v nemocnici na selhání organismu**
- Na místo Heydricha -> K.H. Frank -> **další stanné právo** ((tisíce lidí zabíjeno a deportováno)
- Atentátníci se ukrývali v **kostele sv. Cyrila a Metoděje** spolu s 5 dalšími výsadkáři -> 16. 6. 1942 nahlásil **Karel Čurda úkryt atentátníků gestapu -> 18. 6. 1942 – několikahodinová přestřelka -> všichni výsadkáři buď zastřeleni, nebo spáchali sebevraždu**
- Karel Čurda získal odměnu 5 mil. Korun -> r. 1947 popraven za vlastizradu
- **Lidice**
 - **10. 6. 1942 v důsledku atentátu vypáleny** -> nacisté potřebovali někoho potrestat (na základě nevinného dopisu vybrali Lidice)
 - Muži popraveni na místě
 - Ženy deportovány do Ravensbrücku
 - Děti do 15 let – z 98 – 10 na převýchovu do Německa, ostatní otráveni výfukovými plyny u Chelmna
- 24. 6. vypáleny Ležáky

SLOVENSKÉ NÁRODNÍ POVSTÁNÍ (SNP)

- **29. 8. – 27. 10. 1944**
- V srpnu 1943 vznikla **Slovenská národní rada (SNR)** -> pověřena přípravou celonárodního ozbrojeného povstání -> nechtěli být na straně poražených jako spojenci Hitlera
- Na jaře 1944 – založeno **Vojenské ústředí (VÚ)** – **Jan Golian, Rudolf Viest** – velitelé povstání
- SNR a VÚ připravovaly plán povstání -> dvě východoslovenské divize a partyzáni měli otevřít karpatské průsmyky pro postupující Rudou armádu a čs. jednotky -> nezdařilo se, divize obklíčeny
- Němci začali obsazovat Slovensko 29. 8. 1944
- **Povstání vypuklo předčasně 29. 8. v Banské Bystrici**
- **Karpatsko-Dukelská operace (8. 9. 1944)**
 - Na pomoc povstalcům – Rudá armáda přes Karpatsko-dukelský průsmyk
 - Operace zahájena bez přípravy, nebyly nasazeny jednotky na boj v horách, Sověti vyčerpání -> **krvavý masakr** (padlo 50 tis. lidí)
- **Povstalcům pomáhali spojenci** – VB, USA, SSSR – zbraně, munice, zdravotnický materiál
- **27. 10. 1944 – nacisté dobyli Banskou Bystricu** -> do konce války Slovensko obsazeno (Golian a Viest – popraveni)

OSVOBOZOVÁNÍ ČESKOSLOVENSKA

- Na konci války **vypálili nacisté další vesnice** – Ploština, Prlov, Vařákovy Paseky, Javoříčko
- **Záměry okupantů** – zabránit ozbrojenému povstání, likvidace svědků -> popravy, pochody smrti
- **Pražské povstání** (5. 5. 1945)
 - Boje o rozhlas
 - Česká národní rada, v čele Albert Pražák
 - Obranu města řídil Karel Kuttlwisher, podpořeno četnictvem a partyzány
 - Barikády ve městech
 - Němci ustupovali na západ (chtěli se dostat do amerického zajetí) -> dohoda -> Němci nechají zbraně a mohou projít (Protokol o zastavení boje – Kuttlwisher a Toussaint)
- **Demarkační linie** – setkání spojenců od západu a Sovětů z východu (Linec – České Budějovice – Plzeň – Karlovy Vary – Saská Kamenice)
- Osvobození ČSR se účastní Poláci, Rumuni, Sověti, Američani (ze sovětských armád asi nejdůležitější byla ta od maršála Koněva a Malinovského)
- **18. 4. 1945** – jednotky **americké armády** přišly do západních Čech -> generál Patton
- Pražská operace – 6. – 9. 5. 1945 – cílem osvobodit Prahu
- **9. 5. 1945 – Praha osvobozena** (tankovou armádou Rybalkova a Leljušenka, 1. tank č. 23)
- Největší boje o velká města
- Celkem 6 útočných operací na našem území
- Poslední boje na Příbramsku

MO 25: Československo v letech 1945-1960

Osnova:

- ▶ KOŠICKÝ VLÁDNÍ PROGRAM.
- ▶ DEKRETY PREZIDENTA REPUBLIKY.
- ▶ PRVNÍ POVÁLEČNÉ VOLBY.
- ▶ POVÁLEČNÉ ZMĚNY V ČSR (NÁRODNOSTNÍ, ÚZEMNÍ, VNITŘNÍ A ZAHRANIČNÍ POLITIKA, VLASTNICKÉ VZTAHY)
- ▶ ÚNOROVÝ PŘEVRAŤ, BUDOVNÍ TOTALITNÍHO STÁTU (POLITICKÉ PROCESY, KOLEKTIVIZACE, HOSPODÁŘSKÉ ZMĚNY), VÝVOJ VE DRUHÉ POLOVINĚ 50. LET

-
- **Třetí republika** – 1945 – únor 1948
 - **Československá republika** – únor 1948 – červenec 1960

ČESKOSLOVENSKO PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE

Politická situace

- 1945 – jednání o charakteru republiky mezi moskevským a londýnským odbojem
- Shoda o obnovení republiky v předmnichovských hranicích (kromě Podkarpatské Rusi)
- **Jednání v Košicích**
 - Duben 1945
 - E. Benešem jmenována první vláda – Národní fronta Čechů a Slováků (v čele Zdeněk Fierlinger)
 - **Košický vládní program**
 - 5. dubna 1945
 - Zásady budování státu a politiky
 - Politické strany sdruženy do Národní fronty
 - Vytvořeny nové bezpečnostní sbory
 - Vyrovnání se s protektorátní minulostí – potrestání zrádců a kolaborantů
 - Strategické zahraniční směřování Československa bylo podřízeno Sovětskému svazu
- **Politické strany**
 - Všechny strany musely být sdruženy v **Národní Frontě Čechů a Slováků**
 - **KSČ** – Komunistická strana Československa
 - **ČSNS** – Česká strana národně sociální
 - **ČSL** – Československá strana lidová
 - **ČSSD** – Česká strana sociálně demokratická
 - Na Slovensku – KSS (Komunistická strana Slovenska), DS (Demokratická strana)
 - **Zakázány** – Agrární strana, Národně demokratická strana
- **Benešovy dekrety**
 - 144 dekretů (první z roku 1940)
 - Dekrety vydané mezi roky 1940 - 1944 - ustanovení čs. exilové vlády
 - Dekrety vydané mezi roky 1943 - 1945 - převzetí osvobozeného území od spojenců, organizace poválečné čs. vlády
 - Dekrety vydané po roce 1945 - týkaly se vojenských a ústavních změn, systému státní správy, státního občanství, změn ve vlastnických vztazích...
 - **Velký retribuční dekret** (1945) – válečné zločiny
 - **Retribuce** – mimořádné lidové soudy (forma trestu odplata)
 - **Malý retribuční dekret** – přečiny proti cti
 - **Dekret o znárodnění klíčového průmyslu, bank, dolů a pojišťoven** (24. 10. 1945) – podniky nad 500 zaměstnanců
 - **Dekret o konfiskaci nepřátelského majetku**

- **První poválečné volby** (26. května 1946)
 - Svobodné a demokratické
 - **V Čechách zvítězila KSČ** – 40% hlasů
 - Na Slovensku zvítězila Demokratická strana
 - 2. 7. 1946 Edvard Beneš jmenuje novou vládu – v čele Klement Gottwald
 - Pokračuje systém Národní Fronty
 - KSČ se připravuje k bolševizaci a postupnému převzetí moci
- **Hradecký program** (4. dubna 1947)
 - **Program KSČ**
 - Dokončení konfiskace půdy (šlechtické rody, Němci, Maďaři)
 - Cílem znárodnit veškerou půdu a zlepšit národní zemědělství
 - Pozemky nad 50 hektarů rozparcelovány

Němci na území Československa

- O odsunu se rozhodlo na Postupimské konferenci (červenec, srpen 1945)
- **Princip kolektivní viny** – nespravedlnosti, zmatky, přehmaty
- Diskriminační opatření – volný pohyb, bankovníctví, pracovní povinnost, potravinové přiděly
- **Divoký odsun Němců**
 - Květen, červen 1945
 - Spontánní, neřízeno vládou ani spojenci, narychlo, bezohledný, násilný
 - Touha po odplatě – odsun válečných zločinců, kolaborantů
- **Organizovaný odsun Němců**
 - Prosinec 1945 – leden 1946
 - Na základě Postupimské konference
 - Veškeré německé obyvatelstvo, které neprokázalo účast na protifašistickém odboji, nebo nežili v národně smíšených rodinách
- Vysídleny 3 miliony Němců z pohraničí i vnitrozemí
- Mohli si vzít peníze, jídlo, zavazadlo do 30kg
- Odvážení do spojenecké i Sovětské části Německa
- Internační tábory na práci
- Veřejné ponižování, pogromy (Postoloprty, Horní Moštěnice u Přerova)
- Vysídlovali vzdělání i kriminálníci – pomsta, křivda, touha po vyznamení

Ekonomika Československa

- Přeměna hospodářství z válečného na mírové
- 1945 – **měnová reforma** – zavedení jednotné měny
- 1945 – **mzdová reforma** – vyrovnání platů
- 1946-1947 – **ekonomická a politická krize**
 - Málo potravin, sucho
 - Neustále fungoval přidělový systém
 - Dodávky mezinárodní organizace UNRRA (potravinová a ošacovací pomoc, zdravotnická zařízení a léčiva, penicilin)
 - Nedostatek surovin a zaostalost způsobená během války kvůli nedostatkům investic
- 1947-1948 – **dvouletý hospodářský plán obnovy a rekonstrukce ČSR po 2. SV**
- **Marshallův plán**
 - Červenec 1947
 - Plán proti bídě, chaosu a zoufalství
 - Americká pomoc, pro toho, kdo o ni požádá
 - Stalin zakázal pomoc přijmout – Jan Masaryk s ním vyjednával o přijetí pomoci
- **Milionářská dávka**
 - Říjen 1947
 - Zákon o mimořádné jednorázové dávce
 - Zdanění asi 35 000 milionářů v ČSR
 - Sucho a neúroda, nedostatek jídla – návrh KSČ „ať platí bohatí“
 - Jednorázová daň (asi 6mld. Kčs)

ÚNOROVÝ PŘEV RAT

Před převratem

- po válce nejsilnější stranou KSČ (lidé byli nespokojeni – hlad, neúroda, sucho – komunisté slibovali)
- nekomunistické strany – očekávání poklesu oblíbenosti komunistů (volby na jaře 1948)
- komunisté – ovlivňování veřejnosti, podpora ze strany odborů

Únor 1948

- Konflikt mezi komunisty a demokraty - komunisté dosazují na vlivná místa komunisty a odvolávají demokraty – posilování KSČ a její pozice
- 20. 2. – **demise 12 nekomunistických ministrů** (ČSNS, ČLS, DS) -> počátek vládní krize
- Doufají, že ji prezident nepřijme a vyhlásí předčasné volby
- KSČ organizuje obrovské manifestace, generální stávkou a hrozí Lidovými milicemi (ozbrojené jednotky závodů), pokud ji prezident nepřijme
- Jediní, kteří vyjádřili prezidentovi podporu, byli studenti
- **25. 2. 1948**
 - studentský průvod na Hrad -> rozehnutí StB
 - **Edvard Beneš přijal demisi nekomunistických ministrů**
 - Souhlasil s doplněním vlády podle návrhu Klementa Gottwalda -> uvolnil cestu komunistům

Situace po převratu

- 11. 3. – hlasování o důvěře -> nová komunistická vláda
- **Ústava 9. května** – komunistická ústava, ČSR – lidově-demokratický stát
- 30. 5. 1948 – **první nedemokratické volby** (s vynucenou účastí)
- 7. 6. – **Edvard Beneš abdikoval** (zemřel 3. 9. 1948 v Sezimově Ústí)
- 14. 6. 1948 – **Klement Gottwald zvolen československým prezidentem** (předsedou vlády Antonín Zápotocký)
- Nastolení vlády jedné strany
- **Akční výbory Národní fronty** - nahrazování demokratických funkcionářů komunisty
- **Národní fronta**
 - Nástroj k uskutečňování moci jedné strany - KSČ
 - Sdružování dalších společenských organizací a spolků pod tuto organizaci
 - **Revoluční odborové hnutí (ROH)**
 - Nahradilo odbory
 - Místo původní fce (péče o zaměstnance) se stará o plnění hospodářských plánů
- Tisk a rozhlas nástrojem propagandy
- Působení sovětských poradců na našem území
- 1. veřejný protest proti převratu – XI. Všesokolský slet v Praze (červenec 1948)
- **Jan Masaryk**
 - Ministr zahraničních věcí (1945-1948)
 - Demisi nepodal, byl doma nemocen a nevěděl o tom
 - Po únorovém převratu zůstal ve vládě
 - 10. 3. 1948 zemřel
 - Nalezen v pyžamu pod okny Černínského paláce (? Vražda nebo sebevražda?)

TOTALITA

- Říjen 1948 – **zákon o táborech nucených prací a zákon na ochranu lidově-demokratické republiky**
- 1949 – **zákon o JZD** – začíná násilná kolektivizace (znárodnění)
- 1950 – **zákon o PTP** (pomocné technické prapory) -> převýchova prací
- **RVHP**

- Rada vzájemné hospodářské pomoci
- Z Moskvy určovali, co kdo bude vyrábět (ČSR vyráběla zbraně a těžký průmysl)
- **1949-1953 – první pětiletka**

Vykonstruované procesy

- Vykonstruované procesy
- Probíhaly v 50. letech
- Proti nepřátelům lidově-demokratické republiky a osobám vyvíjejícím protistátní činnost
- Přiznání vynucované mučení
- Falšování protokolů a důkazů
- Symbol perzekuce - StB - provokace, vyšetřování, výslechy, mučení, pronásledování...
- Zřízení PTP (pomocné technické prapory) - politicky nespolehliví mladí muži v armádě
- Vznik táborů nucených prací
- Za Klementa Gottwalda bylo souzeno přes 26 000 lidí a vykonáno 237 rozsudků smrti
- **Heliodor Pika**
 - Československý voják a legionář
 - Představitel zahraničního protinacistického odboje
 - Při SNP měl přivést čs. vojáky ze sovětských gulagů
 - Věděl hodně o SSSR – varoval Edvarda Beneše před Stalinem
 - Po únoru 1948 obviněn z velezrady
 - Odsouzen mezi prvními
 - Popraven r. 1949
- **Milada Horáková**
 - Politička, právnička, členka ČSNS
 - 1939 – vstupuje do protinacistického odboje (1940-1945 vězněna gestapem)
 - Pracovala v ženském hnutí, organizovala opozici proti komunistům
 - 1949 – zatčena a označena za vůdkyni hnutí za svržení komunistického režimu
 - Státní prokurátorka – Ludmila Brožová-Polednová (po sametové revoluci souzena)
 - 27. 6. 1950 popravena oběšením
 - Jediná žena popravená během politických procesů
 - **Stala se symbolem odporu proti totalitě vládnoucí strany** (díky neústupnosti u soudu)
- **Procesy proti církvi**
 - Pro komunisty přípustná jen jedna víra – víra v komunismus
 - **Čihošťský zázrak**
 - R. 1949 se v Čihošti při mši pohnul kříž - zázrak
 - Kněz **Josef Toufar** zatčen StB – nutili ho přiznat, že křížem někdo manipuloval, že to není zázrak
 - Mučili ho – zemřel na následky hrubého zacházení
 - **Akce „K“ (kláštery)**
 - Únor, březen 1950
 - Zatýkáni představitelé řeholních řádů (dominikáni, františkáni, jezuité)
 - Příslušníci StB, SNB, LM obsadili kláštery a řeholní domy – stovky zničeny a zrušeny
 - **Josef Beran**
 - Arcibiskup, politický vězeň nacismu i komunismu
 - Donucen k emigraci – odjel do Říma, stal se kardinálem
 - Jako jediný Čech pohřben v katedrále sv. Petra společně s papeži
- **Procesy proti komunistům**
 - 1952
 - Souzeno 14 představitelů KSČ (většina židovského původu)
 - Sloužily k:
 - Odstranění nežádoucích funkcionářů
 - Posílení vlivu Moskvy (odsouzení požadoval Stalin)
 - Výstraha
 - Antisemitská propaganda
 - **Rudolf Slánský**

- Generální tajemník ÚV KSČ – obviněn z velezrady, špionáže, sabotáže a organizování židovského spiknutí
 - Popraven r. 1952
- **Procesy proti sportovcům**
 - Vrcholoví sportovci jezdili za hranice – mohli srovnávat
 - Nejvíce pronásledováni hokejisté a fotbalisté
 - Hokejový národní tým
 - Mistři světa 1947
 - Ve Švýcarsku vyzváni k emigraci – jen dva tam zůstali, ostatní se vrátili
 - Zákaz vycestovat, zatýkání, soud, uvěznění
 - Fotbalisté měli také zákaz vycestovat (mohli jen na východ)
 - Pořádány závody míru, spartakiády (1. r. 1955)
- **Světlana**
 - Ilegální organizace, vznikla z popudu StB
 - Vznikla r. 1948 ve Zlíně
 - Akci připravoval Josef Vávra Stařík (kolaboroval s gestapem, po válce spolupracoval s StB)
 - Cílem bylo vyvolat a zorganizovat činnost bývalých partyzánů na Valašsku – manipulovali je, donutili podepsat přísahu (materiál pro odsouzení) a potom je zlikvidovali
 - Odsouzeno 283 osob (16 rozsudků smrti)

Politická a hospodářská situace v 50. letech

- 5. 3. 1953 zemřel Stalin – Gottwald mu letěl na pohřeb (měl nemocné srdce)
- 14. 3. 1953 Klement Gottwald zemřel
- **Antonín Zápotocký**
 - 2. dělnický prezident – 1953-1957
- **Antonín Novotný**
 - Nejdříve 1. tajemník KSČ
 - Prezidentem 1957-1968 + zároveň 1. tajemník KSČ
- **Měnová reforma**
 - 30. 5. 1953
 - „**Největší krádež v dějinách ČSR**“
 - Do poslední chvíle se tajila – nečekaná, náhlá
 - Zrušen přídělový systém
 - Znehodnocení úspor (do 500 Kčs – 1:5, nad 500 Kčs – 1:50)
 - Změna kurzu koruny (vázan na Sovětský rubl) – ceny a mzdy se snížily v poměru 5:1
 - Vysoké úspory a životní pojistky propadly státu – stávky, nepokoje a demonstrace (největší v Plzni – Škodovy závody)
- Oslabení soukromého podnikání, posilování státní výroby, kolektivizace, centralizace řízení ekonomiky, obchodu a financí
- Likvidace soukromého sektoru (omezení konkurence, pokles kvality)
- Útlum spotřebního průmyslu (nedostatek běžného zboží)
- Likvidace soukromých živnostníků, maloobchodníků a řemeslníků
- Pětileté hospodářské plány, role strojírenské velmoci
- Přestavba a restrukturalizace průmyslu (těžký průmysl, zbrojní výroba, zaostává spotřební průmysl a služby)
- **Stalinův pomník**
 - Stavba dokončena r. 1955
 - Největší skupinové sousoší v Evropě
 - Počest Stalinovi
 - R. 1956 vystoupil Nikita Chruščov s ostrou kritikou kultu Stalina
 - Komunisté v ČSR nuceni pomník zrušit
 - 1962 tajně ostřelován, oblast přísně střežena, zákaz fotografování
- **Varšavská smlouva**
 - 14. 5. 1955
 - Vznikla jako reakce na vznik NATO (1949)
 - Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci

- Vojenský blok socialistických států
- Albánie, Bulharsko, Československo, Maďarsko, NDR, Polsko, Rumunsko, SSSR
- V důsledku pádu komunistických režimů r. 1991 zrušena
- **Komunistický odboj a exil**
 - Odchody a útěky do emigrace (až 25 000 osob)
 - Tvorba různých politických skupin a spolků v exilu (předúnoroví politici, Sokol, Orel, legionáři)
 - Poslouchání zahraničního rozhlasu (BBC, Hlas Ameriky, Svobodná Evropa)
 - Vytvoření Rady svobodného Československa nebo Ústředí demokratického exilu - obojí v zahraničí

Konec 50. let

- **1956-1960 – druhá pětiletka**
- Od r. 1957 prezidentem Antonín Novotný
- **Socialistická ústava**
 - Červenec 1960
 - Změna státního znaku
 - **Zakotvena vedoucí úloha KSČ**
 - Nový oficiální název – Československá socialistická republika (ČSSR)

MO 26: Poválečný vývoj ve světě do konce 60. let 20. století

Osnova:

- ▶ POSTUPIMSKÁ KONFERENCE, NORIMBERSKÝ SOUD, VZNIK OSN.
- ▶ BIPOLÁRNÍ SVĚT A STUDENÁ VÁLKA.
- ▶ FORMOVÁNÍ TOTALITNÍHO SOVĚTSKÉHO BLOKU, NATO, VRŠAVSKÁ SMLOUVA.
- ▶ DEKOLONIZACE.
- ▶ ZVYŠOVÁNÍ NAPĚTÍ VE SVĚTĚ, BERLÍNSKÁ KRIZE, ARABSKO-IZRAELSKÉ KONFLIKTY, KOREJSKÁ VÁLKA, UDÁLOSTI V MAĎARSKU, KARIBSKÁ KRIZE

KONEC DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

Postupimská konference

- Srpen 1945
- Jednali – **Atlee** (za Británií, vystřídal Churchila), **Truman** (USA prezident po Rooseveltovi), **Stalin**
- Jednání o Německu – aby už nikdy nemohlo vyvolat světový konflikt
- **Program 4D**
 - **Demilitarizace** – odzbrojení, likvidace zbraní a továren
 - **Demokratizace** – obnova demokratických institucí (VŠ, úřady)
 - **Dekartelizace** – zbavení moci největších monopolů
 - **Denacifikace** – likvidace nacistických a fašistických organizací

Norimberský soudní tribunál

- 20. 11. 1945 – 1. 10. 1946
- Ustanoven na základě londýnské dohody o stíhání válečných zločinců – Londýnská charta
- Původně chtěli zastřelit všechny bez soudu
- Mezi organizacemi souzeno i NSDAP a gestapo
- Trestaly se **přechy proti míru, válečné zločiny a zločiny proti lidskosti**
- Vypovídali i vězni z koncentračních táborů – pouštěly se videa
- **12 trestů smrti** -> **vykonáno 10** -> Hermann Göring spáchal sebevraždu, Martin Bormann (Hitlerův tajemník) zemřel v Berlíně ještě před soudem
- Souběžně probíhal soud pro zločiny v Pacifiku – **Tokijský soudní tribunál** -> japonský císař Hirohito se synem nesouzeni

Vznik OSN

- O jejím vzniku se mluvilo již na **Jaltské konferenci**
- **Založena 24. října 1945** v San Franciscu na základě přijetí **Charty OSN 50 států** (i ČR)
- Nahradila předchozí nefunkční organizaci SN (Společnost národů)
- Prvním generálním tajemníkem byl zvolen norský politik Trygve Lye
- **Cílem je zachování mezinárodního míru, bezpečnosti a zajištění mezinárodní spolupráce**
- **Dnes má 193 členů**

STUDENÁ VÁLKA

- **Napětí mezinárodních vztahů mezi USA a SSSR**
- **1947 - 1991**
- **4 fáze**
 - 1. fáze 1946 – 1953 – svět rozdělen na východní a západní blok
 - 2. fáze 1953 (smrt Stalina) – 60. léta – zostření Studené války
 - 3. fáze – 60. léta
 - 4. fáze 70. a 80. léta – uvolňování

- **Politická válka mezi západem a východem, mezi demokracií a komunismem -> bipolární svět**
- Mocenské soupeření na poli ideologie, ekonomiky, špionáže, vědy, kultury, sportu, dobývání kosmu, zbrojení
- Obě velmoci mají **jaderné zbraně** -> závody ve zbrojení
- **Pojmy železná opona a studená válka** poprvé použil ve svém projevu ve Fultonu **Winston Churchill (březen 1946)**
- **Železná opona** – neprostupná hranice mezi západním a východním blokem (přes Německo, Rakousko, hranici ČSR, hranici mezi Jugoslávií a Maďarskem, Bulharskem, Rumunskem a Albánií)
- **Trumanova doktrína (1947)**
 - Harry Truman – prezident USA po Rooseveltovi
 - **Doktrína o zadržování komunismu** -> snaha zabránit rostoucímu vlivu SSSR v jižní Evropě
 - Nabídl Řecku a Turecku finanční podporu aby se nestaly součástí komunistického bloku

Marshallův plán (1947)

- **Plán proti bídě, chaosu a zoufalství**
- **Pomoc od USA** válkou zničeným zemím (i poraženým) -> ale státy o to musely požádat
- **SSSR a lidově-demokratické státy pomoc odmítly**
- ČSR nemohla požádat -> Stalin to zakázal -> poslal do ČSR obilí z Ukrajiny, abychom nepřijmuli
- Spotřební zboží, potraviny, stroje, úvěry, půjčky
- **Cílem bylo oživit zemědělství, průmysl a mezinárodní obchod**
- Nejvíce čerpaly – Německo, Británie, Itálie a Francie

Situace v Německu

- Po válce odsun Němců z okupovaných států – ČSR, Polsko, Maďarsko -> princip kolektivní viny
- **Do Německa přišly tisíce Němců, co neměly peníze, jídlo**
- Zničená a vybombardovaná města
- V Německu vytvořeny **4 okupační zóny** -> **britská, americká, sovětská a později francouzská** – státy čerpaly ze svých zón reparace
- **Do zón rozdělen i Berlín**
- Zóny se začaly spojovat -> nejprve **USA a VB (bizónie)**, přidala se **Francie** -> **trizónie**

1. Berlínská krize (1948 – 1949)

- **Berlín ležel v sovětské okupační zóně**
- Rozdělen na východní (sovětskou) část a západní (USA, VB, Fr.)
- **Stalin** chtěl Berlín pro sebe -> **vyhlásil blokádu** – všechny cesty do Berlína odříznuty (zůstala jen letecká)
- **USA a VB vytvořily letecký koridor** (most) do své zóny -> každý den přistávaly stovky letadel s tunami materiálu a potravin
- Blokáda nebyla účinná -> **Stalin ji zrušil v květnu 1949**

Spolková republika Německo (SRN)

- **Vznik v září 1949, hl. město Bonn**
- Vytvořena ze **tří okupačních zón VB, USA a Fr.**
- Musela pojmout 6,5 mil. odsunutých Němců
- **Přijímá Marshallův plán**
- **Spolkový kancléř – Konrad Adenauer**
 - Dojednal propuštění Německých zajatců ze sovětských gulagů
 - Znovuvyzbrojování Německa, vstup do NATO
 - Připojení Sársko k SRN

Německá demokratická republika (NDR)

- Vznikla v říjnu 1949, hl. město Berlín
- Vytvořena ze **Sovětské okupační zóny** -> součást východního bloku
- **SED** – sjednocená socialistická strana (komunistická strana)
- **Stazi** – státní bezpečnost, tajná policie
- **Člen RVHP a Varšavské smlouvy**

2. Berlínská krize (1958-1961)

- Ve druhé polovině 50. let – masivní emigrace z Východního Německa do Západního přes Západní Berlín
- Krize vyvrcholila r. 1961 -> Chruščov dal jako opatření postavit **Berlínskou zeď**, která izolovala Západní Berlín

Vznik organizací

- **NATO**
 - 4. 4. 1949, sídlo Brusel
 - **Severoatlantská aliance**
 - USA, Kanada + 10 Evropských států
 - **Vzájemná vojenská pomoc**
 - Později připojeno Řecko, Turecko, NSR, Španělsko,...
 - **V současnosti 28 států** (ČR od r. 1999)
- **RVHP**
 - 1949 – 1991
 - **Rada vzájemné hospodářské pomoci**
 - Členové – SSSR, ČSSR, Bulharsko, Polsko, Maďarsko, Rumunsko + přistoupili – NDR, Mongolsko, Kuba, Vietnam, Jugoslávie, Albánie (vystoupila r. 1987)
- **Varšavská smlouva**
 - 1955 – 1991
 - **Smlouva o vzájemné vojenské pomoci**
 - Reakce na vstup NSR do NATO
 - Další možnost pro SSSR jak ovládnout satelitní země
 - **Vojenské zásahy** – 1956 proti Maďarsku, 1968 proti ČSSR
 - Členské státy – SSSR, ČSSR, Bulharsko, Maďarsko, NDR, Polsko, Rumunsko (nezúčastnilo se invaze do ČSSR), Albánie (vystoupila r. 1968 na protest proti invazi do ČSSR)

Čínská lidová republika

- Čína se stal republikou r. 1911
- Boje mezi **komunistickou** a **čínskou národní stranou (Kuomitang)** -> obě chtěly sjednocenou Čínu a moc
- **Občanské války**
 - **V čele Kuomitang – Čankajšek**
 - **V čele Komunistické strany – Mao Ce-tung**
 - Dvě proběhly před 2. SV, pak se spojili a bojovali proti Japonsku
 - **3. občanská válka (1945 – 1949)**
 - Vyhrála Komunistická strana
 - **Vyhlášena Čínská lidová republika** -> totalitní stát
 - Příslušníci Kuomitang se stáhli na Tchaj-wan
- 1950 – anexe Tibetu

- **Velký skok vpřed** (1958 – 1962)
 - Radikální politické a ekonomické opatření za cílem **zvýšit produkci a vyrovnat se bohatým státním** (USA, VB) – zemědělci přešli na **výrobu oceli**, pole nikdo neobdělával
 - Skutečným výsledkem byl **největší lidmi vyvolaný hladomor** a chudoba
- **Velká kulturní revoluce** (1966 – 1976)
 - **Pryč se starou kulturou a nevhodným myšlením**
 - Odstranit nepřátele strany a přežitky kapitalismu
 - Páchány škody na kulturním dědictví – páleny knihy, ničena muzea a památky
 - Nepracuje se a nevyučuje -> je revoluce
 - **Rudé gardy** – vykonavatelé revoluce (i 10-ti leté děti), naplňují představu o Velké Číně
- Mao Ce-tung umírá r. 1976 a moci se ujímají umírněnější komunisté
- Za jeho vlády zemřelo 40-70 mil. lidí – popravy, hladomor, nucené práce

Izraelsko-arabský konflikt

- **Vznik státu Izrael**
 - Vznikl na základě rozhodnutí OSN v roce 1948
 - Rozdělení Palestiny na židovskou část (Izrael) a arabskou (Palestina – pásmo Gazy, západní břeh Jordánu)
 - Vypuknutí arabsko-izraelských válek
- **Celkem 4-7 válek mezi Izraelem a jeho arabskými sousedy**
- **1. válka – za nezávislost Židů** (1948-1949)
 - Izrael byl napaden Araby hned po jeho vyhlášení
 - Izrael získal vojenskou převahu (i díky zbraním z ČSR)
 - Uzavření příměří (i když existenci Izraele žádný z arabských států neuznal), Izrael obsadil některá Palestinská území a západní Jeruzalém
- **2. válka – Suezská krize** (1956)
 - Egypt v čele s prezidentem Násirem znárodnil Suezský průplav (kontrolován VB a Fr.) – v Egyptě problém se zemědělstvím a stavbou Asuánské přehrad, průplav klíčový zdroj financí
 - VB, Fr. a Izrael zaútočili na Egypt -> negativní reakce SSSR a USA
 - Pomoc OSN -> VB, Fr. a Izr. jednotky se stáhly
 - Egypt se začal orientovat na SSSR
 - Izrael obsadil pásmo Gazy
- **3. válka – Šestidenní** (1967)
 - Egypt zablokoval Arabský záliv a znemožnil Izraeli přístup k Indickému oceánu -> rychlý útok izraelského letectva
 - Po šesti dnech příměří, porážka Egypta a Sýrie
- **4. válka – Jomkipurská** (1973)
 - Nečekaný útok Egypta (přes Suezský průplav) a Sýrie (Golanské výšiny) na Izrael
 - Izraelská armáda nebyla díky americké podpoře poražena

Válka v Koreji

- 1950 – 1953
- **Střet zájmů USA a SSSR**
- Korea rozdělena
 - **Severní Korea = KLTR** – totalitní (vliv Číny a SSSR), Kim Ir Sen
 - **Jižní Korea = Korejská republika** – demokratická (pomoc USA)
- Kim Ir Sen chtěl sjednotit Koreu (tichý souhlas Stalina a Mao Ce-tunga)
- **Červen 1950 – Severní Korea zaútočila na Jižní**
- OSN a Rada bezpečnosti označily KLTR za agresora -> výzva o pomoc Jižní Koreji -> **Severokorejská armáda donucena k ústupu**

- **Vojska OSN se dostaly až k Čínské hranici -> Čína vstoupila do války -> donutila vojska OSN stáhnout se -> pád komunismu v Koreji odvrácen Čínskou intervencí**
- Hranice na **38. rovnoběžce** -> nejstřeženější hranice světa
- **KLDR** – tvrdá totalita v čele s diktátory (nástupce Kim Ir Sena – Kim Čong Il)
- **KR** – demokratický stát

Maďarské jaro (1956)

- 1956 – nepokoje v Polsku -> v Budapešti poklidná demonstrace na podporu Poláků -> přerostla v ozbrojený konflikt
- **Maďarští povstalci** (v čele **Imre Nagy**) X **komunisté** (stalinista **Rákosi**) a **tajná policie** (AVH)
- **Požadavky povstalců**
 - Zrušení cenzury
 - Svobodné voby
 - Neutralitu (vystoupení z Varšavské smlouvy)
- Rákosi odvolán Chruščovem -> vzniká nová vláda, do čela se stává Nagy
- **4. 11. 1956 – vpád vojsk SSSR** (operace Vichr)
 - Týdenní boje
 - Zabity stovky tisíc Maďarů, dalších 200 – 300 tisíc odešlo do emigrace
 - Imre Nagy – vylákan KGB a tajně popraven
- **V čele Maďarska Janos Kádár** – opírá se o sovětskou ozbrojenou moc

Kuba

- **Totalitní režim Fidela Castra** -> cenzura, potlačování lidských práv, zákaz emigrace, znárodnování
- Fidel Castro se k moci dostal r. 1959 vítězstvím v kubánské revoluci na straně partyzánů (spolupracovníci – bratr Raúl, Che Guevara)
- **Invaze v Zátoce sviní** (duben 1961)
 - Kubánští emigranti napadli jižní Kubu s cílem svrhnout Castra
 - Podpora americké armády, CIA
 - **Akce skončila neúspěchem** -> Castro ještě víc přilnul k SSSR
- **Karibská krize** (1962)
 - Sověti dopravili na Kubu rakety s dostřelem na USA
 - USA začalo s vojenskou blokadou
 - **Hrozba jaderného konfliktu** (svět nejbliže ke 3. SV)
 - **J. F. Kennedy vyjednával s Chruščovem** -> kompromis -> **ustoupily obě strany** (USA – nikdy nezaútočí na Kubu, stáhli rakety z jižní Evropy, SSSR – stáhli rakety z Kuby)

Dobývání vesmíru

- 1. umělá vesmírná družice – **Sputnik 1** (1957) – SSSR
- 1. člověk ve vesmíru – **Jurij Gagarin** (1961) – hrdina SSSR, světová celebrita
- 1. žena ve vesmíru – **Valentina Vladimirovna Těreškovová** (1963) – SSSR
- 1. lidé na měsíci – **Armstrong, Aldrin, Collins** (1969) – **Apollo 11** – USA
- 1. společný let do vesmíru USA a SSSR – 1975 – velký technický a politický úspěch

DEKOLONIZACE

- **První fáze:**
 - 1945 – 1950
 - Jižní Asie a Dálný východ (1. válka v Indočíně...)
 - Mírné zárodky i v Africe, ale ta je stále nepřipravena
- **Druhá fáze:**
 - 1956 - Francie poskytuje nezávislost Maroku a Tunisku, VB zase Súdánu
 - **1960 - Rok Afriky** – velká vlna dekolonizace
 - VB, Francie i Belgie se rozhodly ze svých kolonií odejít
 - **Portugalsko se odmítá vzdát svých držav** -> partyzánská válka v Mosambiku a Angole -> 1975 - prohra Portugalska
 - **Problémy Francie a Alžírsku** (válka v Alžírsku) -> 1962 v Evianu podepsána dohoda, podle které získává Alžírsko samostatnost
 - **Jihoafrická republika**
 - Do roku 1961 dominiem Commonwealthu, pak vystupuje
 - Politika apartheidu
 - Poměry se začínají měnit po zvolení Nelsona Mandely prvním černošským prezidentem
- **Třetí fáze:**
 - Polovina šedesátých let
 - Nesamostatná zůstávají pouze ta území, která jsou malá nebo příliš chudá
 - **Portugalsko** stále drží **Madeiru a Azory**
 - **Španělsko** drží malé **državy v Maroku a Kanárské ostrovy**
 - VB přetvořila **Britské společenství národů na Commonwealth** (cca 50 států), ve kterém se udržuje tradice hospodářských, finančních, kulturních a politických vazeb
 - **SSSR po roce 1991 ztrácí území republik ve střední Asii**, které se osamostatnily a staly se součástí Společenství nezávislých států
 - **USA se v roce 1959 rozšířily o 49. stát (Aljašku) a 50. stát (Havajské ostrovy), Portoriko** získává **status nezávislého území** a právo se odtrhnout podle své vlastní potřeby

Československo v letech 1960-1993

Osnova:

- ▶ ČÁSTEČNÉ UVOLNĚNÍ POMĚŘŮ V 60.LETECH, EKONOMICKÁ REFORMA 1964.
- ▶ PRAŽSKÉ JARO A JEHO AKTÉŘI, VPÁD VOJSK VARŠAVSKÉ SMLOUVY, REAKCE VEŘEJNOSTI.
- ▶ NÁSTUP NORMALIZACE A JEJÍ PRŮBĚH, CHARTA 77.
- ▶ SAMETOVÁ REVOLUCE, TRANSFORMACE EKONOMIKY NA POČÁTKU 90.LET, ROZPAD ČSFR.

60. LÉTA

- **Nová socialistická ústava (1960)**
 - Nový oficiální název republiky -> **ČSSR**
 - Změna státního znaku
 - Zakotvena vedoucí úloha KSČ
- 1961 – 1965 – 3. pětiletka (zhroutila se)
- **Hospodářská krize**
 - Nedostatek potravin, uhlí, elektřiny, orientace jen na těžký průmysl
 - 3. pětiletka se zhroutila
 - Nefungující ekonomiku nastartovali reformní ekonomové v čele s Otou Šikem -> **ekonomická reforma**
 - Větší autonomie podniků, výroba podle potřeb a vývoje trhu...
 - Nejradikálnější reforma v rámci východního bloku
 - Boj o prosazení této reformy mezi reformními a konzervativními komunisty
- **Uvolňování poměrů**
 - **Kritika komunistických dogmat**
 - Společnost netouží po demokratizaci, ale po skutečné demokracii
 - Napětí mezi kulturou a komunistickou mocí => požadavek tvůrčí svobody
 - Větší svoboda názoru, oslabení cenzury
 - Největší problémy měl režim s mladou inteligencí a **vysokoškolskými studenty** -> **kritika soudobých poměrů, demonstrativní průvody**
 - Zvyšující se aktivita církví
 - 4. sjezd Čs. svazu spisovatelů – 1967 -> kritika éry socialismu
 - **Šíří se vliv západní kultury** (díky cestování a poslechu stanic Svobodná Evropa, Hlas Ameriky)
- Strahovská demonstrace – 31. 10. 1967
 - Asi 2 000 studentů
 - „Chceme světlo“
 - Snaha upozornit na nevyhovující podmínky na kolejích -> rozeznání StB

PRAŽSKÉ JARO (5. 1. – 21. 8. 1968)

- **Alexandr Dubček** – 1. tajemník ÚV KSČ (nahradil v lednu 1968 A. Novotného)
- **Nereformní komunisté vyměněni za reformní** -> **muži jara** – **Ludvík Svoboda** (prezident od března 1968), Oldřich Černík (předseda vlády), Josef Smrkovský, Čestmír Císař, Jiří Hájek, Zdeněk Mlynář
- **„Socialismus s lidskou tváří“**
 - **Reformní komunismus**
 - Zrušení cenzury na určitou dobu
 - Svoboda cestování
 - Obnova kulturních zájmových organizací (Junák, Sokol)

- Vznik nových spolků – **K231** (rehabilitace nespravedlivě odsouzených), **KAN** (Klub angažovaných nestraníků)
- Zásady tržního podnikání
- **Akční program KSČ**
 - Přijat v dubnu 1968
 - **Postupná demokratizace společnosti**
 - Plánovaná federalizace země
 - Vedoucí úloha KSČ a podstata socialismu zachována -> legální opozice není možná
- Odpůrci – konzervativci nechtěli připustit žádné změny, liberálové chtěli úplnou demokracii
- **Reformisté:** A. Dubček, J. Smrkovský, O. Černík, F. Kriegel, O. Šik
- **Konzervativisté:** V. Biřák, A. Indra, D. Kolder, O. Švestka, A. Kapek
- **Manifest 2000 slov** – Ludvík Vaculík apeluje na pokračování v reformách, bojkot konzervativců
- **Brežněvova doktrína**
 - Schválena na Varšavské schůzi KS v květnu 1968
 - Legalizace vstupu cizích vojsk na cizí socialistické území v případě ohrožení socialismu
- 29. 7. 1968 – **schůzka v Čierné nad Tisou** – KSČ a KSSS -> Brežněv vyzýval k ukončení obrodného procesu, požadoval zastavení změn a prosazoval zásah z Moskvy
- 3. 8. – **schůzka v Bratislavě** (zástupci zemí Varšavské smlouvy) – **podpis Bratislavské smlouvy** (věrnost marxismu-leninismu), diskuze o situaci v ČSSR
- **Zvací dopis**
 - Autoři **protireformní komunisté KSČ** – Biřák, Indra, Kolder, Kapek, Švestka
 - Oficiálně předán na schůzi v Bratislavě
 - **Žádali SSSR o pomoc všemi prostředky proti kontrarevoluci**
- V srpnu 1968 bylo na základě zvacího dopisu v Moskvě rozhodnuto o intervenci do ČSSR
- **20. -21. 8. 1968 – v noci vpád vojsk Varšavské smlouvy** (SSSR, NDR, Pols., Bulhar., Maďar., s výjimkou Rumunského vojska – vlastní ekonomické problémy) **do ČSSR** -> 150 lidí zabito, přes 800 zraněno
- Předsednictvo ÚK KSČ odmítá uznat intervenci jako bratrskou pomoc a přijímá rezoluci, ve které ji naopak odsuzují
- Zatčení reformistů a poslání do Moskvy
- Na území ČSSR se rozmístila obrovská vojenská síla (750 tis. vojáků, 6 tis. tanků)
- 22. 8. – mimořádný sjezd KSČ – odsouzení invaze -> později anulován
- **Moskevský protokol** (23. 8.)
 - Jednání mezi KSSS a KSČ v Moskvě
 - **Intervence = bratrská pomoc** -> podepsali pod nátlakem – souhlas s dočasným pobytém sovětských vojsk u nás
 - František Kriegel nepodepsal
- 27. 10. 1968 – přijat zákon o federaci

NORMALIZACE

- **Začíná v lednu 1969**
- Návrat do doby před Pražským jarem
- **Tuhá totalita** -> cenzura, čistky obyvatelstva, zákaz činnosti -> velká vlna emigrace
- **Protesty proti okupaci - pochodně**
 - **Jan Palach**
 - 16. 1. 1969 se v Praze upálil -> „Pochodeň č. 1.“
 - Měl u sebe dopis -> výzva národa k činu proti okupantům
 - Průvod při pohřbu
 - **Jan Zajíc**
 - Upálil se 25. 2. 1969
 - Jeho pohřeb v Praze byl zakázán
 - **Evžen Ploček** – upálil se 4. 4. 1969
- **Kádrová očista v KSČ** – vyloučeno 500 tis. členů + očisty v dalších odvětvích

- **Březen 1969 – MS v hokeji -> vyhráli jsme nad SSSR** – při oslavách si hokejisté přelepili hvězdu na dresech
- V Praze při oslavách zinscenované útoky na kancelář Aeroflotu (Ruská společnost) -> udělali to Rusové -> tvrdá totalita
- Duben 1969 – **reformní komunisté v čele s Dubčekem odvoláni** (Svoboda stále prezidentem) -> **1. tajemník ÚV KSČ – Gustav Husák**
- Poslední protesty proti okupaci 21. 8. 1969 -> souborem opatření nového vedení KSČ se však nálada ve společnosti změnila natolik, že k další takto masové demonstraci došlo až v listopadu 1989

70. a 80. léta

- V květnu 1970 podepsána nová smlouva o vzájemné spolupráci
- ÚV KSČ vydává dokument „**Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti**“ – autorem V. Biřák
- Ve volbách r. 1971 zvolilo Národní frontu skoro 100% občanů
- **XIV. sjezd KSČ** (květen 1971) – vyhlášeno **budování reálného socialismu** (Občané se sice měli radovat ze socialismu a komunismu, ale rovněž se smířit s reálnými možnostmi tohoto zřízení)
- 1973 – 1975 – **Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě** v Helsinkách -> závěrečný akt podepsalo 35 států včetně ČSSR (jedním z bodů je respektování lidských práv a svobod)
- 1975 – **Ludvík Svoboda rezignoval** na funkci prezidenta -> **prezidentem se stává Gustav Husák** (spojil funkci prezidenta a 1. tajemníka ÚV KSČ)
- Hospodářství pod centrální kontrolou – stagnuje, nedostatek spotřebního zboží, výroba zaostává za západem, zhoršování ekologické situace
- Bytová výstavba a podpora rodin s dětmi – „**Husákovy děti**“
- Ve společnosti trvalé napětí, pocity bezvýchodnosti
- **Disidenti**
 - Lidé, co **odmítli uznat návrat totality a okupaci** – spisovatelé, umělci, vědci, politici
 - Organizovali **protesty proti porušování lidských práv**
 - **Šíření ilegálního tisku – samizdat**
 - Pomocí **rádiových stanic** (svobodná Evropa, Hlas Ameriky, česká BBC) působili na českou veřejnost
 - Pod preventivním dohledem StB
 - **Charta 77**
 - Vydána 1. 1. 1977
 - **Upozorňovala na porušování lidských práv a svobod** (v Helsinkách se KSČ zavázal k jejich dodržování)
 - Mluvčími – **Václav Havel, Jan Patočka**
 - Podepsali občané různých profesí
 - Vyzývání režimu k otevřené diskuzi
 - Signatáři pronásledování a perzekuování
- **Anticharta** – kampaň KSČ proti Chartě, ostouzecké akce v médiích -> někteří herci ji podepsali
- **VONS – Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných** (1978)
- **1985 – do čela ÚV KSSS se dostává Michail Gorbačov** -> vyhlašuje program **perestrojky** (hospodářské změny, diskuze o tabuizovaných tématech, otevřenost)
- **1987 – Gustav Husák rezignuje na post tajemníka ÚV KSČ -> generálním tajemníkem se stává Milouš Jakeš**
- Na podzim 1988 začaly první projevy nespokojenosti obyvatel

SAMETOVÁ REVOLUCE

- **Leden 1989** – série demonstrací při příležitosti výročí upálení Jana Palacha – „**Palachův týden**“
- **Několik vět** (červen 1989)
 - Zveřejněno hnutím Charta 77
 - **7 požadavků** (propuštění politických vězňů, svoboda shromažďování, respektování věřících, svobodná diskuse o 50. letech, Pražském jaru, atd.)
- 11. 11. 1989 – zprávy o pádu Berlínské zdi, hroutí se režimy v Polsku a Maďarsku
- 12. 11. 1989 – **svatořečena Anežka Česká**
- 17. 11. 1989 – **demonstrace na památku uzavření VŠ nacisty a uctění Jana Opletala**
 - Průvod z Albertova **zastaven ozbrojenými složkami** na Národní třídě -> krutost zásahu odstartovala další vlnu demonstrací a protestů
- 19. 11. 1989 – vznik **Občanského fóra** – v čele **Václav Havel**
- Na Slovensku vzniká **Verejnosť proti násiliu**
- Každý den se konají demonstrace nejen studentů, ale i dalších občanů
- OF vyhlašuje na **27. 11. generální stávku**
- **29. 11. 1989 – zrušen 4. článek ústavy o vedoucí úloze KSČ**
- 7. 12. 1989 – vláda Ladislava Adamce podává demisi -> ustanovena **vláda Národního porozumění** (v čele **Marian Čalfa**) – převahu má OF a VPN
- Gustav Husák abdikoval
- Do čela Federálního shromáždění zvolen Alexandr Dubček
- **29. 12. 1989 byl ve Vladislavském sále Pražského hradu zvolen prezidentem republiky bývalý disident, představitel Charty 77 a čelní představitel OF Václav Havel, jehož heslem se stalo "Láska a pravda zvítězí nad lží a nenávisť"**

Transformace systému

- 1990 - zrušení StB
- 1990 - **zákon o rehabilitaci** pronásledovaných komunistickým režimem, zákon o **restitucích**
- Uzavření dohody o **odchodu sovětských vojsk z Československa**
- Rozsáhlá **amnestie**
- Zavedení dalších zákonných norem, svobodný církevní život, hospodářské reformy
- **Přechod z centrálně řízené a plánované ekonomiky na tržní**
- **Kupónová privatizace** - 2 vlny
- Snaha začlenit se do evropských struktur
- Červenec 1991 - **rozpuštění Varšavské smlouvy v Praze**
- **Volby v roce 1990**
 - **Federální vláda** v čele s **M. Čalfou**
 - **Předseda nové české vlády Petr Pithart**
 - **Znovuzvolení Havla prezidentem**
- Stoupání politických hvězd Václava Klause a Vladimíra Mečiara
- **Název**
 - Březen 1990 – **Československá federativní republika**
 - Duben 1990 – **Česká a Slovenská federativní republika**

Rozpad Československa

- Názorové rozdíly mezi českou a slovenskou reprezentací přerostly v ústavní krizi
- Zbytek roku 1992 - intenzivní jednání o rozdělení Československa
- 17. červenec 1992 - Slovenská národní rada přijala **Deklaraci o svrchovanosti Slovenské republiky**
- **Václav Havel abdikuje** na svou funkci
- 1. srpen 1992 - **Slovenská národní rada přijala ústavu Slovenské republiky**
- Jednání o rozdělení majetku federace, otázka měny, hranic...
- Zákon o zániku federace schválilo Federální shromáždění 25. listopadu 1992
- **Dnem 31. prosince 1992 zanikla Česká a Slovenská federativní republika** (obličejmi tohoto rozpadu jsou Václav Klaus za českou stranu a Vladimír Mečiar za slovenskou stranu)
- **1. 1. 1993 vznikla Česká republika a Slovenská republika**
- Udržování nadstandardních vztahů mezi oběma zeměmi

MO 28: Vývoj ve světě od 60. let 20. století

Osnova:

- ▶ VÁLEČNÉ KONFLIKTY VE SVĚTĚ (VIETNAMSKÁ VÁLKA, ARABSKO-IZRAELSKÉ VÁLKY, ISLÁMSKÁ REVOLUCE, VÁLKY V PERSKÉM ZÁLIVU, PŘEVRAAT V KAMBODŽI, SOVĚTSKÁ INTERVENCE V AFGHÁNISTÁNU)
- ▶ VÝVOJ V SSSR – NEOSTALINISMUS, OBDOBÍ PŘESTAVBY
- ▶ MARGARET THATCHEROVÁ. RONALD REGAN
- ▶ UVOLŇOVÁNÍ NAPĚTÍ, ODZBROJOVÁNÍ
- ▶ PÁD KOMUNISTICKÝCH REŽIMŮ

Válečné konflikty ve světě

Válka ve Vietnamu (1959/1964 – 1973)

- Ozbrojený konflikt na území Vietnamu a pohraničí Kambodži a Laosu
- **R. 1945 vyhlásil Ho Či Min nezávislost** na Francouzské Indočíně -> Francie bojovala o udržení kolonie -> boje skončily r. 1954 -> Vietnam rozdělený na dvě části
 - Severní – **Vietnamská demokratická republika** – komunistická, v čele Ho Či Min
 - Jižní – **Vietnamská republika (Jižní Vietnam)**
- **Vietkong** – ozbrojené partyzánské jednotky, které se infiltrovaly do Jižního Vietnamu a chtěly sjednotit Vietnam v jeden socialistický stát
- **Válka vypukla r. 1959** -> Ho Či Min podpořil ozbrojený boj Vietkongu v Jižním Vietnamu
- **R. 1964 se do války zapojily USA – podpora Jižního Vietnamu** (kromě USA je podporovali Austrálie, Nový Zéland, J. Korea)
- **Severní Vietnam podporoval SSSR a Čína**
- **Ho Či Minova stezka**
 - Síť infiltračních cest a provizorních stezek
 - Vedla ze Severního Vietnamu do Jižního přes Laos a Kambodžu
 - Sloužila k zásobování Vietkongu a Vietnamské lidové armády
 - Američané ji bombardovali -> neúspěšně, nepodařilo se ji přerušit
- Na jihu podzemní partyzánská válka, na severu bombardování
- Válka byla vedena se značnou krutostí; trpěli i civilisté a bylo ničeno životní prostředí (USA použily proti rostlinným porostům defoliant Agent Orange – měl za úkol zbavit prales listů -> jednotky Vietkongu přišly o své úkryty)
- Během války v USA vzrostla popularita různých mírových hnutí (Hippies), konaly se demonstrace a nakonec převážil odpor k válce
- Ve válce zahynuly stovky tisíc amerických vojáků
- **Vláda USA nakonec své vojáky stáhla -> vítězem se stal Severní Vietnam** a došlo ke **sjednocení země v jeden socialistický stát (1973)**

Arabsko-izraelské války

- **Třetí arabsko-izraelská válka = šestidenní válka**
 - Započala leteckým útokem Izraele na Egypt 5. června 1967 – Izrael tak reagoval na to, že Egypt uzavřel pro izraelské lodě Tiranskou úžinu (spojuje Rudé moře a Akabský záliv)
 - Egypt byl sice na útok připraven a rychle mu přispěchaly na pomoc další arabské státy (Jordánsko a Sýrie) – i tak však Egypt utrpěl drtivou porážku
 - Izraelská armáda dobyla Jeruzalém a strategicky důležité Golanské výšiny

- **Pátá arabsko-izraelská válka = jomkipurská válka** (Jom kipur = den smíření v judaismu)
 - Začala 6. října 1973 nečekaným útokem Sýrie a Egypta na Izrael
 - Egyptská vojska překročila Suezský průplav a syrská zaútočila na Golanské výšiny
 - Egypt a Sýrie byly vyzbrojeny Sovětským Svazem
 - Díky americké vojenské podpoře nebyla izraelská armáda poražena
 - Příměří bylo uzavřeno zhruba o tři týdny později – 25. října 1973

Islámská revoluce v Iránu (1978 – 1979)

- V Iránu v 70. letech u moci **šáh Réza Pahlaví** -> světská prozápadní politika
- **Protesty** proti němu začaly už v roce **1977** -> **revoluce vypukla r. 1978**
- Revoluce **skončila v lednu 1979** -> **šáh opustil zemi a vrátil se z exilu Ajatolláh Chomejní** (nejvyšší duchovní)
- **Konečný pád** starého režimu přišel **11. února 1979**, kdy guerilly povstalců zvítězily nad jednotkami pravidelné armády v tvrdých pouličních bojích
- Byla **zřízena islámská republika** -> **Irán se stal konzervativním teokratickým státem řízený právem Šaría**
- Veškerá opozice byla umlčena, řada intelektuálů uvězněna a ženám bylo nařízeno nosit burku

Irácko-Iránská válka (1980 – 1988)

- Příčina – **Saddám Husajn** (Irácký prezident, sunnita) se **obával radikalizace většinových šíitů** v důsledku Iránské islámské revoluce
- **1980 – invaze iráckých vojsk do Iránu** (bez předchozího varování)
- Irán jeho útoky odrazil a začal napadat Irácké ropné tankery -> pomoc Iráku od světových velmocí
- Obě strany utrpěly velké ztráty a škody
- Zákopová války, bojové plyny, minová pole
- Válka nakonec skončila nerozhodným výsledkem

Válka v Zálivu (1990 – 1991)

- **Irák byl finančně zruinovaný** po válce s Iránem -> dlužil Kuvajtu 15 mld. dolarů a kvůli Kuvajtu klesla cena ropy
- **1990 - Saddám Husajn obsadil Kuvajt**
- **Na pomoc Kuvajtu** – koalice států v čele s USA pod záštitou OSN -> **operace Pouštní bouře**
- Nejprve došlo k vytrvalému **bombardování Iráku**
- **Jednotky Saddáma Husajna v Kuvajtu obklíčeny a donuceny se stáhnout** -> Husajn nechal na útěku **podpálit ropné vrty v Kuvajtu a vypustit ropu do moře**
- Válka skončila **osvobozením Kuvajtu**, ale **Saddám Husajn nebyl svržen**

Válka v Iráku (Druhá válka v Zálivu) (2003 – 2011)

- **Začala invazí vojsk USA a spol. do Iráku**
- **V prosinci 2003 – svržen režim Saddám Husajna** -> zbaven moci a označen za **válečného zločince** -> rozsudek **trestu smrti** (vykonán 30. 12. **2006**)
- Následovala **okupace Iráku** (až do r. 2011) a **občanská válka mezi sunnity a šíity**

Převrat v Kambodži

- **Nezávislost Kambodži** na Fr. Indočíně byla vyhlášena r. **1953**
- Do roku 1970 u moci bývalý princ **Sihanuk** – přerušil styky s USA a **podporoval severovietnamské komunisty**
- Březen 1970 – **vojenský převrat** proti Sihanukovi -> k moci se dostává **generál Lon Nol (podpora USA)**
- Na konci dubna 1970 vtrhly do Kambodži vojska USA a zahaly severovietnamské komunisty do vnitrozemí

- **Invaze USA vnímána jako válečná agrese** -> stoupá **popularita Rudých Khmérů** (kambodžští komunisté v čele s **Pol Potem**)
- **Do čela země se Rudí Khmérové dostali v dubnu 1975**
- **Krutovláda** – o život přišly miliony lidí, zrušeny peníze, rušeny rodiny, tvrdá práce, kruté vězení
- Na konci své vlády **zaútočili na Vietnam** -> r. **1979 pronikla vietnamská vojska do Kambodži a osvobodila zemi od Rudých Khmérů** (stáhli se až v roce 1989 z ekonomických důvodů)
- **Smrtí Pol Pota v roce 1998 přestalo hnutí Rudých Khmérů existovat**

Sovětská intervence v Afghánistánu (1979 – 1989)

- **Konflikt studené války**
- R. 1978 převzala v zemi **vládu afghánská komunistická strana**
- **Mudžahedíni** – muslimští bojovníci, **financovalo je USA**
- **R. 1979 – invaze Sovětských vojsk do Afghánistánu** -> začátek **Sovětské války**
- Sovětům se nikdy **nepodařilo dobýt celý Afghánistán** -> r. **1989 se museli z ekonomických důvodů stáhnout**
- Američané přestali podporovat mudžahedíny -> **občanská válka mezi jejich frakcemi**

Vývoj v SSSR

- **Nejvyšší představitelé sovětského svazu**
 - Vladimír Iljič **Lenin** (1917 – 1924)
 - Josif Vissarionovič **Stalin** (1924 – 1953)
 - Georgij Maximilianovič **Malenkov** (1953)
 - Nikita **Chruščov** (1953 – 1964)
 - Leonid Iljič **Brežněv** (1964 – 1982)
 - Jurij Vladimirovič **Andropov** (1982 – 1984)
 - Konstantin Ustinovič **Černěnko** (1984 – 1985)
 - Michail Sergejevič **Gorbačov** (1985 – 1991)
- Po Stalinově smrti r. 1953 – boje o moc mezi jeho nástupci (Malenkov, Chruščov)
- Chruščov sesazen r. 1964 -> nastupuje Leonid Iljič Brežněv
- **Neostalinismus**
 - Označení totalitního komunistického režimu **Leonida Iljiče Brežněva**, který se také nazývá **brežněvismus**
 - Nastolen v Sovětském svazu v letech **1964 - 1982**
 - **Ze Sovětského svazu byl importován** i do dalších socialistických a lidově-demokratických zemí někdejšího **Východního bloku**
 - **V Československu** byl tento režim plně nastolen **až po Pražském jaru 1968** – konkrétně až **po invazi sovětských vojsk do Československa** v roce 1968 a s pozdějším nástupem normalizace na počátku 70. let
 - Oproti původnímu stalinismu šlo o **režim o poznání méně brutální** a poněkud „**uhlazenější**“ -> neostalinismus je **modernější pojetí stalinského modelu socialismu**
 - **Ještě větší posílení a upevnění vlivu SSSR**
- R. **1982** – generálním tajemníkem ÚV KSČ **Andropov**, r. **1984 Černěnko**
- R. **1985 se 1. tajemníkem stává Michail Gorbačov**
- **SSSR ekonomicky postupně vyčerpáván v boji o světovou dominanci** (na vrcholu USA za vlády Ronalda Reagana)
- **Snaha dorovnat USA ve zbrojení a neúspěšné válečné tažení v Afghánistánu** -> ekonomické problémy
- **Kolaps kolektivního zemědělství** -> obilniny bylo nutné dovážet z USA a Kanady, přestože SSSR patřil k největším zemědělským producentům
- **Černobylská havárie** (duben 1986) – neschopnost a nepřipravenost klíčových orgánů čelit události takového rozsahu
- **Rostla nespokojenost se sovětskou vládou**

- **Období přestavby (perestrojka)**
 - **Reformní ekonomické kroky**
 - Restrukturalizace hospodářství
 - **Glasnost (otevřenost)** – proces k demokratizaci společnosti – detabuizace některých témat (ale ne úplná svoboda slova)
 - Změny prováděny, tak, aby zůstala zachována vedoucí úloha komunistické strany
 - Skončila neúspěchem
- Gorbačov nedokázal čelit technické zastalosti a hospodářské vyčerpanosti
- Místo oficiálně podporovaného budování komunismu se začalo mluvit o omylech a přehmatech (kritika šíření drog, alkoholismu a korupce)
- Začaly být **přehodnocovány i dříve oficiálně pozitivní osobnosti dějin SSSR** (např. Lenin), což vedlo k ještě větší **nespokojenosti a vůli po změně**
- Objevily se **náboženské, národnostní i sociální nepokoje**, které později přerostly do neřešitelných mezí
- **SSSR se proto na začátku 90. let rozpadl**

Konec studené války

- **Regan a Gorbačov se po ekonomických problémech SSSR dohodli na ukončení závodů ve zbrojení** -> Smlouva o likvidaci raket středního doletu (Washington 1987)
- R. 1988 **opustil SSSR Brežněvovu doktrínu** a nahradil ji **Sinatrovou doktrínou** -> státy vých. Evropy rozhodují samy o svých vnitřních otázkách
- **3. prosince 1989 Gorbačov a George H. W. Bush na summitu na Maltě oznámili konec studené války**
- Závěrečné jednání se týkalo **jaderných zbraní** -> r. 1991 v Moskvě podepsali Gorbačov a Bush **dohodu Start I** (o snižování jad. zbraní)

Pády komunistických režimů

- **Polsko**
 - Demonstrace už od léta 1988
 - Jednání u **Kulatého stolu**
 - Legalizace odborového hnutí Solidarity
 - 16. května 1989 – antisovětská demonstrace
 - **Červen 1989 – první svobodné volby** -> vítězí **Solidarity** (94%) -> prvním demokratickým prezidentem **Jaruzelski**
- **Maďarsko**
 - **Janos Kádár zbaven** na jaře 1989 všech **funkcí**
 - **16. června 1989** – po 31 letech od popravy se konal **pohřeb Imre Nagyho** – účast 300 tis. lidí
 - **23. října 1989** (výročí Maďarského povstání) – **vyhlášena Třetí maďarská republika**
- **NDR**
 - Od počátku roku 1989 demonstrace za lidská práva
 - Obrovská vlna emigrace do Rakouska a ČSR
 - **9. listopadu 1989** přečetl vládní mluvčí nesprávně Gorbačovovu zprávu -> **pád Berlínské zdi** -> **počátek sjednocování východního a západního Německa**
- **Československo – Sametová revoluce**
- **Rumunsko**
 - V důsledku **politiky Ceausesca** – **snížení životní úrovně**
 - **16. prosince 1989** – násilí tajné policie vyvolalo **ozbrojené povstání** -> nepokoje se rozšířily do hl. města -> **Ceausescu se pokusil uprchnout** -> **zatčen** a s manželkou 25. prosince 1989 **popraven**
- Na počátku r. 1990 **padly komunistické režimy v Bulharsku, Albánii a Jugsolávii**

- **Sovětský svaz zanikl 31. prosince 1991** -> jeho nástupcem se stalo **Společenství nezávislých států**
- **Varšavská smlouva zanikla 1. července 1991**

MO 29: Konec dějin? Svět od pádu sovětského bloku

Osnova:

- ▶ POSTKOMUNISTICKÉ ZEMĚ. PROBLÉM POLITICKÉ A EKONOMICKÉ TRANSFORMACE. ROZPAD JUGOSLÁVIE.
- ▶ EVROPSKÁ INTEGRACE. ROZŠIŘOVÁNÍ NATO.
- ▶ 11. ZÁŘÍ 2001 A JEHO DŮSLEDKY. STŘET CIVILIZACÍ? POJMY TERORISMUS, FUNDAMENTALISMUS, EXTREMISMUS.
- ▶ POLITICKÉ, SOCIÁLNÍ A ENVIRONMENTÁLNÍ PROBLÉMY SOUČASNÉHO SVĚTA.

Postkomunistické země

- Země bývalého sovětského bloku si po jeho rozpadu prošly ekonomickou a sociální transformací, který sebou nesla i negativní stránku a některé státy s ní žijí dodnes
- **Rusko** – srpnový puč – roku 1991 se levicoví politici pokusili o puč aby zastavili demokratickou přeměnu ruska – poté podepsána Bělověžská dohoda a z SSSR se stalo Společenství nezávislých států
 - prvním ruským prezidentem se stal Boris Jelcin
 - za Borise Jelcina si Rusko prošlo ekonomickou „šokovou terapií“ – cíl rychle převést ekonomiku na tržní principy – přinesla ekonomický propad a řadu negativních jevů jako korupce, rostoucí nezaměstnanost a rozmach organizovaného zločinu
 - **Boris Jelcin** rezignoval po státním bankrotu a nastoupil **Vladimír Putin** – obrat v ekonomickém růstu, avšak omezován demokratický charakter režimu a země častěji v konfrontaci
- **Ukrajina** – také ekonomické a sociální otřesy- ekonomika stabilizována až v roce 1996
 - vládne **Leonid Kučma** – autoritář – Oranžová revoluce – veřejnost protestuje proti zmanipulovaným volbám, ve kterých Kučma prosadil proruského **Viktora Janukovyče**, po opakování druhého kola zvolen prozápadní **Viktor Juščenko**
 - v zemi se objevuje problém soudržnosti proevropské západní a proruské východní části země-problém přeroste až v anexi Krymu Ruskem a občanskou válku, která trvá dodnes
- **Bělorusko** – vydalo se cestou socialismu s tržními prvky, stalo se autoritářskou zemí prezidenta **Alexandra Lukašenka**
- pobaltské státy- **Litva, Lotyšsko, Estonsko** – úspěšná ekonomická transformace a prozápadní vlády, vliv NATO (vstup 2004)
- **Slovensko** – pomalá privatizace provázena korupcí a nedůvěryhodnou politikou – situace dospěla až k zahraniční izolaci země a zastavení jednání o vstupu do EU a NATO
- v současnosti problém mezi ekonomicky silným západem a Bratislavou a slabým východem, také nárůst nacionalismu a xenofobie
- **Maďarsko** – postupné zavádění tržního hospodářství – hluboká krize avšak Socialisté s demokraty splatili dluh a získali zahraniční investory – nespokojenost obyvatelstva s nižší úrovní života – růst populistických stran
- **Polsko** – ekonomická transformace zapříčinila vysokou nezaměstnanost – v roce 2000 až 20% - masová emigrace Poláků za prací – do Německa, USA – po vstupu do EU do Británie
 - tragédie ve Smolensku — na palubě letadla byl Prezident Lech Kaczynski, 6 ze 7 nejvyšších vojenských velitelů, představitelé Parlamentu a také duchovní

Rozpad Jugoslávie

- Série válečných konfliktů na území Jugoslávie, které v 90. letech vedly k jejímu rozpadu a osamostatnění států bývalé Jugoslávie
- příčiny: rozpad východního bloku a vzrůstající nacionalismus
- Patří sem Slovinská válka za nezávislost (1991)
- Chorvatská válka za nezávislost (1991–1995)
- Válka v Bosně a Hercegovině (1992–1995)
 - nejkrvavější konflikt Jugoslávských válek
- Během tohoto konfliktu bohužel došlo k mnoha masovým etnickým čistkám v podání obou stran, z nichž nejhorší měli na svědomí Srbové během **Srebrenického masakru**, během kterého bylo zabito na 8000 mužů a chlapců muslimského vyznání. Dále zde byla Válka v Kosovu (1998–1999), kterou ukončil až zásah NATA a Válka přerostla v Občanskou válku v Makedonii (2000–2001)

Důsledky

- Po ukončení bojů byly velké části bývalé Jugoslávie těžce poškozeny
- Následky etnických čistek pocítila nejvíce Bosna a Hercegovina, území bývalé Srbské Krajiny a Kosovo
 - Tato území se nevzpamatovala dodnes.
- Před soudním tribunálem stanuli za své činy např. Slobodan Milošević (Umřel během soudního procesu na infarkt), Radovan Karadžić odsouzený za Srebrenický masakr nebo Radko Mladič jenž byl odsouzen na doživotí

Evropská integrace

- impulsy již v 80. letech – rozšíření Evropských Společenství na Jih – podpora demokracie v Řecku, Portugalsku a Španělsku
- **1987** – vstupuje v platnost Jednotný Evropský Akt stanovující dokončení jednotného trhu Evropského Společenství založeného na čtyřech svobodách: volném pohybu zboží, osob, služeb a kapitálu
- po rozpadu Východního bloku je vstup do Evropských společenství prioritou zahraniční politiky
- prohloubení integrace stvrdila Maastrichtská smlouva v roce 1993, která založila Evropskou Unii
- Východní rozšíření EU se stalo největším rozšířením – o vstup žádalo 12 států – ekonomické a politické rozdíly znamenaly, že přistupování bude trvat
- přistoupení bylo stanoveno na rok 2004 kromě Rumunska a Bulharska, kvůli politické nestabilitě a špatné ekonomické situaci- přijati až v roce 2007, zatím poslední bylo Chorvatsko - 2013

Rozšiřování NATO

- po ztrátě největšího protivníka SSSR reaguje na mezinárodní situaci reorganizací a rozšířením
- 1999- vstup České Republiky, Maďarska a Polska
- 2004- Litva, Lotyšsko, Estonsko, Rumunsko, Bulharsko, Slovinsko, Slovensko
- 2009 – Chorvatsko, Albánie
- 2017- Černá Hora
- Jednotky NATO začaly být nasazovány na operace mimo vlastní území členských států Aliance – např. konflikt v Bosně a Hercegovině a v Kosovu

11. září 2001

- série koordinovaných teroristických útoků provedených extrémisty z teroristické organizace Al-Kajda na území USA
- 19 teroristů uneslo 4 letadla- Dvě navedly do věží Světového obchodního centra v New Yorku – věže se následkem nárazu zhroutily – 3 letadlo bylo navedeno na budovu Pentagonu – 4. letadlo spadlo po souboji teroristů s pasažéry

Důsledky

- Prezident George Bush vyhlásil válku terorismu a jednotky Americké armády vstoupily na území Afghánistánu
- Byly rozšířeny pravomoci ozbrojených složek a také byly zavedeny silné bezpečnostní opatření v letecké dopravě.

Další teroristické útoky

- **Rusko – Moskva (2002)**
 - **Útok čečenských teroristů** (v čele Šamil Basajev) **na divadlo Dubrovka**
 - 129 civilistů a 40 teroristů zahynulo nejčastěji na následky **otravy plynem**
- **Španělsko – Madrid (2004)**
 - **Útoky na příměstské vlaky** -> nálože odpáleny na dálku
 - 191 obětí
 - K útoku se přihlásila Al-Káida
- **Jižní Osétie – Beslan (1. září 2004)**
 - „**beslanský školní masakr**“
 - Čečenští islamisté se **zmocnili školní budovy** -> 1200 rodičů a dětí jako rukojmí -> exploze bomby
 - 300 mrtvých (186 dětí)
- **Velká Británie – Londýn (2005)**
 - Série koordinovaných **sebevražedných útoků v londýnských dopr. prostředcích** v ranní špičce
 - 52 lidí zemřelo, 700 raněno
 - K zodpovědnosti se přihlásilo několik skupin (i Al-Káida)
- **Indie – Bombaj (2008)**
 - Desítky **bombových útoků**
 - Pakistánští teroristé
 - 180 mrtvých
- **Norsko – Oslo (2011)**
 - **Bomba v Oslu** – 8 mrtvých
 - **Vystřílení mládeže na srazu sociálních demokratů** – 69 mrtvých
 - **Anders Breivik** – trest pro ty, co se zastávají imigrantů a Islámu
- **Francie – Paříž (2015)**
 - 4 **sebevražedné útoky** a 6 **střelných útoků** na různých místech v Paříži
 - 130 mrtvých (nejvíce v koncertní hale Bataclan), 350 zraněných
 - Neznámý počet teroristů napojených na Islámský stát – hl. strůjce **Abdeslan**
- **Belgie – Brusel (2016)**
 - 3 **sebevražedné útoky** (dva na letišti, jeden v metru)
 - Útoky přišly 4 dny po té, co byl dopaden strůjce pařížských útoků **Abdeslan**
 - 35 obětí

Terorismus

- Terorismus je užití násilí nebo hrozby násilím s cílem zastrašit protivníka a dosáhnout politických cílů.
- Terči teroristických akcí jsou většinou civilisté
- Mezi teroristické metody patří atentáty, bombové útoky, únosy osob nebo dopravních prostředků a další násilné akty
- Akty násilí bývají plánovány tak, aby u veřejnosti vyvolaly pocit strachu a nejistoty.

Státy údajně podporující terorismus

- **Irák** – teroristické akce režimu Saddáma Husajna zejména proti Íránu a USA
- **Írán** – akce na Blízkém a Středním Východě a proti Izraeli
- **Kuba** – skupiny ze zemí Latinské Ameriky, zejména Kolumbie a baskické ETA.
- **Libye** – teroristické skupiny v Evropě (IRA), Africe a podpora protiizraelských organizací (Kaddáfí)
- **Sýrie** – teroristické akce zaměřené proti Izraeli a Turecku – podpora Kurdů
- **Korejská lidově demokratická republika** – vlastní teroristické akce, podpora asijských skupin
- **Afghánistán** – podpora Tálibánu

Fundamentalismus

- Lpění na základních principech
- Opak modernismu
- Nejčastěji je užíván ve spojitosti s náboženstvím, kde označuje směry, vyžadující doslovný výklad základních textů a jejich aplikaci do života
- Bývá spojen s přesvědčením o absolutnosti vlastní pravdy, provázeným netolerancí k odlišným názorům.
- V dnešní době rozlišujeme hlavně Islámský fundamentalismus, Křesťanský fundamentalismus nebo také Židovský.

Extremismus

- termín, jímž bývají označovány jednání, ideologie či skupiny mimo hlavní (střední) proud společnosti, kterým je připisováno porušování či neuznávání základních etických, právních a jiných důležitých společenských standardů, zejména ve spojení s verbální nebo fyzickou agresivitou, násilím nebo hrozbou násilí, motivované zejména rasovou, národnostní, náboženskou, třídní nebo jinou sociální nenávisť.

Současné problémy světa

- Globalizace – pohyb kapitálu není limitován státními hranicemi
- problémy
 - nezaměstnanost v bohatých státech
 - imigrace z chudších oblastí
- Islámský stát – radikální islamistická organizace na území středního východu, podnikl Občanské války ve státech středního východu, započal Migraci obyvatel do Evropy, z „trůnu“ teroristických útoků sesadil Ál-Kajdu
- Migrační vlny – nezadržitelný přísun uprchlíků do Evropy z války postižené Sýrie a z chudých Afrických zemí – přináší radikální extrémisty, není evidován každý příchozí
- Válka v Sýrii – konflikt, který přerůstá v napětí mezi Západem (zejména USA) a Ruskem, bojové plyny použity na civilistech, země zničena

MO 30: Historie Zlína

Osnova:

- VÝVOJ OD NEJSTARŠÍCH DĚJIN PO SOUČASNOST
- ZAJÍMAVÁ MÍSTA A PAMĚTIHODNOSTI REGIONU
- FUNKCIONALISTICKÁ ARCHITEKTURA
- TOMÁŠ A JAN ANTONÍN BAŤOVI
- VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI ZLÍNSKA

Historie

Nejstarší historie

- **Nejstarší dochovaná zmínka o Zlíně – 1322** (souvisela s Eliškou Rejčkou – tehdejší majitelé Fricek a Vilém z Egerberka jí panství prodali)
- **R. 1397 se Zlín stává městem**
- Nejvýznamnější rod – **Šternberkové** (hrady Lukov a Světlov) – Zdeněk ze Šternberka udělil Zlínu práva)
- **Další rody, které vlastnily Zlín** – Tetourové, Cedlarové, Rožmberkové, Podstatští serénité
- **Poslední pán – Caludius Bretton** (vlastníkem od r. 1807)
- Zlín postihly **dva velké požáry** – 1819 a 1849 (při obou vyhořel kostel)
- **Jméno** je pravděpodobně odvozeno od – zlých událostí, které postihly město nebo od jílovité půdy – zvané slín nebo také od zastaralého mužského jména Zla, další název Zlaté Japko
- **Znak Zlína** – otevřená brána, nad kolmou střechou 8-cípá hvězda -> brána = opevnění, hvězda = součást znaku **Šternberků**. Barevně dotvořen r. 1931

Zlín ve 20. století

- **Největší rozmach Zlína za Baťovců** – Tomáš Baťa zakládá firmu r. 1984
- V průběhu 1. SV Baťova firma vyráběla vojenské boty -> zaměstnanci nemuseli narukovat na frontu
- **Období Protektorátu**
 - 15. 3. 1939 Zlín obsazen Němci
 - Sídlo **Německého správního orgánu a gestapa** (na II. Internátu – dnešní Garni)
 - V čele gestapa – **Hanz Ziegler** (zástupce Karel Raschka)
 - Z baťových závodů odešlo hodně lidí do ciziny, závodům hrozilo zabavení Němci -> Marie Baťová se vrátila z Kanady, pomáhala odboji
 - Do čela továrny dosazen **Albert Miesbach** – dohlížel na chod továrny, toleroval odboj
 - **Obrana Národa** – architekt **Miroslav Lorenc**, učitel **Otto Ludvík** -> oba popraveni
 - **Inženýrská skupina** – komunistická odbojová skupina u Baťů
 - **Václav Chad** – pomáhal odboji, nelegální plakáty -> dopaden -> zastřelen na útěku
 - **Bombardování Zlína** – oboje Američané, neví se proč – konkurence, omyl ???
 - **13. 10. 1944** – menší
 - **20. 11. 1944** – zničeny desítky budov, poškozeny veřejné budovy (kino, hotel, nádraží), hlavním cílem Baťovy závody, zahynuli civilisté
 - Partyzánské jednotky ze Slovenska – **partyzánská brigáda Jana Žižky** (vůdci – Jan Ušiak, **Dajan Bajanovič Murzin**) – skrývali se v okolí, opírali se o pomoc obyvatel -> do konce války se nepovedlo je zlikvidovat (speciální komando proti nim – Jakt komando)
 - V okolí Zlína **v roce 1945 vypáleny vesnice** – **Ploština, Prlov, Vaňákovy Paseky, Javoříčko**

- **Zlín osvobozen 2. 5. 1945** (Rudá armáda, Rumunská armáda + partyzánská brigáda J. Žižky)

- Na Vánoce 1948 vznikla ve Zlíně **ilegální organizace Světлана** (založena StB se souhlasem KSČ)
- Akci připravoval **Josef Vávra Stařík**
 - Konfident gestapa, po válce spolupracoval s StB, na oko děla partyzána (hrál na všechny strany)
 - První poválečný starosta Zlína
 - Organizace se jmenovala podle jeho nemanželské dcery Světlany
 - Ve Vídni zatčen, v ČSR souzen r. 1950 -> údajně nebyl popraven ale vysídlen do Anglie
- **R. 1949 Zlín přejmenován na Gottwaldov -> r. 1990 přejmenován zpět na Zlín**

Pamětihodnosti

- **Kostely**
 - Sv. Filipa a Jakuba ve Zlíně (v 19. stol. 2x vyhořel)
 - Sv. Jakuba v Tečovicích – raná gotika
 - Kostel ve Štípě – nechal založit Albrecht z Valdštejna
- **Hrady**
 - Malenovický hrad – postaven za Lucemburků
 - Hrad Lukov – Šternberkové, období gotiky
- **Zámky**
 - Zlínský zámek – pro město ho koupil T. Baťa
 - Zámek Lešná – sloh – eklekticismus (kombinuje všechny slohy)
 - Zámek Klečůvka – archiv
- **Záložna** – ponecháno průčelí (dnes Zlaté Jablko)
- **Knihovna Františka Bartoše ve Zlíně**
- **Sochy ve Zlíně**
 - Sv. Donát – nám. Míru – ochrana před bouřkami
 - Sv. Florián – nám. Míru – ochrana před požáry
 - Socha kováře na stěně radnice
 - Socha partyzána v parku Komenského
 - Tomáš a Jan Antonín Baťovi naproti 21. budově
 - Socha T.G.M. před Kongresovým centrem
 - Letící Múza před městským divadlem

FUNKCIONALISTICKÁ ARCHITEKTURA

Funkcionalismus

- Architektonický sloh – konec 20. let – 70. léta 20. stol.
- **Forma následuje funkci**
- Budovy jsou strohé, sledují účel
- Materiál – **železo, cihly, sklo, beton** -> železobetonové konstrukce
- Zlín je funkcionalistický skvost – je celý funkcionalistický
- **Architekti ve Zlíně** – Jan Kotěra, Vladimír Karfík, František Lydie Gahura, Miroslav Lorenc, Josef Gočár, Jiří Voženílek

Stavby

- **Baťova vila** (1911) – J. Kotěra – rekonstruována, rodina ji předala nadačnímu fondu T. Bati
- **Obchodní dům** (1932) – V. Karfík
- **Velké kino** (1932) – původně M. Lorenc, dokončil F.L. Gahura – snížil náklady
- **Lesní hřbitov** (1932) – podle návrhu F.L. Gahury
- **Správní budova firmy Baťa** = 21. budova (1938) – V. Karfík – ve své době 2. nejvyšší v Evropě
- **Společenský dům** (1933) – M. Lorenz, V. Karfík – dnešní hotel Moskva
- **Baťovské domky pro zaměstnance** (1912-1939) – F.L. Gahura, J. Kotěra

- **Areál Svit firmy Baťa**
- **Evangelický kostel (1937)** – V. Karfík
- **Památník Tomáš Bati (1939)** – F.L. Gahura – dnešní Dům umění
- **Kolektivní dům** = alternativa – J. Voženílek – „kolektivně žít, kolektivně pracovat“

Baťa

Tomáš Baťa

- * 1876 v ševcovské rodině
- Toužil podnikat (nejprve neúspěšně podnikal ve Vídni)
- **1894 – ve Zlíně zakládá** se svými sourozenci (Antonínem a Annou) **obuvnickou firmu** -> po roce krize -> Tomáš se ujímá vedení podniku, snaží se zbavit se dluhů
- 1896 – **Baťovky** – plátěné boty s koženou špičkou a patou -> hit -> splácí dluhy, nakupuje stroje
- V Americe se seznamuje s pásovou výrobou -> poznatky aplikuje na svou firmu
- Dělníci mají práci a výhody – vzdělání, zvýhodněné ceny, ubytování (baťovské domky)
- **Manželka – Marie Menšíková** (bohatá vzdělaná) -> syn Tomáš „Tomík“ Baťa
- 1. SV – zakázky na vojenskou obuv, firma šetřila na surovinách
- Zakládal mnoho oborů, které potřeboval (cihelna, koželužna, pila,...)
- Distribuce do dalších měst – OD v Praze, Plzni, Liberci, Vídni
- **Poválečná krize – snížil cenu všech produktů o 50%**
- **Samosprávné dílny**
 - Základní buňka podniku od r. 1924
 - V čele mistr
 - Ušetření na kontrolorech, výroba ve velké kvalitě
- Mzdy – každý týden, museli si povinně spořit
- Zahraniční obchod – po válce 112 poboček v různých zemích
- Prodává pod cenou – likviduje konkurenci
- **1927 – zavedena pásová výroba** – produktivita vzrostla o 75%
- 1931 – dceřiné společnosti v Německu, Anglii, Polsku (stavěl i domky pro zaměstnance)
- **Batismus** – reklama a propagace
- **Baťovec** – zaměstnanec u Baťů
- **Baťovák** – hanlivé označení – komunistická kritika
- **Baťova škola práce** – největší odborná škola v ČSR, spojení vzdělání a praxe
- Věnoval nemocnici ve Zlíně 1 mil. Kčs – nejlepší lékaři, moderní vybavení
- Koupil zámek a věnoval ho městu
- Starostou Zlína až do své smrti
- **Zemřel 12. 7. 1932** -> letěl se svým pilotem do Möhlinu -> pilot ztratil v mlze orientaci -> letadlo se v Otrokovicích zřítilo (vystaveno v památníku T. Bati)
- Tomáš Baťa a jeho pilot Brouček byli prvními pohřbenými na Lesním hřbitově

Jan Antonín Baťa

- * 1898 v Uherském Hradišti
- **Nevlastní bratr Tomáše** (společný otec), o 22 let mladší
- U Bati začal pracovat v r. 1913
- S bratrem navštívil USA, zaučoval se
- **Manželka – Marie Gerbecová** (dcera rodinného lékaře), 4 dcery, 1 syn (tragicky zahynul)
- **1932 – dědí koncern Baťa**
- Výroba bot rostla, víc intenzity, více racionalizace, více nápadů
- **Ředitelé firmy – Hugo Vavrečka, Dominik Čipera, Josef Hlavnička, František Malota**
- **1939 – opustil Československo – do USA**

- 2. SV – akcie rozděleny mezi ředitele, Marii Baťovou a Tomíka – odjeli od Kanady -> Marie se vrátila a žila ve Zlíně
- Výroba bot pro Něm. armádu
- **1940 – J. A. Baťa skupuje továrny v Jižní Americe** – zakládá města (Batatuba, Bataguassu, Batayporá, Mariapolis), skupuje pozemky, rozvíjí průmysl
- 1945 – podniky znárodněny (Benešovy dekrety), ředitelé sesazeni
- **1946 – trestní oznámení na J. A. Baťu** -> působil škodu Čs. branné moci a spojencům (nepravda – pomáhal odboji a SNP), vypracoval plán na přesun obyvatel do Patagonie (nepravda – posílal tam jen zástupce firmy), dodávka surovin z USA do Německa
- **1947 – odsouzen za veřejné nepřiznání se k odboji, když byl v zahraničí** -> nepřijel (neměl český pas) -> odsouzen k těžkému žaláři
- Po válce soudní spory s Tomíkem Baťou -> Tomík všechny vyhrál, J. A. to vzdal
- **Zemřel r. 1965 v Sao Paulu na infarkt**

Významné osobnosti Ulína

- **František Bartoš**
 - Pedagog, jazykovědec, choreograf, sběratel lidových písní, gymnaziální profesor
 - Krajská knihovna Františka Bartoše
- **Karel Stloukal**
 - Historik, profesor svět. dějin na FFUK
 - Správce Zlínského městského archivu, spoluzakladatel zl. muzea
 - 550 let města Zlína
- **Dominik Čipera**
 - Jeden z ředitelů firmy Baťa (finanční ředitel)
 - Starosta Zlína (1932 – 1945)
 - Za Protektorátem ministr veřejných prací – fci vzdal
 - 1945 – zatčen a vězněn
 - 1948 – emigroval do Kanady
- **Václav Chad**
 - Kreslíř a malíř
 - Člen protinacistického odboje -> na zlínském internátu zastřelen gestapem
- **Vincenc Makovský**
 - Sochař a designér
 - VŠ profesor, člen odboje
 - Socha partyzána v parku Komenského
- **Jan Pivečka**
 - Pracovník firmy Baťa po celém světě
 - Založil obuvnickou školu ve Zlíně (1992)
 - Nadace Jana Pivečky (1996)
- **Tom Stoppard**
 - Zlínský rodák
 - Novinář, scénárista a divadelní kritik
 - Zamilovaný Shakespeare
- **Ludvík Vaculík**
 - Navštěvoval baťovu odbornou školu obuvnickou
 - Manifest 2000 slov, signatář Charty 77
- **Jiří Hanzelka + Miroslav Zikmund**
 - 1947 – 1. cesta kolem světa (Afrika)
 - Procestovali Afriku, Jižní Ameriku a později i Asii
 - Fotografovali, dokumentovali a psali knihy
 - Během Pražského jara vstoupili do KSČ a zase vystoupili
 - Hanzelka podepsal Chartu

- Nesměli se účastnit veřejného života a dále publikovat
- **Emil Zátopek**
 - S během začínal ve Zlíně (zvítězil v tradičním běhu Zlínem)
 - OH – 4 zlaté, 1 stříbrná
 - V Helsinkách vyhrál maraton, 5km i 10km
- **Elmar Klos**
 - Reklamy pro firmu Baťa
 - Režisér, scénárista, dramaturg, pedagog, manažer
 - Obchod na Korze (Oskar)
- **Hermína Týrlová**
 - Výtvarnice, scénáristka, režisérka
 - 1. Čs. loutkový film – Ferda Mravenec
 - Vzpouza hraček
 - Uzel na kapesníku
- **Karel Zeman**
 - Působil v Kudlovských ateliérech
 - Používal filmové triky
 - Cesta do pravěku
 - Vynález zkázy